

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVILJA, KI ŠE IZHAIJA

PLANINSKI

U E S T N I K

12
2025

SPD
1893
PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

4,80 €

Z NAMI NA POT
**Goteniški
Snežnik**

TEMA MESECA
**Snežni plazovi
in preventiva**

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – IZDELEK MESECA JANUARJA

V ZASNEŽENE GORE, Gorazd Gorišek

Vodnik je namenjen širšemu krogu uporabnikov, zato so v večini predstavljeni lažji sredogorski vrhovi, za gorniške sladokusce pa je opisanih tudi nekaj zahtevnejših visokogorskih tur. Precej tudi takšnih, katerih opisov ne boste našli drugod.

Na 200 straneh najdete ideje in opise za vzpone na 20 vrhov Julijskih Alp, 13 vrhov Karavank, 9 ciljev v Kamniško-Savinjskih Alpah, 8 primorskih oz. notranjskih vrhov ter 4 posavske oz. severovzhodnoslovenske zimske planinske cilje.

Na kratko - 55 vrhov in ciljev, neskončno zasneženih pogledov. Potrebujemo sploh še kaj več?

Format: 130 x 210 mm, 200 strani, integralna šivana vezava

CENA: V času od 1. 1. do 31. 1. 2026 lahko vodnik kupite po akcijski ceni s 40-odstotnim popustom: 16,14 €* (redna cena: 26,90 €*).

SVET JE LEP, Andrej Stritar

Neustavljiva radovednost, sla po odkrivanju in predanost goram so žlahtne prvine, ki so zaznamovale življenjsko pot Andreja Stritarja. Radovednost ga je usmerila na poklicno pot s področja jedrske tehnologije, kjer je postal mednarodno uveljavljen strokovnjak za jedrsko varnost. Vsako prosto uro pa je posvetil odkrivanju skrivnosti gorskega sveta – sprva v domovini, pozneje pa tudi po vsem svetu. Na tej poti se je odlično ujel z ženo Urško. V mladosti sta kot alpinista odkrivala klasične smeri slovenskih sten, pozneje pa zagnano raziskovala vrhove in pozabljene prehode doma in v tujini. Temu sta dodala še daljša potovanja v najbolj odmaknjene predele planeta, kjer sta se najraje lotevala gorniških izzivov.

Format: 165 x 240 mm, 328 strani, integralna šivana vezava

CENA: 29,90 €*

**DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.*

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 125. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pz.s.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Šteinhub

ZUNANJI SODELAVCI

Peter Šilak, Miha Pavšek, Simona Nahtigal, Žarko Rovšček

LEKTORIRANJE

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVNA ZASNOVA

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

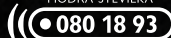
NAKLADA: 3700 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenarocenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pz.s.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS

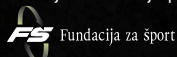
IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 48 EUR, 72 EUR za tujino, posamezna številka 4,80 EUR, poletna številka 5,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25 % popusta na letno naročnino Planinskega vestnika (36 EUR, tujina 62 EUR). Letna naročnina e-revije 40 EUR, za člane PZS 30 EUR, kombinacija tiskane in e-revije 64 EUR (za člane PZS 48 EUR). Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Zasneženi Aljažev stolp

Foto Jaka Ortar

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpeli kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Nas res čaka distopija?

V začetku decembra sem prebral nov prispevek za objavo z naslovom Distopija gora. V opombi piše, da je distopija neugodna, zatiralska družbena ureditev, ki potencialno lahko nastane in se uresniči v prihodnosti. Vsebina članka, ki ga bomo seveda objavili, je kar šokantna: beseda namreč teče o tem, kako bi lahko v prihodnosti potekala hoja v gore. V dolinah bodo kamere, ki bodo sledile vsakemu premiku, table z opozorili in QR-kodami, prepoznavna obraza, registrske številke, preverjanje namena obiska, predhodna prijava, potrditev dovoljenja in tako naprej in naprej. Še lektorica je v svojem komentarju zapisala, da je vsebina grozna. A tako pač je. Zgodba je videti presenetljiva, kdo pa ve, če res ne bo kdaj tudi tako.

Če se danes lahko ideji iz članka le nasmejemo, je dejstvo, da se obiskovanje gora nezadržno spreminja. Večkrat smo že zapisali, kako je vse drugače po obdobju pandemije, kdo vse hodi po gorah, kako opremljen, koliko več je tujcev, koliko reševanj tudi. To velja za vse območje Alp in videti je, da bo tako tudi ostalo.

Sam obiskujem gore več kot 60 let. O letih mladosti niti ne bi preveč razpredal, to je bilo skorajda romantično obdobje. Sprememb v devetdesetih letih v primerjavi z današnjimi pa se precej bolj zavedam. Neovirano smo hodili kamorkoli, nihče nas ni omejeval. Nismo imeli toliko informacij, ne o vremenu, niti take opreme, kot jo imamo zdaj, a to ni bila nikoli ovira. Če smo se nekdaj lahko pripeljali do izhodišča, so nam zdaj z zapornicami skorajda zaprli dostope do dolin oziroma jih naredili dokaj nedostopne. Mene celo lansko leto dolina Vrat ni videla in podobno je povedalo več mojih kolegov. Z oderuški postopki, kjer je v igri izključno le zaslužek, niti najmanj kakšno trajnostno obnašanje, prej trajnostno obiranje, so mi priskutili obisk tega območja.

A to je le eden od vidikov sprememb. Drugi je na primer tehnologija. Kolega alpinist je vodil tečajniško turo na dokaj skriti domači bivač v Grintovcih in ko je videl, da eden od tečajnikov s telefonom snema sled, mu je to odločno prepovedal. "Kako se boš pa kaj naučil, če le hodiš po sledi?" ga je vprašal. Kot tudi sam vidim, je sledenje *trackov* postalo prava moda, že skoraj obsesija. Letos sem na markirani poti, široki vsaj pol metra, videl Italijana, ki je držal telefon pred seboj in hodil po *tracku*. O tem, da mi uporabniki pišejo, naj jim pošljem *track* za poti v brezpotjih, sem tudi že pisal.

Zakaj vam vse to pišem? Ker me je k takemu razmišljanju spodbudil tudi naš kolumnist, ki v tokratnem prispevku piše ravno o tem. Pravi, da je bil v časih, ko je bil še pastirček, planinski svet drugačen. *Namenjen je bil ljudem, odetim v pumparice in kariraste srajce. Iz njihove oprave si stežka sklepal, kakšen je njihov ekonomski položaj, verjetno tudi zato, ker je bil ta pretežno podoben.* V pravi sociološki analizi nam potem razloži, zakaj je stanje danes drugačno. *V današnji družbi, ki vsebuje jasno razvidne razredne razlike, je treba pokazati na lokalno običajne načine, torej z avtom, oblačili in psom, po novem tudi s parfumom uniformnega vonja. Razlika med imidžem in vsebino je ena glavnih značilnosti sodobnega planinstva. Bistveno je kazati pravi imidž.*

Avtor članka o distopiji piše, da kmalu ne bomo vedeli, kdaj se je naš svet začel oddaljevati od gora, čeprav še vedno hrepenimo po njih. *Morda se ravno v tem skriva distopija: gore nam postajajo bližje kot kadarkoli, mi pa ne bomo mogli do njih.*

Kakorkoli, ne glede na vse spremembe, mene gore še vedno vabijo. Naj tudi vas. Danes in v prihodnje. Vabljeni k branju kolumne, prav tako vas vabim, da nas spremljate še naslednje leto. Futuristični članek o distopiji bo objavljen kmalu. Pa srečno!

Vladimir Habjan

4

17

22

26

31

32

UVODNIK

1 Nas res čaka distopija?

Vladimir Habjan

SNEŽNI PLAZOVI IN PREVENTIVA

4 Z znanjem do večje varnosti pozimi

Miha Pavšek

SNEŽNI PLAZOVI IN PREVENTIVA

17 Pogovor z dr. Manco Volk Bahun

Miha Pavšek

SNEŽNI PLAZOVI IN PREVENTIVA

22 Z uspešnimi praksami izboljšati varnost

Tara Jakopič Stojc

INTERJUJ

26 Pogovor z Jurijem Ravnikom

Mira Petek

BARVITOST MORSKEGA NEBA

31 Poletni spomin

Milka Bokal

Z NAMI NA POT

32 Po skrivnostni Kočevski

Franci Horvat

PLANINČKOV KOTIČEK

41 Skoraj čisto pravi čudež v Reziji

Kristina Menih

**USEBINE USEH PLANINSKIH
VEŠTNIKOV OD LETA 1895 DALJE
NA WWW.PUKAZALO.SI**

Naročilo na Planinski vestnik

Brezplačna številka
24/7: 080 18 93
01 43 45 684
trgovina@pzs.si
Ljubljana,
Ob železnici 30a

41

44

48

52

55

58

ALPINIZEM

44 Pravi alpski podvig

Alina Ledinek

JUBILEJ

48 Stolp nas gleda

Zdenka Mihelič

KOLUMNA

52 Junaki kupljenih življenj

Klemen Belhar

NAJVIŠJI VRH BOLGARIJE

55 Nomen est omen

Juso Ikanović

RAZMIŠLJANJE

58 Prisluntni goram

Simona Nahtigal

GORSKI TEK

60 Opravljeni izziv

Gregor Puncuh

ZGODOVINA

62 Turistično društvo prijateljev prirode

Marija Mojca Peternel

NARAVA

64 Uspeh in neizpolnjeno pričakovanje

Ivan Premrl

60

62

64

66

#LJUBIMGORE 2025

66 Znani nagrajenci fotografskega natečaja

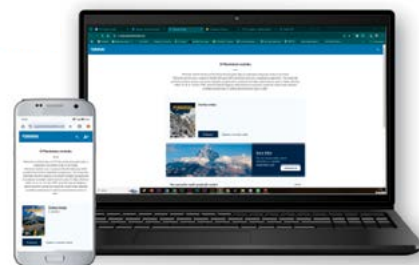
Po sporočilu za javnost priredil Emil Pevec

68 LITERATURA

71 PLANINSKA ORGANIZACIJA

75 U SPOMIN

e-revija.
planinskivestnik.
com

VABLJENI K NAKUPU

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

v spletni trgovini
<https://trgovina.pzs.si>

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **5,90 €**

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

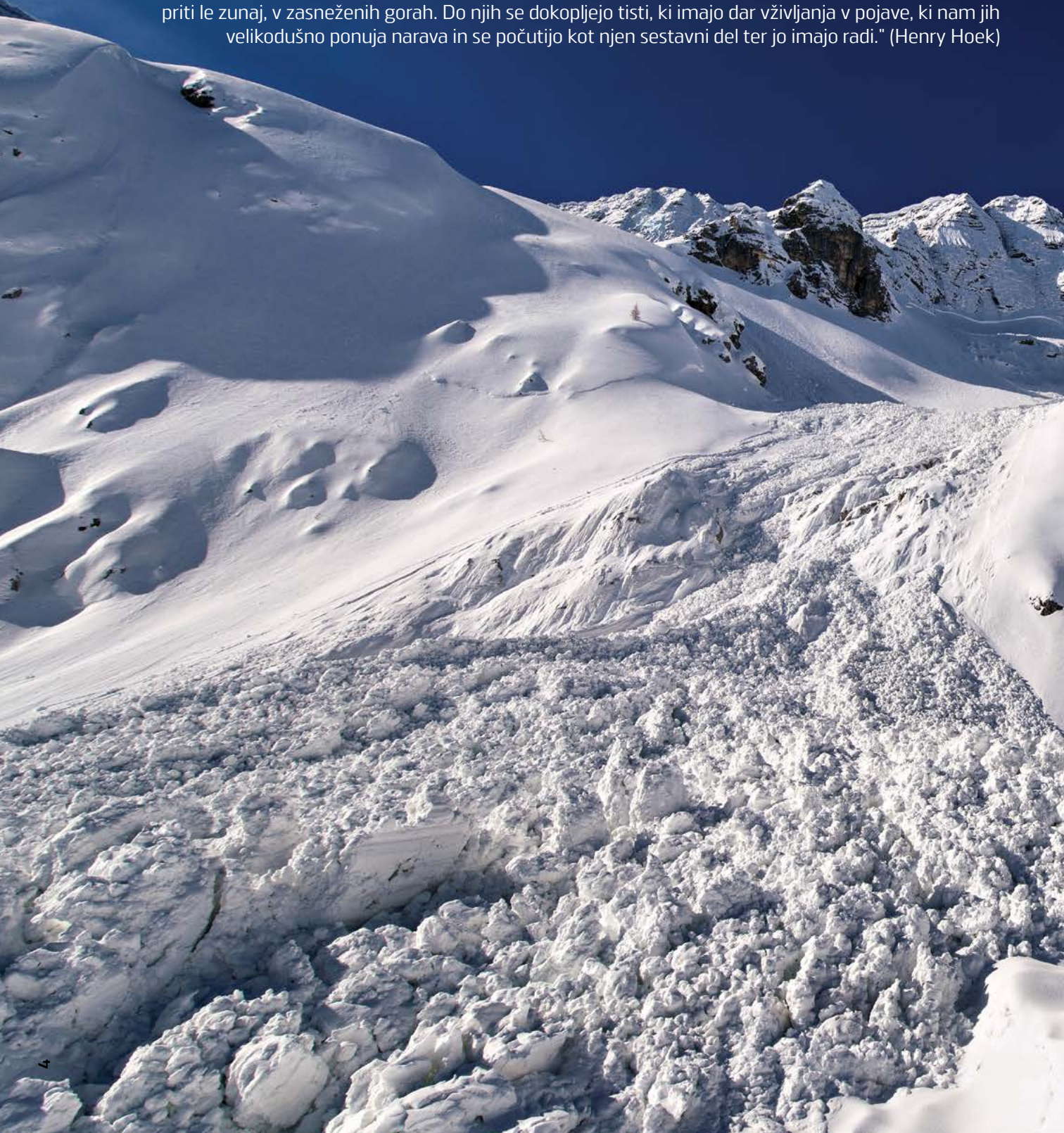
PLANINSKI KOLEDAR

2026

Z znanjem do večje varnosti pozimi

Napotki za večjo varnost in zmanjšanje tveganja

"Naše vedenje o pojavu, imenovanem snežni plaz, stalno narašča. Vendar vse to znanje zimskim popotnikom ne koristi kaj prida. Iz knjig se namreč ni še nihče naučil in tudi na osnovi teoretičnega znanja ni mogel še nihče natančno določiti pobočij, na katerih se prožijo. Do teh spoznanj je moč priti le zunaj, v zasneženih gorah. Do njih se dokopljejo tisti, ki imajo dar vživljanja v pojave, ki nam jih velikodušno ponuja narava in se počutijo kot njen sestavni del ter jo imajo radi." (Henry Hoek)

Sneg in zima sta tu, z njima pa tudi snežni plazovi. Zima v gorah se začne in traja, dokler imamo tam opravka s snegom. Poznamo tako jesenske kot tudi spomladanske snežne plazove, v ledeniških gorah imamo opraviti z njimi tudi poleti, ko se snežnim pridružijo še ledeni plazovi, kjer sestavlja plazovino ledeniški led. K njim bi lahko prišteli tudi podiranje serakov, to je stolpov v ledenem slapu in na čelu visečih ter morskih ledenikov. Kakorkoli in kjerkoli ter s kakršnimikoli plazovi se že srečamo – pri vseh je pomembno, da napravimo vse, kar je možno, da pride le do srečanja na daljavo. Le tako bodo ostali za nas še naprej zanimiv in veličasten naravni pojav, ki skrbi za ravnovesje gorskih pokrajin. Če je nekje nečesa preveč, je treba presežek uravnovežiti, pa najsi gre v gorskih pokrajinah za kamnine ali pa vodo oziroma sneg in led kot obliko vode v drugem agregatnem stanju. Čeprav se v našem delu Alp srečujemo v glavnem le še s snežnimi plazovi, je prav, da poznamo

tudi druge tovrstne pojave v našem goratem sosedstvu in širše. Tja se čedalje pogosteje odpravljamo tudi ljubitelji ledeniškega sveta, katerega obseg se še naprej intenzivno krči. Navsezadnje pa tudi skokovito narašča število nesreč s snežnimi in ledenimi plazovi v poletnem času, na višku vsakoletne planinske sezone v topli polovici leta.

O nastanku in značilnostih ter pojavljanju snežnih plazov vemo že veliko, pa vendar nas vsakič znova presenetijo. Žal se je letos pod Toscem prav to zgodilo skupini hrvaških planincev že ob prvi večji ohladitvi in sneženju v začetku oktobra. To še enkrat več potrjuje, da imamo lahko opravka s snežnimi plazovi večino časa v letu. Za snežne plazove so znane številne prisposobe – od te, da gre pri posameznem plazu za vlak brez voznega reda, do tiste, da nas plazovina praviloma zasuje v primerih, ko smo ob nepravem času na nepravem mestu. Iz tega izhaja, da moramo prepoznati vsaj tiste dni, ko je vozni red

Plaz zgoraj suhega, spodaj pa mokrega sprijetega snega na Kaninu. Pod zasneženim ostenjem je vidna odlomna napoka.
Foto Matevž Lavrič

*Kadar so snežni plazovi zanimiv naravni pojav, je turno smučanje res "duhovna različica alpskega" (Silvo Kristan).
Foto Miha Pavšek*

plazov aktiven, ter lokacije in čas, ko moramo biti ob pravem času na pravem mestu. Če moramo pri zdrsu na poti ves čas oprezati, kaj je pod nami, se moramo pri snežnih plazovih ozirati tudi navzgor; in čim bolje oceniti, kaj se dogaja in kakšen je teren nad vidnim poljem. Geografsko gledano imamo ob načrtovanju in pri sami izvedbi ture tri regionalne ravni spremljanja razmer: pokrajinsko, območno in krajevno (npr. Vzhodne Julijske Alpe/Krma–Kredarica/Kalvarija) in tri plazovne dejavnike: vremenske in snežne razmere, značilnosti površja ter človeka.

Prispevek je v nadaljevanju namenjen temu, da naredimo v zvezi s snežnimi plazovi vse, kar je v naši moči, da se jim izognemo oziroma jim ne dopustimo, da bi nas plazovina zajela. Prav je, da smo tudi za ta primer

ustrezno opremljeni s plazovno ali lavinsko "sveto Trojico" (žolna, lopata in sonda) ter morebiti celo s plazovnim nahrbtnikom in drugimi pripomočki, ki pa vsi po vrsti omogočajo le hitrejšo najdbo zasutega in/ali zmanjšajo možnost za poškodbe in zadušitev. Vendarle si moramo biti na jasnem – za preživetje potrebujemo – poleg opreme, znanj in izkušenj – vedno tudi precejšnjo mero sreče. Tudi plazovna sreča je še kako opoteča oziroma ni stalna, zato se tudi nanjo ne gre zanesti.

Urste plazov in njihove glavne nevarnosti

Poznamo več vrst plazov, glavne skupine so štiri, in sicer plazovi suhega sprijetega snega, suhega nesprijetega snega, mokrega sprijetega snega in mokrega nesprijetega snega. Gostota suhega nesprijetega snega je manjša, saj znaša prostorninska teža med 50 in 300 kg/m³, gostota mokrega in sprijetega snega je veliko večja in lahko doseže tudi do 400 kg/m³.

Spisek za preverjanje treh geografskih ravni in treh plazovnih dejavnikov za opredelitev sprejemljivega tveganja na temelju Munterjeve metode 3 x 3.

Po Wernerju Munterju priredil Miha Pavšek

GEOGRAFSKA RAVEN	PLAZOVNI/LAVINSKI DEJAVNIK		
	Vremenske in snežne razmere	Površje	Človek
POKRAJINSKA Splošne razmere (splošna in strokovna literatura, mediji, socialna omrežja, aktualni obiskovalci - doma): npr. Julijske Alpe/vzhodni del	<ul style="list-style-type: none"> - sprotno spremljanje vremena v času snežnih razmer; - plazovni ali lavinski bilten; - vremenska napoved; - podatki poznavalcev in krajevne posebnosti; 	<ul style="list-style-type: none"> - zemljevid v M 1 : 25.000; - dvodimenzionalna skica ture; - opis poti oziroma smeri (opredelitev rezervnih različic in ciljev, scenarij za umik); 	<ul style="list-style-type: none"> - kdo gre z nami; - oprema in telesna pripravljenost; - smučarsko znanje in izkušnje udeležencev; - kdo odgovarja za turo;
OBMOČNA Dejanske razmere (vidno polje na območju poti – izhodišče) npr. dolina Krma	<ul style="list-style-type: none"> - lastna presoja na kraju samem (višina novega snega, opozorilna znamenja); - trenutne vremenske razmere; - podatki ljudi, ki se vračajo z območja, na katero se odpravljamo; 	<ul style="list-style-type: none"> - M 1 : 1 (razlikovanje dejanskega terena od pričakovanega) - dvodimenzionalne oblike površja (razsežnosti plazovitih pobočij); 	<ul style="list-style-type: none"> - kdo je še na poti; - sprotni razgovori in poizvedbe, ki dopolnijo sliko o naši skupini;
KRAJEVNA Podrobne razmere (neposredno pod čevlji/ smučmi/ krpljami, okrog nas) npr. Kalvarija	<ul style="list-style-type: none"> - vidljivost, veter in temperatura; - sveže napihani sneg; 	<ul style="list-style-type: none"> - terenske podrobnosti; - dejanski naklon pobočja; - oblike površja in višina rastja v kopnih razmerah; - spremenjene razmere zaradi snega in vetra; 	<ul style="list-style-type: none"> - stanje udeležencev; - ukrepi za razbremenitev snežne odeje; (sprememba poteka poti, posamično prečenje ...).

Plaz suhega sprijetega snega oziroma **kložasti plaz** je eden najnevarnejših plazov. Zaradi preobremenitve se odlomi cela plošča, ki jo prečimo – lahko tudi daleč stran od nas. Na zgornjem robu tovrstnega plazu je odsekana (odlomna) napoka. Kloža in zajeti hkrati drsita po pobočju in ni prav dosti možnosti za zaustavitev. Kadar snežni bloki niso preveliki, lahko priseben smučar prehiti plazovino in odpelje na rob oziroma zunaj dosega plazu.

Plaz suhega nesprijetega snega (pršni plaz) je nevaren, ker ima veliko rušilno moč in največji doseg. Smučarja lahko odpihne s pobočja in ga vrže daleč stran. Snežni delci, ki jih vdihnemo, nam lahko napolnijo pljuča ali pa jih mehansko poškodujejo ter povzročijo zadušitev oziroma utopitev.

Plaz mokrega nesprijetega snega oziroma **hruškasti plaz** je nevaren predvsem zaradi gostote oziroma mase snega. Praviloma ima točkasto napoko; že 20–30 cm debela plast takega snega zadostuje, da se po zaustavitvi plazovine v njej ne moremo premakniti in se lahko, če smo popolnoma zasuti, kmalu zadušimo.

Plaz mokrega sprijetega snega oziroma **grudasti plaz** nas ogroža z mehansko silo, tudi obsegi teh plazov so lahko zelo veliki. Snežne grude nas lahko med premetavanjem hudo poškodujejo.

V kraljestvu ledenikov moramo biti pozorni tudi na ledene plazove, predvsem višje, kjer je redišče ledenika. Na sliki je švicarski ledenik Morteratsch. Foto Miha Pavšek

Po zaustavitvi plazovine lahko ostanemo v njej "zabetonirani".

Glavna nevarnost plazov je, da nas odnesejo po pobočju in spremenijo naše nadzorovano gibanje v nenadzorovano. Mehanske poškodbe nam lahko snežne mase povzročijo še s trki ob ovire (drevesa, večje skale, ...), padci čez skoke in krajša ostenja ter zaradi naše opreme (cepin!), ki nam je ne uspe odvreči med premetavanjem v plazovini. Že manjši plaz zadošča, da zdrsnemo ali/in nas zasuje.

Pred kratkim sproženi snežni plazovi so najbolj očitno in vidno opozorilo, da povečana previdnost na turi ne bo odveč.

Foto Miha Pavšek

Ko gledajo izpod snega le ostrejša planinskih in pastirskih koč (na sliki planina Na kraju), je snega res v izobilju. Posledično večja je tudi možnost za proženje snežnih plazov.
Foto Miha Pavšek

Dejavniki proženja snežnih plazov

Najnevarnejši za sprožitev plazov so naslednji dejavniki (povzeto po priročniku T. Golnar: Turno smučanje, Založba PZS, 2023):

Intenzivnost sneženja oziroma **višina** oziroma **debelina snežne odeje**: Višja, kot je snežna odeja (nov ali/in napihan sneg), in bolj, kot je sneg nepredelan in nesprijet, večja je nevarnost za sprožitev. Teren postane nevaren, ko zapade več kot 30 cm novega snega, pri več kot 50 cm pa postane ta nevarnost splošna, zato je vsaka tura zelo tvegana. Nevarnost obstaja vse dotlej, dokler se sneg ne predela. To traja v povprečju vsaj nekaj dni, lahko pa tudi do več tednov, še posebej v mrzlem vremenu.

Smer in hitrost vetra: Zaradi močnega in stalnega vetra nastajajo na grebenih opasti (snežne strehe), ki previsno visijo na zavetrni strani grebenov; daljše in položnejše, kot je pobočje na privetrni strani, večje so opasti. Praviloma nastajajo na privetrni trde (zdrsl!), na odvetrni strani pa mehke klože (plazovi!). Ob močnem ali/in dolgotrajnem, dovolj je že nekajurnem vetru, se zato lahko kljub majhni količini novega snega zelo poveča nevarnost spontanega proženja.

Oblike površja: Najnevarnejše so vbokle reliefne oblike (grape, korita, žlebovi in doli) ter prostrana, gladka, strma in neporaščena pobočja ter melišča. Najvarnejše se je gibati po grebenih, slemenih in v gozdu, kar pa ne velja za gozd na gozdni meji; tam nas ogrožajo plazovi, ki se prožijo nad njim.

Temperatura zraka in snega: Za preobrazbo in utrditev snežne odeje je najbolje, da sta temperatura zraka in snega čim višji, po drugi strani pa tako nizki, da sneg zmrzuje. Idealno je, če sneg ponoči zmrzuje, čez dan pa se taja, saj se na ta način povsem predela. V zelo toplih dneh in nočeh, ko temperatura ne pade pod ledišče (0 °C), traja nevarnost plazov nesprije-

Na odvetrni strani grebenov nastajajo opasti ali snežne strehe. Na Veliki Babi (2001 m) jih vidimo na osojni strani grebena. Na vsak način jih moramo obiti, saj se lahko ob naši dodatni obremenitvi podrejo. Ob spontani porušitvi, predvsem spomladi, lahko podrte snežne klade v svoji vpadnici povzročijo sprožitev snežnega plazov.
Foto Miha Pavšek

tega snega le nekaj ur po sneženju, pri temperaturi globoko pod lediščem pa lahko tudi do več tednov. Dolgotrajne nizke temperature omogočajo nastanek globinskega sreža, kar povzroči zdrs ene ali več plasti snežne odeje nad plastjo z njim v na videz stabilni snežni odeji. Tudi prevelika toplota oziroma nenadna otoplitev nad 0 °C (odjuga) je prvih nekaj ur prav tako nevarna, saj vezi med kristali v snegu, ki se ob tem seseda, popustijo, zato se lahko sprožijo plazovi nesprijetega snega.

Zgradba snega: Najbolj kritičen za plaz je globinski srež, nevarna pa je tudi večja količina pršiča. Tudi dež sprva zmanjšuje povezanost snežnih kristalov. Zelo mokra snežna odeja lahko splazi tudi na položnejših gorskih travnikih (poleti pašnikih), ko prodre tajanje postopoma vse do kopne podlage.

Globinski srež (plovni sneg) predstavlja prikrito nevarnost, saj nastaja v notranjosti snežne odeje nad tršo plastjo, kadar so izpolnjene temperaturne razmere za intenziven toplotni tok (ta poteka vedno od tal proti površju) med sosednjima plastema snežne odeje. Značilni čašasti snežni kristali oslabijo vezi med plastmi snežne odeje, zato delujejo podobno kot kroglični ležaji. Sprožilec tovrstnih plazov je praviloma človek s svojo lastno težo (pohodnik) oziroma dodatno obremenitvijo (smučar). Najdemo ga globoko pod površino snežne odeje, zato ga ne vidimo, dokler ne napravimo prereza snežne odeje ali preizkusa trdnosti snežne odeje po eni od metod. Znak, da je prisoten, je posedanje snežne odeje, zamolkli zvoki in na pobočju vzporedno nad poho-

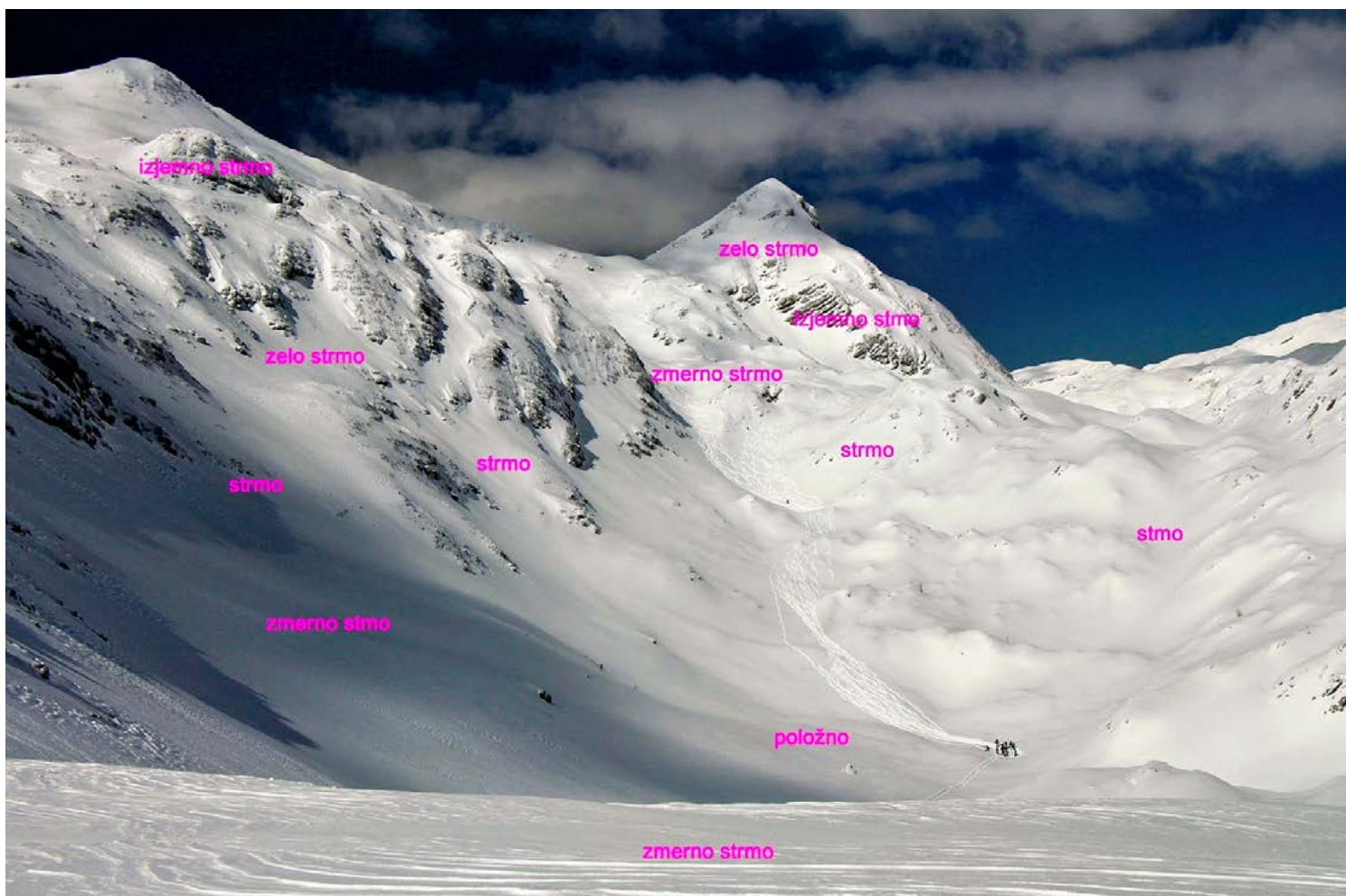
dnikom/smučarjem potekajoča razpoka na površju snežne odeje; ko pridemo na dovolj strmo pobočje, lahko zdrsnemo navzdol skupaj s plazovino.

Pršič oziroma *suh novi sneg* je nevaren predvsem po obilnem sneženju. Nevarnost traja tako dolgo, dokler ne pride do prve otoplitve in temperaturne preobrazbe snežne odeje.

Naklon pobočja: Gre za eno od redkih plazovnih stalnic, ki v veliki meri prispevajo k sprožitvi snežnega plazov. Načeloma so za sprožitev nevarna vsa pobočja

Prerez in preizkus plazovitosti snežne odeje sta temelja plazovne preventive.
Foto Miha Pavšek

Na znanem terenu se lahko preizkusimo tudi v ocenjevanju strmine pobočij. Na sliki turnosmučarski svet pod Mahavščkom (levo) in Malim Bogatinom.
Foto Miha Pavšek

Na strmih travnatih in zavetnih pobočjih so pogosti zdrski plazovi. Njihova območja, na sliki je Dravh (1543 m) nad Soriško planino, prepoznamo po polkrožni napoki - zdrsnem ali ribjem ustju.
Foto Miha Pavšek

z naklonom 30–45° (praviloma strmina, po kateri se vzpenjamo v ključih). Na tistih z naklonom nad 50° je nevarnost manjša, ker se sneg že sproti osipa. Naklon najlažje ugotovimo s pomočjo naklonomera (dejansko libele) na mobilnem telefonu, ki ga prislonimo ob ravno stranico (npr. pohodno/smučarsko palico), položeno na snežno odejo. Ko je plazovina v gibanju, gre lahko tudi čez položnejši teren in celo v nasprotno pobočje (ozko dolinsko dno).

Poraščenost terena: Ta lahko zmanjšuje ali povečuje nevarnost zdrsa snežnih gnot. Najnevarnejši tereni za snežni plaz so poraščeni s travo in nizkim grmičevjem ali pa gre za neporasla ali slabo porasla melišča. Zelo slabo oporo dajejo tudi zemlja in gladke skale. Najbolje vezeta sneg ruše in nizko grmičevje, ki delujeta v snegu kot nekakšna povezava, a le, dokler nista v celoti prekrita s snežno odejo. Ko višina snežne odeje preseže višino grmičevja, poraščenost nima več pomembnejše vloge pri preprečevanju plazenja. Tudi gozd nam lahko daje lažen občutek varnosti pred plazovi, saj nas ne more obvarovati pred plazovi, ki se sprožijo nad gozdno mejo. To še posebno velja za redkejši in listnat gozd z drsljivo podlago (suho/mokro listje). V gozdnem svetu moramo prav tako pozorno in posamič prečkati grape in žlebove. Še posebno so v spomladanskem času in ob večjih odjugah nevarne grape s potoki pod ostanki plazovine, saj lahko ta popusti pod našo težo in pristanemo v strugi potoka (vodi).

Lega (orientiranost) pobočja glede na sonce in veter: Najnevarnejša so severna, severovzhodna

in severozahodna (osojna) pobočja, na katera pozimi skorajda ne posije sonce in kjer se sneg počasneje preobraža kot na sončnih, prisojnih legah. V toplih dneh so sredi dneva bolj izpostavljena južna pobočja, na katerih se lahko sproži vrhnji ali/in talni plaz vlažnega sprijetega (ali nesprijetega) snega. Glede na izpostavljenost vetru ločimo *privetrne* in *zavetrne lege*; nevarnost plazov je večja v zavetrju, kjer imamo pogosto napihan sneg (snežna deska) in mehke klože (zameti); v obeh primerih je na delu vejavica (prenos snega z vetrom).

Prebremenitev snežne odeje: Snežna odeja pogosto ne splazi sama od sebe (spontano). V njej so prisotne tlačne, natezne in strižne sile; ko so vezi pretrgane in pride do porušitve ravnovesnega stanja sil v snežni odeji, se sproži snežni plaz. Vzroki za sprožitev plazu so naravni (nov sneg, odjuga, vejavica, mrzlo vreme ...) in zunanji (človek – pohodnik in/ali turni smučar).

Izhodišča za preventivo

Temeljna značilnost snežnih plazov je njihova krajevna in časovna nepredvidljivost. Vnaprejšnja in natančna časovna ter krajevna opredelitev plazovitega območja sta nemogoči. Značilnosti snežne odeje veljajo le v okviru vsakokratnega območja določenih značilnosti, kot so naklon, višinski pas, izpostavljenost pobočja soncu in vetru, enaka višina in gostota rastja, določene oblike površja in drugo. Problematična so predvsem pobočja, na katerih sta za ravnotežje sil v snežni odeji, poleg tlačne, najpomembnejši še strižna

Nad Bogatinskim sedlom je prišlo prav na tem mestu minulo snežno sezono do plazovne nesreče. S snežnimi rebri razbrazdana strmina skriva območje klož, ki je posledica vetrovne izpostavljenosti pobočja. Prav kložasti plaz bi bil skorajda usoden za enega od obeh pohodnikov, ki sta prečkala sedlo preblizu pobočja.

Foto Miha Pavšek

in natezna trdnost oziroma istovrstni sili. Nanju kažejo razpoke na površini snežne odeje, ki so, če je sneg visok, z več plastmi snežne odeje pogosto skrite. Najpogosteje se pojavijo takrat, ko človek s svojim prečanjem obremeni dotlej na videz neplazovito pobočje. Zanesljivost plazovnega biltena je čedalje večja, a v povprečju še vedno "le" 60 %, nekoliko višja pa le ob dolgotrajnem ustaljenem vremenu. Večina plazovnih nesreč se zgodi pri zmerni in znatni (precejšnji) nevarnosti proženja plazov oziroma pri nevarnosti 2. in 3. stopnje po evropski petstopenjski lestvici.

Izbrani praktični nasveti in napotki ali kako prelisčiti "zmaja z rahlim spancem"

- Postanimo prebrisani in radovedni! Za začetek dopolnimo svoje znanje z branjem ustrezne literature. Teoretično znanje moramo nadgraditi z udeležbo na vzgojnoizobraževalnih tečajih s plazovno tematiko, ki jih organizirajo planinska društva in/ali PZS (npr. posvet Gore in varnost), društva GRS in gorniški klubi, Triglavski narodni park idr. deležniki oziroma društva, ki se ukvarjajo z dejavnostmi, ki potekajo v gorskem svetu.

Vabilo na eno od izobraževanj, med najbolj aktivnimi so nekatere postaje Gorske reševalne službe.
Foto Miha Pavšek

Za bolj zahtevne »uporabnike« gorskega sveta v snežnih razmerah bo dobrodošel Terenski snežni priročnik, dostopen je na spletnem naslovu https://crossrisk.eu/sl/assets/education/terenski_snezni_prirocnik.pdf.
Foto zajem zaslona

- Med pripravo na turo kličimo "vroče" linije in brskajmo po "ekskluzivnih" TV- (teletekst) in spletnih straneh (podkasti, FB-strani, npr. Snežak)! Poleg uradnih podatkov o snegu in snežnih razmerah (ARSO, slovenska smučišča, ...), najdemo še vrsto zanimivih informacij, opremljenih s fotografijami, filmi in kamerami (živa slika, forumi o trenutnih razmerah). Če poznamo koga, ki je bil tam, kamor se odpravljamo pred kratkim, ga povprašamo o zadnjem stanju na terenu. Zagotovimo si čim več informacij, pri tem pa upoštevajmo njihov omejeni rok uporabnosti.

Samodejna meteorološka postaja ARSO na Zelenici; aktualne podatke najdete na <https://meteo.arso.gov.si/met/sl/service/>, klik v ustrezni vrstici na zadnji, tretji stolpec (HTML).

Foto Miha Pavšek

- *Prepoznavajmo plazovito površje!* Nekaterne plaznice - vsako sestavljajo območje proženja, gibanja in odlaganja - so lahko prepoznavne, saj so plazovi njihovi redni obiskovalci. Praviloma se prožijo na strminah, plazovi mokrega snega tudi na položnejših vesinah. Upoštevajmo, da se lahko sproži plaz prav na vsakem dovolj strmem in zasneženem delu pobočja ne glede na druge dejavnike. Večina plazov pridrvi z obsežnih, odprtih pobočij nad gozdno mejo ali na njej, manjši pa se lahko pojavijo tudi pod njo. Ob obilici novega snega in pri talnem plazu so tudi druge plazovi dovolj veliki, da zasujejo človeka. Upoštevajmo, da so hitrosti plazovine od nekaj deset (spomladanski vrhni plaz sprijetega snega) do več kot 100 km/h

(pršni plaz). Pozorni bodimo tudi na krajih nekdanjih nesreč. Kadar je veliko snega v sredogorju, velja vse to tudi za vsa slabo ali neporaščena strma pobočja nekaj višinskih nadstropij nižje!

- *Izkoristimo naravna znamenja!* Najzanesljivejši kazalec so okoliški sveži plazovi, ki nas opozarjajo, da smo lahko tudi mi kmalu na vrsti. Podobno velja za pokanje in sesedanje snega (klože) tik nad ali pod gazjo (smučino), čedalje močnejši veter (zameti, podiranje opasti) in vse bolj intenzivno sneženje. Zato raje trikrat premislimo, kaj, kako in kam! Povprečni največji urni prirastek (višina) novega snega v Sloveniji je 5–10 cm, v visokogorju je lahko enkrat večji!

Ves čas ture preizkušajmo snežno odejo! Veliko o njej povedo že sledi, ki jih puščamo za seboj (trdnost, debelina in zgradba vrhnjih plasti, klože, ...). Iščiimo primeren kraj za prerez in preizkus stabilnosti snežne odeje (po opravljenem preizkusu ne pozabimo zasuti mesta odkopa!). To naj ima naklon, primerljiv s tistim na sumljivemu delu pobočja. Večkratna ponovitev preizkusa po izbrani metodi (trapezasta snežna klada površine 0,3 m² – norveška metoda, trikotna snežna klada oziroma klin – švicarska metoda, kvadrasta

Najvarneje je v dnu dolin, paziti je treba le na mestih, kjer je dno zelo ozko, saj lahko sega plazovina tudi v nasprotno pobočje.

Foto Miha Pavšek

Opazovanja in ocenjevanja plazovnih razmer ne smemo končati na vrhu, temveč nadaljujmo s spremljanjem razmer do konca ture. V okviru tega so najpogostejša vprašanja:

- Sta ta del pobočja oziroma oblika površja plazovita?
- Ali lahko sprožimo plaz sami ali ga lahko prinesemo od drugod?
- Kam me bo odnesla plazovina in kakšne so ovire in skoki na tej poti?
- Kako bi/bo nepričakovana vremenska sprememba vplivala na stabilnost snežne odeje?
- Obstaja varnejša različica poti?

snežna klada – preizkus "Rutschblocktest", zadnja dva s površino 3 m² in tlačni preizkus/CT), naj bo sestavni del vsake ture, rezultat pa potrditev (ali zavrnitev) naših domnev o stabilnosti snežne odeje oziroma dopustnem tveganju. Včasih zadošča že skok na smučeh, "vrtina" s palico ali udarec cepina po površini snežne odeje.

Plazovna samozaščita – ukrepi za večjo varnost in zmanjšanje tveganja

Gibajmo se preudarno – nevarna mesta (npr. grape) prečkajmo posamič! Na ta način lahko precej zmanjšamo tveganje, varnostna razdalja je odvisna od širine sumljivega pobočja (vsaj 10–15 m). Ne glede na to, kako poteka prečenje, naj gredo udeleženci čez plazovito območje posamično in čim hitreje, drugi naj medtem opazujejo vplivno območje mesta prečkanja; to velja tudi pri spustu. Za smer prečkanja in s tem gaz (smučino) se odločimo na temelju plazovne ogroženosti posameznih delov pobočja, vidljivosti in snežnih razmer ter sposobnosti in stanja udeležencev.

Na smučeh vedno prečimo nevarno mesto v rahlem spuščanju. Izogibajmo se zgornjih delov plaznic, ker so tam območja proženja plazov! Prečkajmo plaznico na njenem najožjem mestu in izkoristimo naravne ovire za zadrževanje plazovine (drevesa, skalni bloki, skoki, zavoji, ...); prečkajmo jo raje spodaj, na območju odlaganja, ali pa nad domnevnim mestom proženja. Tako je možnost za pobeg pred belim objemom večja. Upoštevajmo, da smo pri vzpenjanju počasnejši in manj okretni. Držimo se položnejših pobočij. Pogosto lahko speljemo pot čez položnejša pobočja in plazovom manj izpostavljene oblike površja. Naučimo se oceniti naklon pobočij – primerjajmo aktualnega z vzorčnim, "domačim". Bodimo pozorni, če je nad položnim svetom strmejše pobočje. Kadar imamo opravka z nenehnim spontanim plazenjem, je to znamenje, da se moramo takoj vrniti oziroma ubrati drugo pot.

V zasneženo gorsko pokrajino se ne odpravljajmo brez spremstva – tudi ko moramo "čez cesto" k sosedu, saj je tveganje največje ravno takrat, kadar smo sami. Tudi ob delnem zasutju se sami zaradi velikanske teže snega pogosto ne moremo izkoptati iz plazovine. Pri mokrem snegu včasih ne pomaga niti to, da

V vsakem vremenu nam res ni treba riniti v gore; ob močnem sneženju se plazovne razmere poslabšujejo iz minute v minuto ... Foto Miha Pavšek

PREIZKUSI STABILNOSTI

Tlačna metoda/CT (ang. *Compression Test*)

Velikost snežnega bloka: 30 x 30 cm

CT (št. udarcev) @ (višina porušitve, merjena od tal v cm)

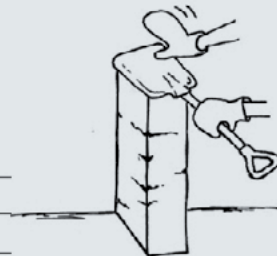
CT0@ ...	porušitev med kopanjem in/ali žaganjem
CT1–10@ ...	porušitev pri 1–10 udarcih z dlanjo iz zapestja
CT11–20@ ...	porušitev pri 11–20 udarcih z dlanjo od komolca
CT21–30@ ...	porušitev pri 21–30 udarcih z dlanjo iz rame
CT31	ni porušitve

Primer zapisa:

CT15@55 - porušitev ob 15. udarcu
(10 iz zapestja + 5 od komolca)
55 cm od tal

Splošna ocena stabilnosti na mestu preizkusa:

CT0@ ...	slaba (nestabilno)
CT1–10@ ...	zmerna
CT11–20@ ...	dobra (stabilno)

Stopnjevanje obremenitve snežnega bloka pri CT in ECT metodi:

udarci z dlanjo iz zapestja
1–10

udarci z dlanjo od komolca
11–20

udarci z dlanjo iz rame
21–30

Preizkus stabilnosti snežne odeje s tlačno (CT) metodo. Rezultat opravljenega preizkusa vpišemo na konec vnosnega obrazca, ki ga najdemo v sredici Terenskega snežnega priročnika.

Foto zajem zaslona Terenskega snežnega priročnika

imamo proste roke. Ne rinimo z glavo skozi zid, kar je še posebej pomembno ob sprejemanju odločitev. Pazimo in preverimo svoj odnos do zahtevnosti ture in ne precenjamo svojih sposobnosti ter zmožnosti soudeležencev, saj nas to lahko privede v težave.

Prečenje strmega, snežnim plazovom izpostavljenega pobočja, izvedemo v povečani varnostni razdalji med posameznimi udeleženci. Turni smučarji se približujejo Konjskemu sedlu (1782 m) med Komno in Voglom.
Foto Miha Pavšek

Spomnimo – če gre za skupinsko odločitev, je prag tveganja večji kakor pri posamezniku. Bodimo pripravljeni tudi na reševanje zasutih v plaz! Največ nesreč se zgodi med spustom. Obremenitve snežne odeje so takrat večje, še posebej ob padcu (pri smučarju so večje kot pri pohodniku). Vendarle je število rešenih še vedno večje od števila žrtev, a velja predvsem prisebnost.

Zimska "sveta Trojica" in plazovni nahrbtnik so sestavni deli planinske opreme v snežnih razmerah, ki niso le pozimi! Ob pomoči žolne lahko ob dobri izurjenosti sorazmerno hitro najdemo zasutega. S preklopom na sprejem na začetku ture preverimo delovanje žolne pri udeležencih. Če te nimamo, si lahko pomagamo (z veliko mero sreče!) z mobilnim telefonom, zato na izhodišču naravnajmo jakost zvonjenja na najglasnejše. Najboljša žolna je tista, ki brezhibno deluje, ter jo znamo namestiti in uporabljati. Pri podrobnem iskanju zasutega, ali če je ta brez žolne, si lahko pomagamo še s sondo (grobno in fino sondiranje). Omenimo še lavinske pse, šolane za iskanje zasutega v snežnem plaz; žal jih največkrat pripeljejo na mesto nesreče šele v okviru organizirane reševalne akcije, ko je za zasutega že prepozno.

Poleg teh treh so na voljo tudi številni drugi tovrstni pripomočki, kot so iskalec lavinskih žoln, lavinske sonde s sprejemnikom, RECCO-odbojnik (vgrajen v nekatere dele zimske gorniške opreme), dihalni sistem "avalung", ki omogoča zasutemu daljši čas

Uprašajmo se:

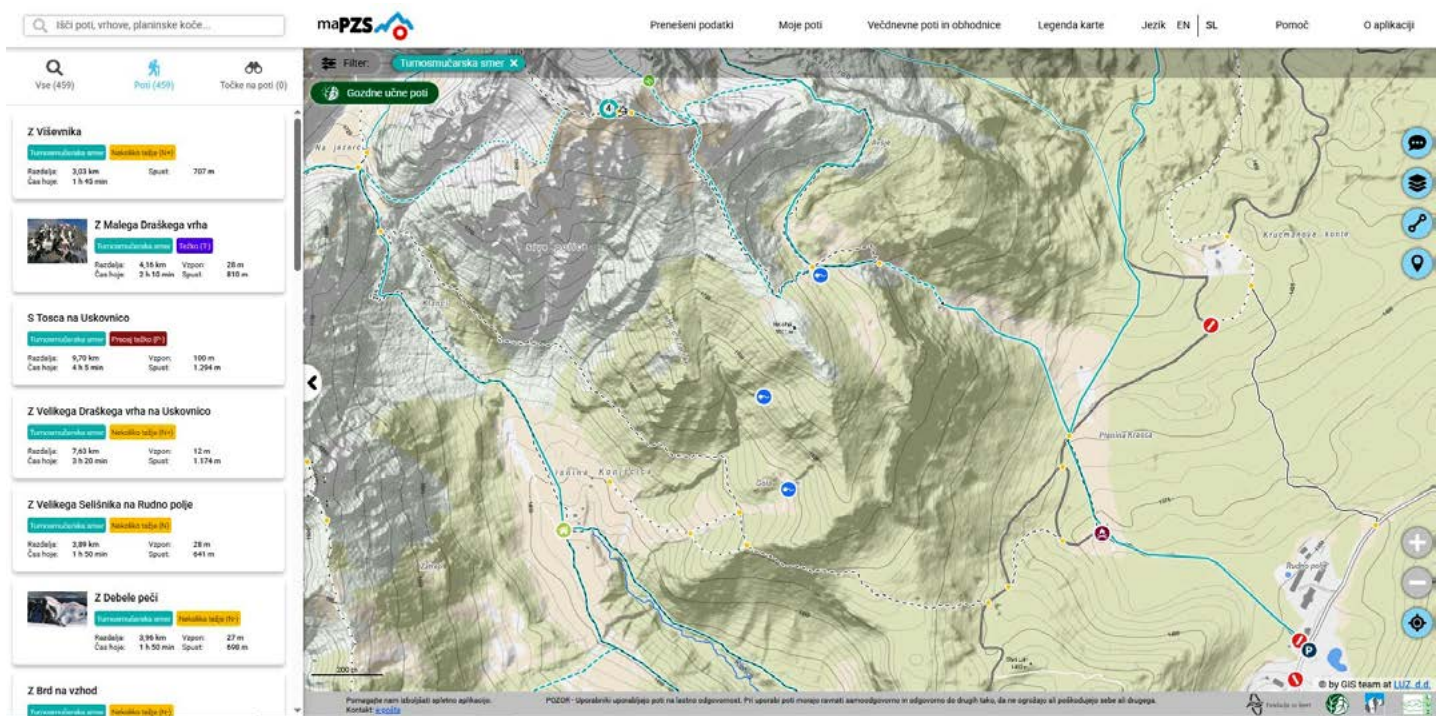
- Moramo res za vsako ceno priti na cilj?
- Bomo dopustili, da nas naglica in utrujenost privedeta v težave?
- Je to res edina možna pot, ki nas pripelje na cilj?
- Moramo smučati ravno čez te "deviške", a sumljive strmine in ogroziti svojo varnost?
- Sta cilj in namen ture res tako pomembna, da smo pripravljeni spregledati opozorilna znamenja?
- Bomo svojo odločitev na temelju celovite presoje res zavrgli na račun pritiska nekaterih posameznikov ali dela udeležencev?

dihanja in nekateri drugi. Še vedno je za varnost najučinkoviteje, da do sprožitve plaz ne pride oziroma se pravočasno umaknemo plazovini (bolj poredkoma) – v povprečju preživi le vsak peti zasuti.

Brez lopate, včasih tudi cepina, zasutega pogosto niti ne moremo odkopati. Izjemno pomembna pri reševanju je hitrost. Najpomembnejših je prvih 15 minut, saj po 30 minutah preživi le še tretjina zasutih. Posledice plazov so lahko zelo hude (mehanske in notranje poškodbe, podhladitev, zadušitev), tudi če ne ostanemo v plazovini in nas ta le nosi. Nikakor ne smemo ostati križem rok; poskušamo se prebiti na rob plaz, zgrabiti trdno oporo, delati plavalne gibe, napraviti tik pred zaustavitvijo pred obrazom dihalno masko (prostor za dihanje) idr. Če imamo žolno in ni hudih poškodb, nas bodo prijatelji hitro našli, zato je panika odveč. Kadar smo v vlogi reševalca, se spomnimo, kje smo zasutega nazadnje videli, preklopimo žolno na sprejem in začnimo iskati. V nasprotnem primeru iščimo vidna znamenja izginulega, saj nam bo to olajšalo iskanje najdišča, ali pa sondirajmo posamezne dele plazovine (najprej premišljeno, nato naključno izbrana mesta), na

O preživetju odločajo tri najpomembnejše sestavine lavinske samozaščite:

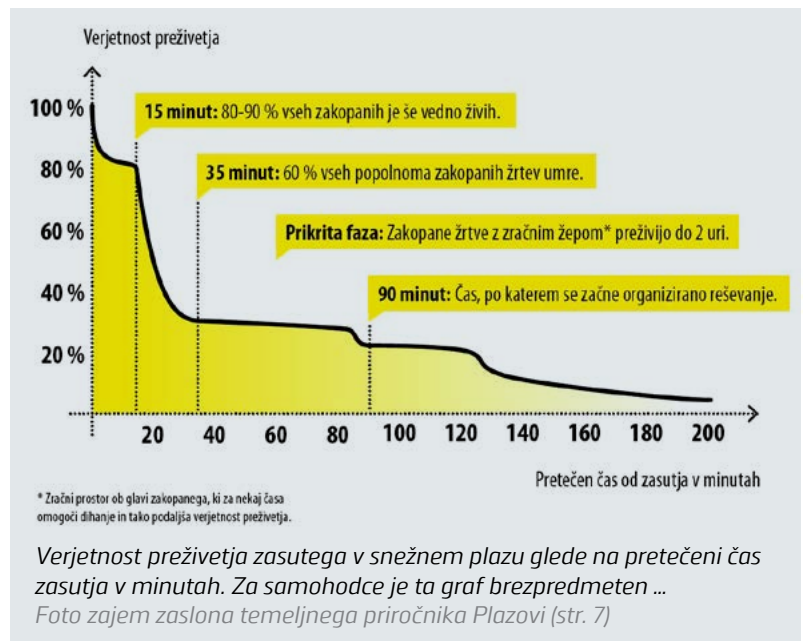
- plazovna oprema, (trojček – žolna, lopata in sonda);
- vedenje, kaj storiti, če plaz zajame nas, in
- vedenje, kaj storiti, če zajame plaz soudeleženca ture (pomembno je učinkovito, hitro in koordinirano ukrepanje).

Na kartografskem portalu maPZS so tudi turnosmučarske smeri. Po težavnosti so razvrščene v štiri glavne kategorije, na zemljevidu prepoznane po vrsti črtna oznake. Na sliki je izsek za območje Viševnika in okolice, na levi strani se nam izpišejo vse smeri, ki so deloma ali v celoti prikazane v trenutnem pogledu. Foto zajem zaslona maPZS

katerih je najpogosteje najdišče (naravne ovire, najozji del plaznice, zunanja stran zavoja plaz, območje odlaganja, ...). Ne odnehajmo prehitro, po dodatno pomoč odidimo le, če je dovolj ljudi (presoja glede na okoliščine), sicer iščimo čim dlje. Ne kopljimo snežne jame do zasutega navpično, ampak poševno (diagonalno), od strani, da mu pri tem ne poškodujemo glave. Snežni plazovi predstavljajo eno izmed glavnih objektivnih nevarnosti v gorah pozimi. Če se je ne zavedamo, jo podcenjujemo, ali jo celo zavoljo doseganja lastnih ciljev zavestno zanemarimo, lahko postane subjektivna nevarnost. Statistični podatki kažejo, da v večini primerov plaz, ki zajame ljudi, sproži žrtev sama ali nekdo iz njene skupine. Pomembno je, da imamo dovolj znanja o plazovih in da upoštevamo vse informacije, napotke in opozorila glede trenutne nevarnosti ali kot je zapisal v plazovnem brevirju (1986) Pavle Šegula, njihov občudovalec, raziskovalec in častilec obnemem: "Kdor ima resen namen, se s preizkušnjo ne bo sprijel nepripravljen in golih rok. Seveda pa lahko naše gore in hribi kdaj pa kdaj pošteno udarijo s plazovi, katerim se nepoučen človek ne more izogniti in uspešno upreti." Prav zato je odgovorno ravnanje v gorah v zimskih razmerah neločljivo povezano z znanjem, ozaveščenostjo in kakovostnim sistemom obveščanja ter opozarjanja. Plazovno tveganje

Snežni plazovi nas lahko presenetijo tudi med sankanjem; na sliki je priljubljena sankajska pot po cesti na prelaz Stari Ljubelj. Foto Miha Pavšek

Drži – ne drži: izbrane plazovne modrosti za planinske znalce in telebane

- ✘ Če je snega malo, ni nobene nevarnosti za proženje plazov. Ne drži – prav v zimah z malo snega lahko nastane v bližini tal plast globinskega sreža.
- ✔ Pri nizkih temperaturah ni plazov. Deloma drži – velja le po koncu odjuge. V visoki zimi pomeni mrzlo vreme počasno preobrazbo in enako hitro utrditev snežne odeje.
- ✔ V gozdu smo varni pred plazovi. Drži, a pogojno; natančneje le tam, kjer je gostota odraslih dreves zadostna in nad nami ni obsežnih, odprtih in neporaščenih strmali ali pa smo v grapi.
- ✘ Stara gaz oziroma smučina je porok za varstvo pred plazovi. Ne drži – daleč od tega! Vremenske spremembe povzročajo hitre spremembe tudi v snežni odeji, in to na zelo kratke razdalje in v zelo kratkem času. Enako velja za živalske sledi – tudi divjad poginja v plazovih.
- ✘ Na kratkem pobočju se ne more zgoditi kaj posebnega. Ne drži – če je novega snega več ali je ta moker, so količine snega in pritiski v snežni odeji hitro dovolj veliki, da zasujejo ali poškodujejo človeka.
- ✘ Nov sneg je po dveh do treh dneh že toliko predelan, da trdnost in s tem nosilnost zadoščata za varno gibanje. Ne drži – veliko je odvisno od tega, kakšno vreme je bilo v dneh po sneženju.
- ✘ Groba podlaga na plaznici in vbokle neravnine sidrajo snežno odejo in preprečujejo plazenje. Ne drži – to velja le za plasti snežne odeje pri tleh, ki so po navadi le odlična drsna ploskev za višje ležeče zgornje plasti. Ko so tovrstne podlaga in neravnine prekrite z dovolj debelo snežno odejo, smo na istem kot pri golem površju: snežni plazovi imajo zeleno luč!
- ✘ Pok v snežni odeji oziroma zamolki "vuuum" ter morebitne razpoke na površini snežne odeje pomenijo, da se ta seseda in s tem utrjuje. Ne drži – prav nasprotno! To je znamenje velike nevarnosti proženja snežnih plazov, saj kaže, da se je ravnovesje sil v snežni odeji porušilo, njena obremenitev pa prerazporedila. Lahko je prav naša prisotnost manjkajoči člen za porušitev ravnovesnega stanja sil v snežni odeji, ki povzroči sprožitev snežnega plazua.

pogosto ni prepoznano kot neposredna grožnja, predvsem kadar informacije niso dovolj natančne, niso podane v razumljivi obliki ali niso pravočasno dostopne. S tem se povečuje verjetnost napačne presoje ter podcenjevanja nevarnosti, še posebej med rekreativnimi obiskovalci, ki se v zimskih razmerah odpravljajo v sredogorje in visokogorje.

Največ plazov sprožijo prav tisti, ki se potem znajdejo v plazovini, zato je ključ do varnosti v nas samih. Prepoznavanje znakov plazovne nevarnosti je osnovni pogoj, vendar pa je varnost, poleg temeljnega poznavanja snežnih plazov, odvisna tudi od našega vedenja in odločitev na turi. Osnovna pravila zajemajo skrbno načrtovanje ture, prepoznavanje značilnosti terena, snega in vremena med turo ter obvladovanje človeškega dejavnika. Če smo že začeli s citatom, še končajmo z njim: "Najboljša pot za presojanje je sestavljena iz poznavanja dejavnikov, ki privedejo do nastanka snežnih plazov, in opazovanja narave, ki nam največkrat pokaže svojo nepredvidljivost na velikodušen način." (Andre Roch). ○

Dodatni viri za razširjanje znanj o snežnih plazovih:

- J. Bele: *Protivrhovom*. Priročnik za gibanje v gorah. Ljubljana. 2005. 164.
- T. Golnar: *Turno smučanje*. Snežni plaz. Ljubljana: 2023. 140–156.
- W. Munter: O krizi praktičnega plazoslovja (prevod in priredba P. Šegula). *Alpinistični razgledi* (priloga). 3/1998. 13.
- M. Pavšek: Snežni plazovi v Sloveniji: (geografske značilnosti in preventiva). *Geografija Slovenije*, 6/2002. 209.
- M. Pavšek: *Planinska šola*, četrta dopolnjena izdaja. Snežni plazovi. Ljubljana: 2021. 254–276.
- M. Pavšek: *Vodniški učbenik*, poglavje Nevarnosti v gorah, druga dopolnjena izdaja. Snežni plazovi. Ljubljana: 2012. 310–318.
- P. Šegula: *Sneg, led plazovi*. Ljubljana: 1986. 301
- Več avtorjev: *Lawinen Handbuch*. 7. izdaja. Innsbruck/Dunaj: Založba Tyrolia Verlag. 2000. 260.
- T. Vrhovec: *Alpinistična šola*. Nevarnosti v gorah. Ljubljana 1999. 29–39.

Najboljša pot v gore je tista, ki je varna!

Foto Miha Pavšek

Snežni plazovi so čudovit naravni pojav

Pogovor z dr. Manco Volk Bahun¹

Med planinci velja prepričanje, da se ukvarjajo s snežni plazovi v glavnem le moški. Vsi, ki spremljamo to strokovno področje doma in v tujini, ugotavljamo, da je med strokovnjaki za snežne plazove (plazoslovci ali lavinologi) čedalje več pripadnic nežnejšega spola. Morda pripomore k temu tudi dejstvo, da se čedalje več žensk ukvarja s turnim smučanjem, ki je med športi, kjer je še posebej pomemben dober občutek za sneg in vse drugo, povezano z zasneženo gorsko pokrajino.

Manci so bili položeni snežni plazovi v zibelko, saj je doma pod Stolom, karavanskim prvakom. Z družino so prehodili večino tamkajšnjih gora in še marsikatero druge, domače in tuje, sčasoma tudi na smučeh. Posebej pogosto je – še danes – na Zelenici, ki je občasno tudi njen drugi dom(ek). Kot prva doktorandka s področja snežnih plazov pri nas je soustanoviteljica Zavoda za varstvo pred snežnimi plazovi, aktivno deluje v regijskem štabu civilne zaščite za Gorenjsko in sodeluje z Gorsko reševalno službo, zlasti njeno postajo v Trziču, kjer je trenutno tudi doma. Zaposlena je na ZRC SAZU, natančneje na Geografskem inštitutu Antona Melika, kjer se ukvarjajo tudi z naravnimi nesrečami, med njimi še posebej pogosto in temeljito s snežnimi plazovi. Rezultat dolgoletnega dela sodelavcev inštituta in nekaterih projektov, ki so potekali in še potekajo v njegovem okviru, je tudi Geografski atlas naravnih nesreč (GANNS), kjer imamo trenutno na voljo najboljši vpogled v problematiko snežnih plazov v Sloveniji.

Zima v visokogorju je precej daljša od tiste v sredogorju. Kako je s pojavljanjem snežnih plazov pri nas glede na letni čas? Ali so snežni plazovi res "beli zmaji rahlega spanca"?

Zime v visokogorju so praviloma daljše kot tiste v sredogorju. Lahko se začnejo že zgodaj jeseni in se zavlečejo pozno v pomlad, ob zelo sneženih zimah pa tudi v poletje. Plazovi so seveda najpogostejši v zimskih mesecih, zelo veliko se jih pojavi spomladi. Niso pa nemogoči tudi v drugih letnih časih. Če je snega dovolj in naklon pobočja dovolj velik, se lahko beli zmaji hitro prebudijo in opletajo z repom tudi takrat, in tam, ko in kjer jih ne bi pričakovali.

V začetku oktobra smo bili priča eni najhujših nesreč zaradi snežnih plazov in hkrati tudi eni najbolj zgodnjih glede na letni čas. Spet se je potrdilo spoznanje, da sta za plaz dovolj neporaščena strmina, vbokla oblika površja in sneg ter dejstvo,

da smo ob nepravem trenutku na nepravem mestu. Kakšen je vaš komentar?

Nesreča, ki se je zgodila letos v začetku oktobra, nas je vse nekoliko presenetila, hkrati pa dokazala, da ni treba prav veliko, da pride do nje. Ne prav velika količina snega, ki je padla na topla tla, veter, strm, skalnat in s travo poraščen teren so bili dovolj za nastanek sorazmerno majhnega plazov, ki je pohodnike spodnesel s poti in jih pahnil v grapo. Skupina, ki se je takrat znašla tam, je imela res veliko smolo. Spet se je pokazalo, da poteka poti v kopnih in snežnih razmerah nista zmeraj ista. Markirani planinski poti okrog Tosca se moramo v snegu ogniti, saj je nevarna zaradi snežnih plazov in zdrsov; za prve zlasti ob novem snegu, za druge pa, kadar je sneg pomrznjen. V snežnih razmerah je najprimernejše izhodišče za vzpon/sestop na/s Kredarice dolina Krma, čeprav tudi tam ni izključeno plazovno presenečenje!.

Manca Volk Bahun pri plazovni točki nad Ljubeljem, namenjeni preverjanju delovanja plazovnih žoln in ob panoju z informacijami o turnem smučanju v okolici Zelenice
Foto Miha Pavšek

¹ Geografinja, strokovnjakinja za snežne plazove.

Izogibanje plazovini pred kratkim sproženih snežnih plazov je eden od ukrepov za povečanje varnosti; novih plazov na istem mestu ne moremo nikoli povsem izključiti.

Foto Miha Pavšek

Kako pomembne so pri snežnih plazovih izkušnje in kako plazovna oprema (trojček, plazovni nahrbtnik), ki ne preprečuje teh nesreč, pač pa le zmanjša njihove posledice in omogoča, da zasutega hitreje najdejo? Je preventivno obnašanje – torej, da nas snežni plaz sploh ne zajame – še vedno najpomembnejše?

Zdi se mi, da je še vedno najpomembnejša preventiva – da naredimo vse, kar je v naši moči, da nas snežni plaz sploh ne zajame. Kar seveda ne pomeni, da bomo zato ostali doma. Dobra priprava na turo, spremljanje razmer in prepoznavanje opozorilnih znakov lahko zelo veliko pripomorejo k večji varnosti. Plazovna oprema je seveda nujna, saj si, če nas plaz zajame, povečamo možnosti za preživetje – s tem, da preprečuje, da bi nas potegnili globlje v plazovino (plazovni nahrbtnik), če nas popolnoma zasuje pa, da nas lahko hitreje najdejo in odkopljejo (žolna, sonda, lopata). Oprema sama po sebi nam ne zagotavlja večje varnosti, zato je izjemno pomembno, da jo znamo tudi pravilno uporabljati – kar preverimo pred njeno prvo uporabo v sezoni – in da se pozimi (in po možnosti vedno) v gore ne odpravljamo sami.

Kložasti plazovi nad dolino Gracija na Komni

Foto Miha Pavšek

Poseben problem snežnih plazov so tudi njihovi nevarnostni vzorci. S tem ste se ukvarjali tudi v svoji doktorski disertaciji, kjer ste pregledali tudi plazovne dogodke. Katere so posebnosti nevarnostnih vzorcev snežnih plazov v Sloveniji glede na splošno znane?

V doktorski disertaciji sem pregledala nesreče med letoma 1988 in 2018. Glavna težava je bila v izjemno pomanjkljivih podatkih, saj teh do pred kratkim nismo zbirali sistematično, zato je bilo z njihovo uporabo izjemno težko potegniti primerljive vzorce, kot jih poznajo v tujini. Lahko pa rečem, da so bili za večino plazovnih nesreč krivi kložasti plazovi – enako kot drugod v Alpah in po svetu.

Katera priporočila za napovedovanje plazov bi predlagali glede na vse ugotovitve?

Vsekakor je za kakršnakoli priporočila in natančnejše nevarnostne vzorce najprej treba analizirati večje število dogodkov, saj bomo le tako lahko imeli zanesljivejša informacije o njih in jih tako uporabljali tudi za potrebe napovedovanja.

Pogosto sodelujete tudi z Gorsko reševalno službo in policijo, Upravo RS za zaščito in reševanje oziroma

Plazovni nahrbtnik, sprožen na predstavitvi v okviru enega od plazovnih tečajev, poveča tako možnost preživetja kot tudi zmanjša verjetnost mehanskih poškodb zasutega. Foto Miha Pavšek

civilno zaščito – kakšna so njihova in vaša opažanja glede obiskovalcev vzpetega snega in izbire ciljev v snežnih razmerah v zadnjem desetletju?

Že od samega začetka na različne načine in pogosto sodelujem z vsemi omenjenimi službami. Zdi se mi, da večinoma prav vsi opažamo, da se je število ljudi, ki tudi pozimi zahajajo v gore, precej povečalo. Splet in družabna omrežja delajo veliko promocijo za najrazličnejše aktivnosti, ki jim vsi povsod in vedno niso kos. Čudovite fotografije ali film(ck)i tako marsikoga zvabijo v zasnežene gore, kjer pride potem v situacijo, ki ji ni kos, kar pa dostikrat privede tudi do nesreče in posledične reševalne akcije. K sreči je tudi veliko takih, ki se odločijo za obisk tečaja ali pa se vpisejo v alpinistično ali gorniško oziroma planinsko šolo, kjer imajo priložnost, da združijo teorijo s prakso. Vseeno opažam, da marsikdo, tudi zelo izkušeni, precej podcenjujejo razmere ali slepo zaupajo množičnosti, češ, stotim, ki so v zadnjem

mesecu šli pred mano, se ni nič zgodilo, torej se tudi meni ne bo. Tako razmišljanje je lahko zelo nevarno.

Še vedno drži, da so nesreče s snežnim plazom tam, kjer so ljudje, in ne tam, kjer so snežni plazovi? Povedano drugače – lahko potrdite, da večino snežnih plazov sprožijo posamezniki ali skupina, vpleteni v dogodek?

Snežni plazovi sami po sebi so čudovit in silno zanimiv naravni pojav, nesreča postanejo šele takrat, ko je tako ali drugače vpleten človek in njegovo imetje. Večina plazov se sproži spontano. Plazove, v katerih je vpleten človek, najpogosteje sprožijo tisti, ki jih je plaz zasul ali kdo iz njihove skupine.

Kakšne so preventivne plazovne aktivnosti, v katere ste vključeni v zadnjih letih in kdo je nosilec teh izobraževanj? Je za varstvo pred snežnimi plazovi na tistih naših smučiščih, kjer so ti v neposredni bližini smučarskih prog, dovolj dobro poskrbljeno?

Že skoraj 15 let sodelujem na najrazličnejših izobraževanjih o plazovni varnosti. Predavala sem tako otrokom v osnovni šoli, družinam, planincem

Manca pri terenskem delu na Zelenici z avstrijskim kolegom; prerez snežne odeje in preizkus plazovne nevarnosti sta temeljna postopka plazovne preventive. Foto Miha Pavšek

Snežni plaz je izredno zanimiv naravni pojav, še posebej plazovina v izteku plazu oziroma na območju odlaganja. Foto Miha Pavšek

začetnikom, alpinistom, reševalcem in policistom. Namen je bil predvsem ozavestiti ljudi o nevarnosti in jih spodbujati k premišljenim odločitvam. Načeloma je za varnost na slovenskih smučiščih in tistih v naši neposredni bližini dobro poskrbljeno. Moramo pa se zavedati, da je, takoj ko zavijemo izven urejenih smučarskih prog, to divjina, kjer veljajo drugačna pravila in prežijo na nas druge nevarnosti – navsezadnje smo tam za svojo varnost odgovorni sami.

Si lahko tudi planinci pri pripravi na turo pomagamo s spletnim geografskim informacijskim sistemom GANNS, kjer so sloji, povezani s snežnimi plazovi, še posebej zanimivi in uporabni, saj imamo tudi lokacije večjih plazovnih nesreč? Do katere mere je posodobljen lavinski kataster iz sredine 90. let 20. stoletja? Če smo aktualni – kaj

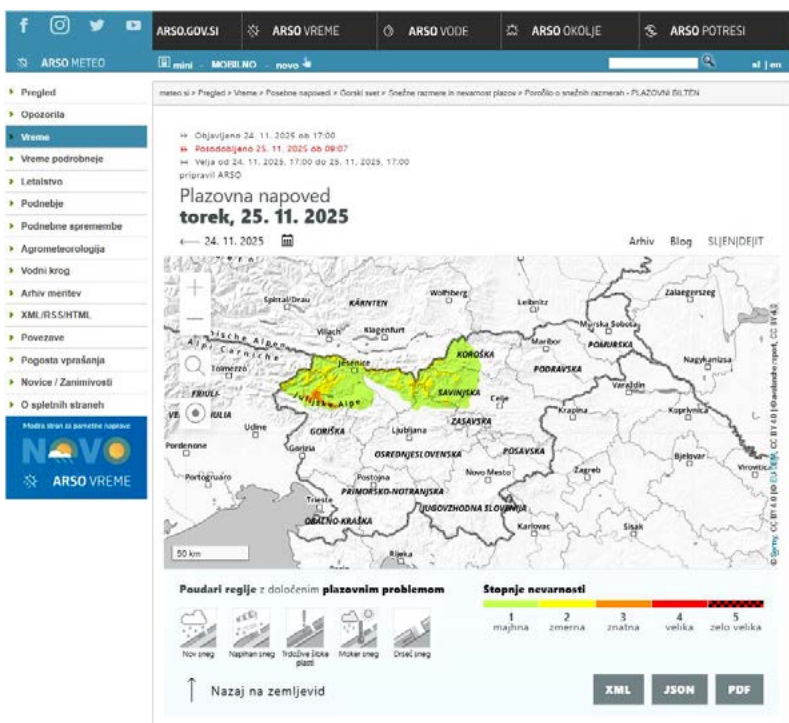
je pokazal model za verjetnost proženja plazov za območje pod Toscem, kjer se je zgodila prva plazovna nesreča v letošnji snežni sezoni?

Orodij, ki nam omogočajo, da se seznanimo z nevarnostmi na terenu, je vedno več in so nam lahko v veliko pomoč pri načrtovanju ture. GANNS – predvsem zavihek Lavinski atlas – je edinstven za slovenski prostor. Podobna orodja, ki bi pokrivala tako širok nabor informacij o snežnih plazovih in ostalih naravnih nesrečah, so tudi v svetovnem merilu precej redka. Vsekakor je orodje lahko zelo koristno. Pokritost območij z lavinskim katastrom smo v zadnjem desetletju sicer precej razširili, vendar pa je v naslednjih letih potrebna korenita posodobitev. Marsikatera območja so se, odkar je kataster nastal, zarasla in plazovi niso več tako problematični, kot so bili včasih. Nekatera območja takrat niso bila vključena v sistematično evidentiranje, na primer širše območje Komne, kjer je naš turnosmučarski raj.

Na območju pod Toscem, kjer se je zgodila nesreča, so plazovi običajen pojav. V katastru sicer niso zapišani, saj ne ogrožajo prometnic in tako niso bili podrobneje obdelani. Iz zgodovinskih virov vemo, da se je na tem območju zgodilo že več plazovnih nesreč. Prav tako je model verjetnosti proženja snežnih plazov pokazal, da na tem območju obstaja visoka verjetnost proženja snežnih plazov. Zato ne bi mogli reči, da plazu tam nismo pričakovali, nikakor pa ne tako zgodaj - na začetku jeseni! Tako črne statistike pred začetkom snežne sezone si ne želi nihče.

Kaj bi glede varstva in zaščite pred snežnimi plazovi svetovali vsem uporabnikom nekoristnega sveta pred odhodom v gore, na poti do tja in med samo turo? In kaj drugim, ki se srečajo z njimi pri svojem delu in v vsakdanjem življenju? Vendarle je v zadnjih desetletjih med tistimi, ki imajo opravka s snežnimi plazovi več prvih kakor drugih?

V Sloveniji so tisti, ki se s plazovi srečujejo pri svojem delu in v vsakdanjem življenju, bolj redki, pri naših alpskih sosedah pa je teh ljudi precej več. V zadnjem času močno prevladujejo tisti, ki se na nevarna območja odpravljajo v iskanju miru in vznemirljivih doživetij. Prav vsem svetujem, da se na ta območja podajajo preudarno. Predvsem naj spremljajo vremenske in snežne razmere, se redno seznanijo tudi s plazovnimi bilteni in morebitnimi zaporami zaradi nevarnosti proženja snežnih plazov. Ta opozorila niso sama sebi namen. Kljub temu pa naj bo to le ena od informacij. Zelo pomembno je namreč, da med potjo opazujemo malce bolj oddaljen svet okrog sebe kot tudi neposredno okolico in sproti presoja, ali je nadaljevanje ture še vedno smiselno. Lahko se namreč zgodi, da so lokalne razmere drugačne, kot so opisane v aktualnem oziroma zadnjem plazovnem biltenu. Zavedati se moramo tudi, da nam ni treba vedno in za vsako ceno doseči cilja, ki smo si ga zadali. Če presodimo, da so razmere prenevarne, je prav, da kdaj pa kdaj tudi obrnemo.

Naslovni zaslon v sezoni 2025/26 prenovljenega plazovnega biltena ARSO. Vir <https://meteo.arso.gov.si/met/sl/weather/bulletin/mountain/avalanche/bulletin/> Foto zajem zaslona

Naslovni zaslon Geografskega atlasa naravnih nesreč v Sloveniji - GANNS. Vir <https://giam.zrc-sazu.si/sl/zbirka/geografski-atlas-naravnih-nesrec-v-sloveniji> Foto zajem zaslona

Za konec morda malce bolj osebno vprašanje, saj ste prva doktorandka s tega področja pri nas – gledajo na vas kot na strokovnjakinjo za snežne plazove vsi, s katerimi sodelujete tako strokovno kot tudi v izobraževalnem procesu, kaj drugače kot na moške kolege?

Res je to precej moško področje, tako v Sloveniji kot tudi v tujini. Vendar se delež žensk kljub temu počasi povečuje. Prav odkrito se nihče nikoli ni obregnil ob to, da sem ženska, čeprav je bilo večkrat zaznati nekoliko superiorno držo moških sogovornikov. Marsikdaj je bilo tudi zaupanje lažje pridobljeno, če so mi ob boku stali moški kolegi. Kljub temu se mi zdi, da se danes te meje močno brišejo in štejejo predvsem znanje, dejanja in izkušnje.

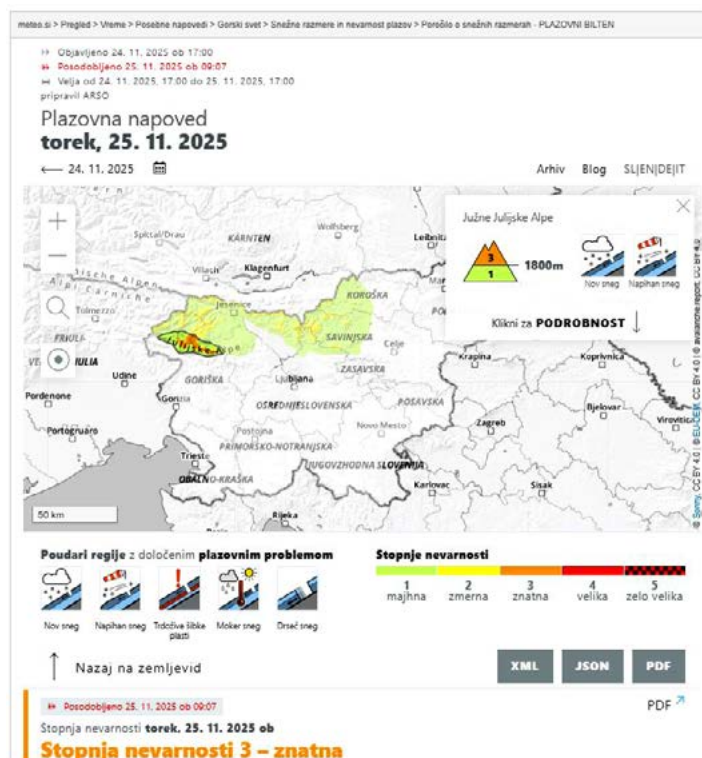
Ker ste redna bralka Planinskega vestnika, vas na koncu še sprašujem, ali je problematika snežnih plazov v naši osrednji planinski reviji dovolj dobro in pogosto pokrita? Prvo poročilo o snežnem plazu (o škodi zaradi plazov na planinski koči na Okrešlju) je izšlo že v tretji številki letnika 1907, prvi daljši zapis (Pavel Kunaver: Bela smrt) pa v tretji številki letnika 1939.

Glede na širok nabor vsebin, ki jih pokriva *Planinski vestnik*, skromne zime v zadnjih letih in majhno število odmevnejših nesreč, je razumljivo, da snežni plazovi niso prav pogosta tema. Kljub temu ne bi bilo odveč, če bi redno, vsaj pred začetkom zimske sezone, bralce seznanili z novostmi na področju preventive, jih obvestili o ustrezni pripravi opreme na novo sezono in jih opremili s koristnimi informacijami in novostmi pri opremlitvi, njeni uporabi in ocenjevanju plazovne nevarnosti ter sprejemljivosti tveganja. Tudi področje snežnih plazov se razvija, prihajajo nova orodja za

boljše prepoznavanje nevarnosti, izboljšujejo se plazovne napovedi, izboljšuje pa se tudi oprema. Verjetno bi bili bralci veseli tudi objektivne analize posameznih dogodkov, vendar moramo najprej preseči obsojanje vpletenih in kazanje s prstom, kdo je kriv ter na tovrstne analize začeti gledati kot na priložnost in možnost, da se iz tega vsi skupaj tudi nekaj naučimo. 📍

Obilno zasneženi Stol s sedla Čez Pod nad Zelenico; levo v ozadju Triglav, spredaj greben Na Možeh.

Foto Miha Pavšek

Območni plazovni bilten ARSO s plazovno napovedjo za Južne Julijske Alpe. Grafično všečen in logično berljiv, nam ponudi še več informacij in opozoril ter pojasnil za izbrano regijo. Vir spletne strani ARSO

Takoj ko zapustimo urejeno smučarsko prago, moramo upoštevati, da so snežne razmere tam povsem drugačne in da smo za svojo varnost odgovorni sami.

Foto Tara Jakopič Stojč

Z uspešnimi praksami izboljšati varnost

Čezmejno upravljanje z nevarnostjo zaradi snežnih plazov

S prvim snegom se praviloma v mnogih od nas Slovencev nekaj prebudi. Kakor majhni otroci nestrpno čakamo, da se jesenska megla razblini in zapade prvi sneg. Zasneženi vrhovi nas kar vabijo, da se povzpneemo višje in se po belih strminah poženemo navzdol.

V zadnjih desetletjih, ko so se naše potrebe po mobilnosti, pustolovščini in aktivnem preživljanju prostega časa še okrepile, nas pot pogosto zanese tudi čez mejo. Zahvaljujoč sodobni opremi, ugodnim cestnim povezavam in digitalni razpoložljivosti informacij so čezmejne lokacije postale dostopnejše in jih lahko v največji meri tudi izkoriščamo. A tako kot doma nas lahko tudi v tujih gorah preseneti snežni plaz, ki ga pogosto – predvsem mediji – poimenujejo s prispodobno bela smrt. Snežni plazovi so ena izmed glavnih nevarnosti v gorah pozimi in v Sloveniji, v povprečju zahtevajo eno do dve smrtni žrtvi na leto. V luči tega je zanimivo, da statistični podatki kažejo, da plazove v približno 90 odstotkih primerov, kadar zajamejo ljudi, sprožijo žrtve same ali pa nekdo iz njihove skupine. Ravno zato je odgovorno ravn-

nje v gorah v zimskih razmerah neločljivo povezano z znanjem, ozaveščenostjo in kakovostnim sistemom obveščanja ter opozarjanja. Ta sistem mora delovati tudi, ko gremo čez mejo, saj ta za plazove ne obstaja.

Pri varstvu pred snežnimi plazovi je ključno čezmejno sodelovanje

Uspešne prakse v tujini dokazujejo, da je s sodelovanjem mogoče preseči tako regionalne kot državne meje in izboljšati varnost. Posebej zgovoren je primer projekta Albina v Italiji in Avstriji, ki je združil opozorilne sisteme avstrijske zvezne dežele Tirolske in italijanske dežele Trentino in s tem pokazal, da so skupne rešitve varnejše, hitreje in preglednejše. V raznih čezmejnih projektih je v preteklih letih sodelovala tudi Slovenija. Glavni namen je bil povečati

¹ Prispevek je nastal na temelju raziskave v okviru diplomske naloge z naslovom Primerjava upravljanja z nevarnostjo ob snežnih plazovih v izbranih alpskih državah (2025), ki je nastala med študijem na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Slovar najpogostejših besed in besednih zvez v plazovnih biltenih v slovenščini (in 12 drugih jezikih!) je sedaj na voljo tudi v okviru spletišča Evropskega združenja plazovnih služb EAWS na spletnem naslovu <https://www.avalanches.org/glossary/?lang=sl>

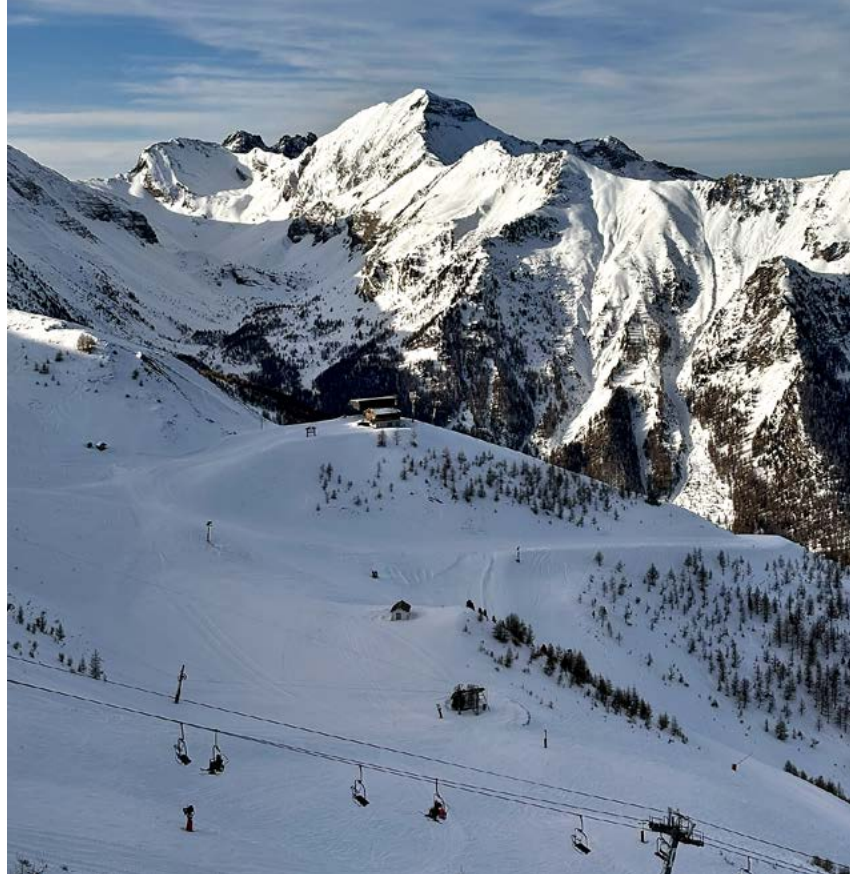

našo varnost in narediti informacije dostopnejše. Sodelovanja so bila usmerjena v ozaveščanje javnosti, izmenjavo podatkov, interdisciplinarno sodelovanje, vzpostavitev sistema, ki bi temeljil na standardizirani evropski petstopenjski lestvici nevarnosti proženja snežnih plazov, enotnih grafičnih simbolih za plazovne probleme in tipe plazov ter večjezičnosti. Za razumevanje vrzeli je treba pogledati, kako so plazovne službe organizirane pri nas in drugod.

Organiziranost plazovnih služb pri nas in pri sosedih

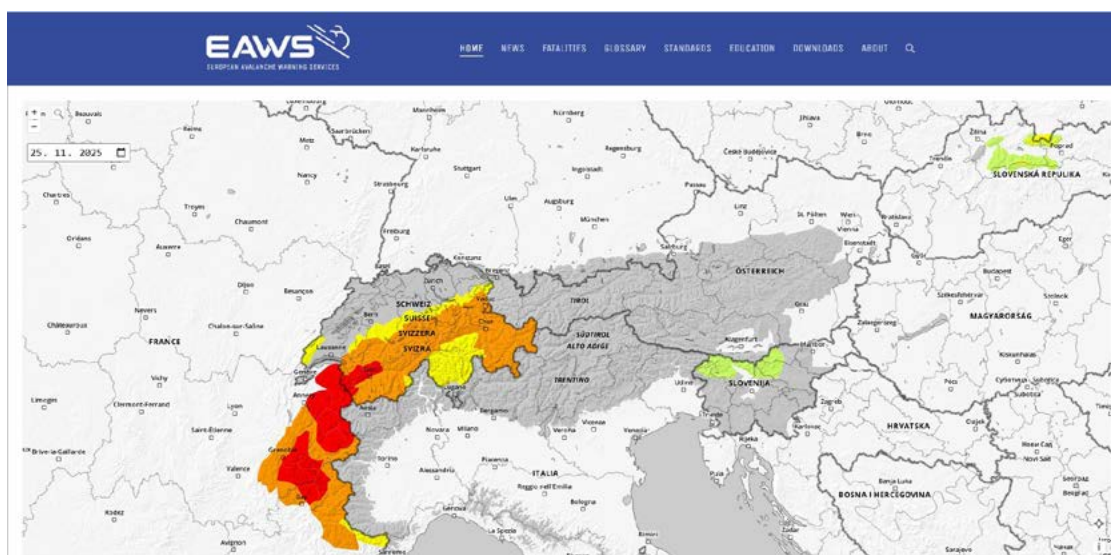
Primerjalna analiza sistema upravljanja na avstrijskem Koroškem, Štajerskem in v italijanski Furlaniji-Juljski krajini je ponudila jasen vpogled v tri ključne možnosti za izboljšave slovenskega pristopa. Eden najpomembnejših predlogov za izboljšavo je ustanovitev samostojne, stalne in strokovne plazovne službe po zgledih Avstrije in Italije, ki so jo uspešno vključile v svoje sisteme. Čeprav večino dela s snegom in plazovi trenutno zelo dobro opravlja delovna skupina na Agenciji Republike Slovenije za okolje (ARSO), je naloga razpršena med več ustanov. Ustanovitev centralizirane, interdisciplinarne službe bi prinesla večjo učinkovitost, hitrejšo odzive in jasnejše pristojnosti. Uspešni tuji modeli temeljijo ravno na povezovanju različnih strok. To bi omogočilo sintezo strokovnega znanja in vodilo v boljše razumevanje kompleksnih procesov, natančnejše napovedi in boljšo odzivnost na terenu.

Plazovni bilteni bi lahko bili pogostejši in natančnejši. Slovenski bilten izhaja zgolj dvakrat tedensko,

medtem ko v Avstriji in Italiji izhaja vsak dan v sezoni, po potrebi – predvsem, kadar gre za velike ali zelo velike nevarnosti – tudi večkrat dnevno. Razlika je tudi, da je v tujini vključeno terensko poročanje, ki je pri nas omejeno na občasna sodelovanja. Avstrijske deželne službe vključujejo razvejano mrežo lokalnih ali krajevnih plazovnih komisij (te sestavljajo izkušeni prostovoljci), v Furlaniji pa sistematično zbiranje podatkov s terena izvaja kar regionalno pristojna gozdarska služba. Te "oči na terenu" pri sosedih omogočajo, da so napovedi prilagojene posameznim, manjšim gorskim skupinam, medtem ko slovenski bilten nevarnost opredeljuje le za tri velika, geografsko zaključena območja. Mreža terenskih opazovalcev bi torej v zimski sezoni neposredno premostila to vrzel in omogočila prehod na dnevno izdajanje biltena.

Čedalje več plazovnih nesreč se zgodi v bližini urejenih smučarskih prog.
Foto Tara Jakopič Stojc

Naslovnica EAWS – Evropskega združenja plazovnih služb dne 25. 11. 2025. Ponekod na območju Alp je bila že razglašena 4. stopnja po evropski petstopenjski lestvici nevarnosti proženja snežnih plazov.
Vir Spletne strani EAWS – Združenje evropskih plazovnih služb

Osamljeni turnosmučarski »jezdec« sredi obsežnega zasneženega pobočja. Delno zasneženi snežni žlebiči kažejo, da je snežna odeja že povsem predelana in smučanje precej varno. Foto Tara Jakopič Stojc

Nazadnje bi bilo treba zagotoviti večjezičnost slovenskega plazovnega biltena z rednimi prevodi. Vsaj v angleščino, po zgledu sosednjih držav pa mogoče tudi v nemščino in italijanščino, saj so gore čezmejni prostor. To potrjuje tudi anketna raziskava, v kateri sta skoraj dve tretjini slovenskih obiskovalcev gora pritrdili, da pozimi zahajajo tudi v tuja gorstva. Iz tega lahko sklepamo – prav tako, če smo tudi sami med obiskovalce gora pozimi – da tudi tujci obiskujejo naše gore. V nasprotju z dobrimi praksami v Avstriji in Italiji, kjer so bilteni redno na voljo v več jezikih, je slovenski trenutno izključno enojezičen. To predstavlja veliko oviro in varnostno tveganje za tuje obiskovalce. Gorski reševalci imajo v splošnem čedalje več reševanj, kjer so med reševanimi tujci, kar velja tudi za nesreče s snežnimi plazovi. Ti predlogi zaboljša-

ve (del teh so na ARSO že upoštevali) nam sicer niso tako tuji, saj so večinoma plod raznih čezmejnih projektov, v katerih je sodelovala tudi Slovenija in so bili vsaj na nekaterih območjih že preizkušeni.

Projekti, ki so pustili sled

V slovensko-avstrijskem sodelovanju je v okviru projekta **AVIS** že pred leti nastal enoten, spletno podprt informacijski sistem. Ta je bistveno izboljšal obveščanje o naravnih nevarnostih na najbolj obiskanih lokacijah. To pomeni, da so ključne varnostne informacije postale lažje dostopne, ne glede na to, na kateri strani meje smo.

Še korak dlje je šel projekt **CROSSRISK**, ki je okrepil celotno upravljanje tveganj. Dosežek projekta je bil razvoj novih, enotnih in standardiziranih sistemov za opozarjanje na plazove, poplave in snežne obtežbe na celotnem čezmejnem območju. To pomeni, da je na enem mestu po večjezični spletni aplikaciji **crossrisk.eu** še vedno na voljo celovit in interaktiven pregled vremenskih in snežnih podatkov. Največja pridobitev pa je skupni, večjezični plazovni bilten, ki zdaj podrobno pokriva kar 40 gorskih skupin in tako bistveno povečuje natančnost napovedi ter premaguje jezikovno oviro za tuje obiskovalce in slovenske strokovnjake (več o projektu in dosežkih v PV, št. 12, 2021, str. 4–19). Upati je, da bo ARSO večji del vsebin po izteku projektne spletne strani vključil v svoje redno delovanje.

Poleg tega je projekt **CROSSRISK** planincem prinesel brezplačno mobilno aplikacijo **Regobs**, ki omogoča enostaven vnos in izmenjavo ključnih podatkov s terena, kot so opazovanja snežne odeje in ledu. Hkrati so razvili spletno orodje **SNOWMAPS**. Aplikacija omogoča, poleg drugega, tudi izris poti na zemljevidu. Uporabnik lahko pri izbiri cilja uporabi podatke meteoroloških postaj in spletnih kamer ter pregleda pozimi odprte planinske kočice. Natisne lahko zemljevid z vrisano potjo ali izvozi pot v formatu za uporabo z GPS-napravami. Manjkajoče turnosmučarske smeri lahko najdemo med najrazličnejšimi potmi v okviru spletne aplikacije **PZS** pod zavihkom **Filter in** z izborom turnosmučarske smeri v meniju **Poti**; prikazane so tudi po težavnosti (lahko, nekoliko težje, težko in precej težko).

Še en slovensko-avstrijski projekt **Naravne nesreče brez meja (NH-WF)** se je osredotočil na območje osrednjih Karavank. Tam je bilo napovedovanje nevarnosti snežnih plazov omejeno in posplošeno, saj praktično ni bilo opazovalne mreže. Prvič je združil vse aktivne deležnike in postavil kar štiri nove meteorološke postaje, v mrežo pa so vključili nekatere že delujoče postaje na avstrijski strani Karavank. S temi podatki, ki so jih zajeli, in rednim terenskim opazovanjem so izdelovali dve snežni sezoni poskusne krajevne plazovne biltena, ki so dopolnjevali državnega. Uspeh je bil očiten: z novim, lokalnim znanjem so lahko izdajali specifična in nujna opozorila, kot je bilo zaprtje planinske kočice na Zelenici leta 2013, s

Naslovnica temeljnega priročnika *Plazovi*, ki je izšel v okviru projekta **CROSSRISK**; dostopen je na spletnem naslovu <https://crossrisk.eu/sl/assets/education/CROSSRISK-INTERREG-Plazovi-Temeljni-vodnik-o-nevarnostih-sneznih-plazov-SL.pdf>. Foto zajem zaslona

čimer se je izkazala izjemna potreba in pomembnost dobrih krajevni napovedi.

Mnenja obiskovalcev gora

Na realno stanje in potrebe je zanimivo pogledati tudi z vidika obiskovalcev gora. V ta namen sem v raziskavi analizirala odgovore prej omenjene ankete, ki je bila med letoma 2016 in 2025 dostopna na spletni strani ARSO. Ker je bila objavljena tam, kjer planinci redno preverjajo razmere, jo je izpolnilo veliko pripadnikov ciljne skupine – predvsem turnih smučarjev, pohodnikov, alpinistov in drugih uporabnikov plazovnega biltena. Namen ankete je bil bolje razumeti vedenje, izkušnje in navade obiskovalcev slovenskih in tujih gora v snežnih razmerah ter preveriti stopnjo njihove usposobljenosti in poznavanja snežnih plazov. Rezultati ankete skupaj s primerjalno analizo tvorijo trdno podlago za predloge sistemskih izboljšav, ki bi slovenski sistem približale dobrim praksam sosednjih držav in zadovoljile potrebe zimskih obiskovalcev gora.

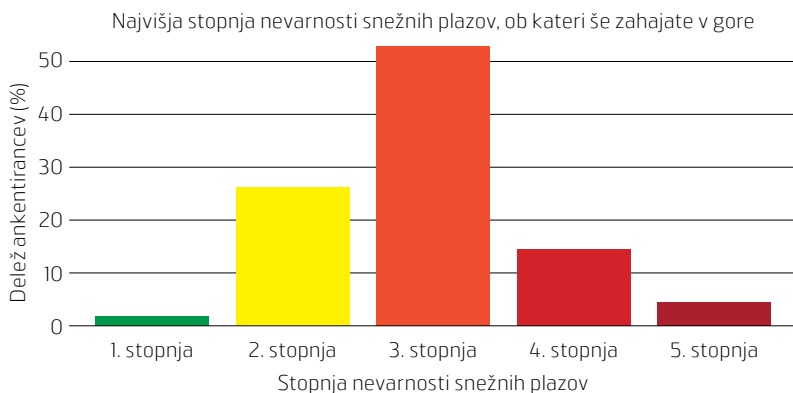
Pozitivno je, da slovenski planinci izkazujejo visoko stopnjo aktivnosti, ozaveščenosti in zanimanja za plazovno tematiko. Anketa je pokazala, da plazovni bilten dobro poznajo: skoraj 97 odstotkov jih pravilno prepozna petstopenjsko lestvico nevarnosti, več kot 95 odstotkov razume osnovne grafične simbole, simbol za ugodne razmere je pravilno prepoznalo več kot 99 odstotkov tistih, ki so anketo samoiniciativno izpolnili. Vizualna komunikacija je torej zelo učinkovita.

Visoka raven zavedanja se prenese tudi v prakso: več kot 70 odstotkov vprašanih je potrdilo, da je objavljena stopnja nevarnosti zelo pomemben dejavnik pri načrtovanju ture. Večina planincev (več kot 52 odstotkov) določa 3. stopnjo nevarnosti (znatna nevarnost – ustreznica je tudi precejšnja in to oznako nekateri zaznavajo kot nevarnejšo kot ob uporabi besede znatna) kot ključno mejo, pri kateri se še odpravijo v gore. Kljub temu je presenetljivo, da je skoraj 19 odstotkov anketirancev (15 odstotkov pri 4. stopnji in 4 odstotke pri 5. stopnji) priznalo, da gredo v gore tudi, ko so razmere nevarne. Pomemben podatek je, da se pri odločanju uporabniki najbolj zanašajo na vremensko napoved, šele nato na stopnjo nevarnosti, podano v plazovnem biltenu. Gledano v celoti gre torej za aktivno in visoko ozaveščeno skupino uporabnikov, ki nevarnost jemlje resno. Pogosto izpostavljena želja je potreba po še podrobnejših, lokaliziranih in pogostejše posodobljenih informacijah, zlasti pa po več podatkih in podobah (kamere) s terena.

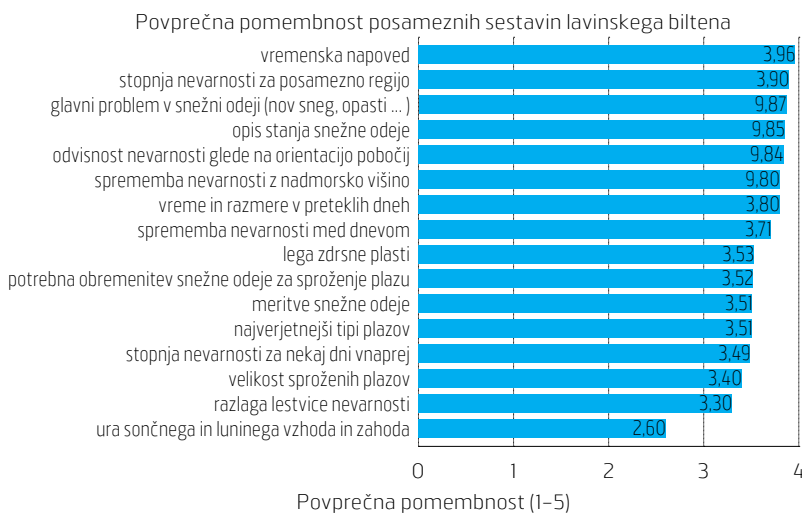
Znanje in opazovanje kot temelj varnosti

Na koncu se moramo zavedati, da nam tehnični ukrepi in celo izboljšani sistem napovedovanja ne morejo zagotoviti zadostne varnosti, če ne razumemo narave snežnih plazov. Tudi ozaveščenost in izobraževanje sta temeljni sestavini plazovne preventive, k varnosti pa največ pripomorejo znanje, poznavanje razmer in odločnost, da bomo ravnali razumno. Pri

Graf odgovorov na anketno vprašanje, katera je najvišja stopnja nevarnosti proženja snežnih plazov, pri kateri se še odpravite v gore? Vir Jakopič Stojc 2025

Graf odgovorov na anketno vprašanje o povprečni pomembnosti posameznih sestavin plazovnega ali lavinskega biltena Vir Jakopič Stojc 2025

odločanju moramo zato informacije vedno povezati z lastnimi opazovanji in izkušnjami. Nič za to, če kdaj ne gre vse po načrtih in nam jo vreme malce zagode. Če razmere niso takšne, kot smo pričakovali, je popolnoma sprejemljivo, da turo prilagodimo ali se obrnemo – gora bo vedno počakala. ●

Viri:

- Horvat, A., Savnik, P. in Planinšek, J. (2007). Informacijski sistem za obiskovalce Alp o naravnih nevarnostih AV.IS. Ujma, 21, 183–186
- Muri, B., Pavšek, M. in Poredoš, A. (2023). CROSSRISK – javna opozorila in zmanjšanje ogroženosti zaradi padavin in snežne odeje na čezmejnem območju Slovenije in Avstrije. Ujma, 37, 159–165.
- Pavšek, M. (2002). Snežni plazovi v Sloveniji. Založba ZRC. <https://doi.org/10.3986/9789612545000>
- Šegula, P. (1986). Sneg, led, plazovi: priročnik za planince, smučarje in druge. Planinska zveza Slovenije.
- Volčanjk, B. (2016). Zaznava tveganja proženja snežnih plazov in njen vpliv na odločanje v gorah [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani. <https://www.fsp.unilj.si/cobiss/diplome/Diploma22064900VolcanjkBlaz.pdf>
- Volk Bahun, M. (2014). Spremljanje in napovedovanje nesreč na območju Srednjih Karavank. V M. Zorn, B. Komac, R. Ciglič in M. Pavšek (ur.), Ne (prilagojeni) (str. 173–180). Založba ZRC. <https://doi.org/10.3986/9789612546762>
- Volk Bahun, M. (2020): Mehanizmi pojavljanja snežnih plazov v slovenskih Alpah : doktorska disertacija. Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem, Koper. <https://repozitorij.upr.si/Dokument.php?id=20753&lang=slv>

Mira Petek

So naravna plezališča res zastonj?

Pogovor z Jurijem Ravnikom

Prvič sem naletela na ime Jurij Ravnik, ko sem šla že pred leti plezat s prijateljicama in brskala po vodniku *Kraški rob*, ki ga je napisal on. Na koncu vodnika sem naletela na duhovite opise različnih profilov plezalcev in bila navdušena nad tem, kako natančno in humorno je nekdo zadel res različne pristope in doživljanja plezalcev. Pozneje sem ga spoznala kot aktivnega člana projekta OSP, poleg tega pa je treba poudariti, da je bil dobrih pet let selektor slovenske paraplezalne reprezentance, član odbora Planinstva za invalide in osebe s posebnimi potrebami (Pin/OPP), izdajal je tudi plezalsko revijo *Beta*. Vsekakor zanimiv človek, ki ima o plezanju in plezališčih marsikaj povedati.

Za intervju sva se dogovorila pri njem doma v Kranju, naročil mi je, naj pridem "čisto do vrha". Na vrhu stare stavbe, ki daje občutek, da je za njo že mnogo preteklosti, so me pričakala vrata z napisom **PODSTREHA**. In ta podstreha je bila mnogo več kot to, kar sem pričakovala – ne le da ima Jurij tam pravo plezalno telovadnico, v njej se najde cel kup plezalskih "relikvij", kakršne lahko zbere na kup samo zares navdušen plezalec. Takoj mi je postalo jasno, da sem za pogovor o usodi plezališč izbrala pravega človeka.

Jurij Ravnik
Foto Eva Prezelj

Jurij, trenutno si eden najaktivnejših članov projekta OSP. Za kaj pravzaprav gre?

OSP je iniciativa Opremimo Slovenska Plezališča. Plezališča se opremlja in zanje skrbi, odkar so zavrtali prvi sveder v Turncu; bolj organizirani in intenzivni začetki pa segajo v osemdeseta leta, ko so si plezalci zaželeli še kaj več smeri kot le tiste v "plezalnih vrtcih" alpinistov. Ko je takrat prišel kak lokalni kmet in jih vprašal: "Ja, kaj pa vi delate?" so mu vljudno razložili, da so plezalci, in ugotovili, da se morajo z njim razumeti, če so hoteli, da jih ne preganja. Stik z domačini in skrb za plezališča sta torej že dolgo prisotna, projekt OSP pa je iniciativa iz leta 2017 in nadaljuje trud vseh predhodnikov, ki so se angažirali v tej smeri. Ker so moderni časi prinesli tudi moderne izzive, se je treba začeti z njimi tudi spopadati.

Katere moderne izzive imaš v mislih?

Ena od sprememb je ta, da pleza veliko več različnih ljudi kot nekoč. Plezajo že otroci, čisti začetniki in plezalci, ki so v skalo prišli s "plastike" in niso vajeni skalnih plezališč, zato je več možnosti za nesrečo. Potreben je sistematičen pristop, prilagajanje plezališč vsem vrstam ljudi. Opremljevalci se morajo pogovarjati, treba je razjasniti, kaj je npr. varna smer, saj nekdanja vprašanja ni bilo. Včasih je nekdo vzel *mašino*, in če je naredil grdo smer, je pač niso plezali. Druga sprememba je, da je več ljudi v plezališčih in je seveda čisto drugače, če pride na neko lokacijo pet avtomobilov ali jih pride dvajset. Parkiranje je treba urejati drugače – da je to možno, mora za tem stati nek projekt, predstavnik Planinske zveze, ki komunicira z občino, krajevno skupnostjo, lastniki zemljišč ... To namreč niso majhni, neopazni posegi. Recimo za parkirišče v Mišji peči sem bil na terenu na skoraj desetih sestankih. Od leta 2004 imamo tudi vse ostrejšo zakonodajo o ohranjanju narave, kar je sicer prav, a tudi to zahteva bolj organiziran pristop.

Kaj obsega proces, da nastane novo plezališče, za kaj vse poskrbite člani projekta OSP?

Gre za veliko stvari, od pridobivanja raznih dovoljenj do načrtovanja obiska in šele potem vrtnanje smeri. Naprej ocenimo, ali je plezališče sploh smiselno delati. Stena je lahko videti lepa, ampak treba je preveriti, ali je čvrsta, kakšen je naklon, kako bi potekale linije? Koliko smeri je lahko tukaj? Kje bo potekala pot, kje se bo parkiralo? Potem je treba poiskati lastnika zemljišča in dobiti njegovo dovoljenje. Ta podatek lahko najdeš v katastru nepremičnin in zelo verjetno je zemljišče v zasebni lasti. Ampak tam dobiš samo ime, potem je treba najti to osebo, kar ni vedno lahko in se je treba znajti. Greš naokrog po vasi, v gostilno, da najdeš koga, ki pozna lastnika. Vedno je dobro najti tudi kakšnega domačina, lokalnega plezalca; včasih že to, da govori domače narečje, veliko pomaga. Lastniki sicer običajno reagirajo zelo odprto, če jih le vprašaš za dovoljenje. Če te pa lastnik najde že sredi dela, se lahko zgodi, da bo slabo reagiral. To, da jih vprašaš za dovoljenje, pomeni osnovno spoštovanje. In tudi zato je projekt OSP pomemben – da nekdo skrbi za komunikacijo, splete socialno mrežo.

Kaj sledi, ko pridobite dovoljenje lastnika zemljišča?

Potem se začne birokracija. Pogledaš v atlas okolja, ali obstaja kakršnakoli zaščita, kar sproži nove postopke. Natura 2000 (evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, op. a.) pokriva velik odstotek Slovenije. Obstaja torej precejšnja možnost, da na nekem območju naletiš na zaščitene rastlinske in živalske vrste; torej se je treba povezati z Zavodom za varstvo narave, ker ureditev plezališča pomeni poseg v naravo. Zadnja leta smo z redno komunikacijo vzpostavili zelo dober odnos, vedno pa ni bilo tako. Včasih so šli plezalci kar "na divje" ustvariti plezališče, Zavod za varstvo narave pa je zato nejevoljno gledal na plezanje kot na motnjo, ki jo je treba omejiti. Danes večinoma razumejo, kaj je plezanje, v OSP-u pa se držimo dogovorov. Včasih se žal zgodi, da moramo kakšno zamisel o plezališču opustiti, včasih pa je treba samo upoštevati nekaj omejitev.

Kakšne so običajno omejitve Zavoda za varstvo narave?

Včasih so omejitve časovne, na primer da plezanje v določenih mesecih ni dovoljeno, kot velja pozimi v Radovni, ker takrat pod steno zimujejo gamsi in srne. Bolj pogoste so prostorske omejitve – v Ospu se na primer ne pleza desno od smeri Medo, ker sta tam prisotna sova in sokol selec. Za mnenje namreč običajno vprašamo tudi DOPPS (Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, op. a.), saj ptice rade gnezdi v skalnih stenah. Tudi z njimi smo vzpostavili dobre odnose, medtem ko so bili nekoč s plezalci skoraj v vojni, ker so bili plezalci čisti kavboji. Danes razumejo, da plezalci nismo prišli preganjat ptic. Saj ko vidiš, kako ptič prečka steno in v gnezdu hrani mladičke, ti seveda ni do tega, da bi jih preganjal. In

ker ptiču ne moreš povedati, da tam poteka smer, pač zapreš to smer. Pri opremljanju plezališča skušamo sicer že načrtovati, da kakšnega dela stene ne obremenimo in ostane mirno območje za ptice.

Včasih se je treba povezati tudi z gozdarji, lovskimi društvi in Zavodom za varstvo kulturne dediščine, TNP ipd. Skratka, nekdo mora dobro napisati vlogo za poseg v naravo z vsemi ustreznimi podatki, kontaktirati vse omenjene institucije in pridobiti dovoljenja, da na koncu upravna enota pritisne svoj *štempelj*. Vsi ti procesi se lahko odvijajo v nekaj mesecih, lahko pa trajajo tudi leto ali celo dve, če so omenjene institucije različnih mnenj in je potrebno usklajevanje.

Jurij Ravnik med opremljanjem smeri v Črnem Kalu
Foto Nejc Trpin

"Zamisel ob ustanovitvi projekta OSP je bila, da bi plezalna skupnost, torej dejanski uporabniki plezališč, podprli vse to delo, saj je namenjeno njim."

Kdaj se torej lahko začne opremljanje novega plezališča?

Če smo v preliminarnih mnenjih dobili signal, da bo prošnja odobrena, že malo načrtujemo. In ko dobimo vse papirje, se lahko začne fizično delo. Uredimo vznožje, uredimo sidrišča za delo, poskusimo preplezati kaj na *top rope* (z varovanjem od zgoraj, op. a.). Pri tem je super, če je prisotnih več opremljevalcev, saj več mnenj prispeva k lepši smeri. Trenutno je približno deset opremljevalcev, ki so pripravljene poma-

Črni Kal

Foto Urban Urbanc

gati kadar koli, ker jim to pač všeč, včasih se pridruži tudi kakšen lokalce. Včasih pa se zgodi, da plezališče opremi samo ena oseba ali dve. Fizično delo mine precej hitreje kot birokratski postopki, saj je odvisno le od motivacije opremljevalcev in od vremena.

"Nekaj evrov donacije lahko pomeni veliko za prihodnost plezališč. V plezalnem centru plačas mastno vstopnino in to vsakič, ko prideš tja. Zakaj ne bi torej prispeval tudi za plezanje v skali, saj se ravno tako nekdo trudi za urejena, dobra plezališča in kvalitetno plezanje."

Kdo financira opremljanje in vzdrževanje plezališč? Videla sem že veliko plakatov projekta OSP, ki pozivajo k donacijam. Je to prostovoljsko delo?

Včasih opremljanje ni bilo prostovoljsko delo, saj smo bili zadnja leta opremljevalci simbolično plačani, ampak zadnje čase za to ni denarja. Če se vrneva na začetek – poleg modernih izzivov, in da mora nekdo skrbeti za smeri, je OSP nastal tudi kot finančna "rezerva". Nekoč je opremljanje plezališč delno financirala Fundacija za šport (FŠ). Denar je šel večinoma za nakup opreme in takrat se je s tem lahko veliko naredilo. Ves čas pa je bil prisoten strah, da tega denarja ne bo vedno na voljo, in tudi zato je nastal OSP; kot sklad, ki ima svoja neodvisna sredstva. In res je predlani FŠ morala prenehati s financiranjem, tako da smo se začeli zanašati samo še na lastna finančna sredstva, pridobljena z donacijami. Teh pa ni zmeraj dovolj, in če se vsa sredstva porabi za opremo, potem opremljevalci vemo, da delamo zastoj, kot na primer letos.

Torej je trenutno projekt OSP in vse njegovo delo odvisno od donacij?

Tako je. Ideja ob ustanovitvi projekta OSP je bila, da bi plezalna skupnost, torej dejanski uporabniki plezališč, podprli vse to delo, saj je namenjeno njim. Zato obstaja možnost donacije z SMS-om PROJEKTO-SP5 na 1919, pa pobude, kot na primer *Tečajniških 5, Zaveznik plezališč ...* S projektom OSP skušamo ozaveščati plezalce o tem, koliko truda je vložena v plezališča. Nekaj evrov donacije lahko pomeni veliko za prihodnost plezališč. V plezalnem centru plačas mastno vstopnino, in to vsakič, ko prideš tja. Zakaj ne bi torej prispeval tudi za plezanje v skali, saj se ravno

Ena izmed zbirk Jurija Ravnika, stara oprema iz plezališč Foto Jurij Ravnik

tako nekdo trudi za urejena plezališča in kakovostno plezanje. Tudi za vzdušje, da so plezalci dobrodošli, se nekdo trudi. Plezalec mora samo še zaželeli dober dan, ko pride, in skrbeti, da preveč ne razgraja in da za seboj ne pušča svinjarije.

Koliko denarja na leto bi bilo dovolj za prihodnost plezališč, če bi prispeval vsak plezalec?

Če bi čisto vsak, ki pleza v skali, vsako leto doniral 5 evrov, bi bilo več kot dovolj. Denar bi se lahko porabil še za druge stvari, na primer za odkup kakšne parcele za parkirišče, s čimer bi rešili veliko težav, ki jih doživljajo tako plezalci kot domačini. Pa še marsikaj drugega. Če že ne prispevaš denarja, ker ga mogoče res težko zaslužiš, lahko vsaj paziš na svoj vpliv. Ne gre samo za vpliv na naravo – da ne kuriš ognja in da odneseš smeti – tudi hrup je lahko motnja za domačine in naj ga vsak poskusi čim bolj omejiti.

Kolikšno je plačilo opremljevalcev, kadar so sredstva na voljo?

Načeloma smo plačani na zavrtan svedrovec. Ampak tudi vsi svedrovci niso enako ovrednoteni. Včasih so pogoji vrtnanja težji, npr. v previsu ali delo z lepljenici. Plačilo je med 2 in 7 evrov za svedrovec, ampak razmere za delo so lahko različne – odvisno od tega, ali je skala čvrsta in lahko zavrtiš kjerkoli ali imaš pri tem težave; koliko je dela s čiščenjem skale, kar pomeni ščetkanje, odstranjevanje zemlje, trave ... Dostikrat se dela tudi z lopato. Ne lopatko, lopato! Na skalni polici se lahko namreč nabere cel kup zemlje. Skratka, dela je veliko in za eno smer lahko porabiš ves dan ali pa dva. Včasih, če so pogoji dobri, pa lahko v enem dnevu opremiš dve smeri. Če od plačila odštejeva še malico in bencin, ki si ju opremljevalec

krije sam, lahko na dan zaslužiš od 20 do 80 evrov, če delaš okoli 8–10 ur. Mislim, da nihče ne dela tega zaradi denarja. Letos je že vse leto jasno, da OSP nima denarja za honorarje, pa smo vseeno preopremili celotno plezališče Nad Savo, prevrtali veliko smeri v Skednju, navrtali novo plezališče v Podčetrtku in Lučah, delalo se je v Sevnici, odprli smo Orlovsko steno ob Kolpi, urejamo še velik sektor v Stovcu ... In to je samo tam, kjer sem bil prisoten. Kolikor vem, se dela tudi v Sevnici, Matvozu, Strugu, Perkolici, Pisanem čelu in še marsikje.

Imate opremljevalci poleg tega, da zadnja leta delate prostovoljsko, tudi kakšne stroške?

Opremljevalec si mora sam priskrbeti delavski pas, čelado, žimar, za opremljane žrtvuješ tudi en set starih kompletov; potrebuješ še statičen štrik,

*Previsni spodmol
Poglejska cerkev,
Gorje
Foto Nejc Trpin*

*Jurij Ravnik naredi
za plezališča še
marsikaj več, kot
je opremljanje s
svedrovci.
Foto Urban Urbanc*

"Tudi za to vzdušje, da so plezalci dobrodošli, da so odnosi z lokalci dobri, se je nekdo potrudil in neguje sodelovanje. Plezalec mora samo še zažet dober dan, ko pride, in skrbet, da ne razgraja preveč in da za seboj ne pušča svinjarije."

kakšnega *frenda*, posebej za to namenjen *grigri* in obleke, ker ko delaš z lepljenci, je vse popacano z lepilom. Nekaj *mašin* (udarnih vrtalnikov, op. a.) in svedrovcev za opremljanje sicer nabavi projekt OSP, pogosto pa imamo opremljevalci tudi svoje *mašine* in pogosto sami dokupujemo svedrovce. Nekatera plezališča so torej malo "mešana" – za kakšno na primer dobimo 40 svedrovcev od OSP-a, nato vidimo, da bi lahko naredili še tri lepe smeri, in ker smo že porabili za to namenjena sredstva, gremo sami kupit še nekaj opreme ali pa poiščemo sponzorja ali klub, ki jih prispeva.

Koliko pa stane svedrovec, ki ga opremljevalec kupi sam?

Tam nekje okrog 5 evrov.

Črni Kal

Foto Katja Jemec

Torej več, kot si lahko zanj plačan?

Ja. (Smeh.) Lepljenci so še dražji, zanje potrebuješ tudi posebno lepilo in prazne tube. Ampak tako nor, da je z lastnim denarjem kupoval lepljence, je bil najbrž samo Vili Guček. (Smeh.)

Toda plačano je samo fizično delo, ves trud in čas za pridobivanje dovoljenj za nova plezališča pa ne. OSP se tako zdi zelo altruističen projekt. Kaj motivira člane?

Vse, kar sem opisal, je zelo pomembno delo! Če ti je nekaj všeč, je treba za to nekaj narediti. Ne gre le za pridobivanje dovoljenj in vrtanje smeri, veliko je tudi reševanja problemov v obstoječih plezališčih – z lastniki, občinami, institucijami in včasih celo s policijo. Tega dela je iz leta v leto več in je vse pomembnejše, ker gre za prihodnost posameznih plezališč – ali bodo ostala odprta kot lep primer reševanja problemov ali pa se bodo zaprla. V idealnem primeru bi vse to počeli skrbniki plezališč, ki pa bi morali biti ustrezno usposobljeni. Trenutno tega ni, osebno se ukvarjam s situacijami po celi Sloveniji, ponekod jih sicer rešujejo lokalno, kar je lažje. Nič od tega ni plačano, čeprav je pomen tega dela bistveno večji kot število navrtanih smeri. Zelo bi si želel, da bi bilo zavedanje o tem tudi na Planinski zvezi in v plezalni skupnosti močnejše.

In kaj je tvoja motivacija, zakaj to delaš?

Meni je ... *fajn*. (Smeh.) Dobro je dati nekaj pozitivnega od sebe za stvari, za katere imaš znanje in sposobnosti. Plezanje je sicer res doživetje vsakega posebej, ampak je še lepše, če ga deliš. Jaz vzdrževanja plezališč ne vidim kot delo. To je zame kvalitetno preživet dan – mogoče vidiš nov del Slovenije, se družiš s super ljudmi ... Ko smo nazadnje opremljali, so lokalci prinesli golaž in pivo, ker se jim je zdelo tako *fajn*. Potem se pogovarjaš z njimi in čutiš entuziazem, ki ga imajo do svoje skale.

Kakšne poteze projekta OSP načrtujete v prihodnosti?

Veliko je idej in želja. Rad bi vzpostavil že omenjeno vlogo skrbnikov plezališč, ki bi enkrat ali dvakrat na leto malce uredili plezališča in skrbeli za reševanje problemov. Če bi imeli dovolj financ, bi to lahko nekaj malega plačali. Super bi bilo tudi postaviti table z etičnim kodeksom, ker je pomembno, da se plezalci v naravi obnašamo dostojno. Stvari so takšne, kolikor se zanje potrudiš. In problemi so lahko težko rešljivi. Na primer skrb za iztrebke – vsaj zakopljimo jih. Da ne bo naslednje jutro, ko bo neka gospa nabirala gobe, nalletela na tvoj »izdelek«. V Ospu so nam domačini naklonjeni, ampak še zdaj vedo povedati, kako je včasih po močnem dežju nanoslo veliko WC papirja vse dol do vasi. Po drugi strani pa če smo plezalci skrbni in prijazni do domačinov, če pokažemo, da nam je mar za naravo in okolje, ni razloga, da ne bi bili dobrodošli. Veliko domačinov, s katerimi sem v stiku, radi povejo, da »saj plezalci so pa *fajn* ljudje«. Človek si zapomni ekstreme – dobre in slabe. Zato se splača potruditi, da je čim manj slabih vtisov in čim več dobrih. ○

Poletni spomin

Končno sva na morju našla kotichek, kjer mi je všeč. Sečovlje so tukaj. Skozi okno se vidi široka dolina Dragonje, na drugi strani pa se dviguje podolgovato zeleno hrbtišče že hrvaškega dela z nekaj hišami na mejnem prehodu. Vmes pa nobene hiše. Dolga čista ravnina in če se sklonim čez ograjo, vidim morje in sečoveljske soline. Na desni strani je visok bor. Tu je mir.

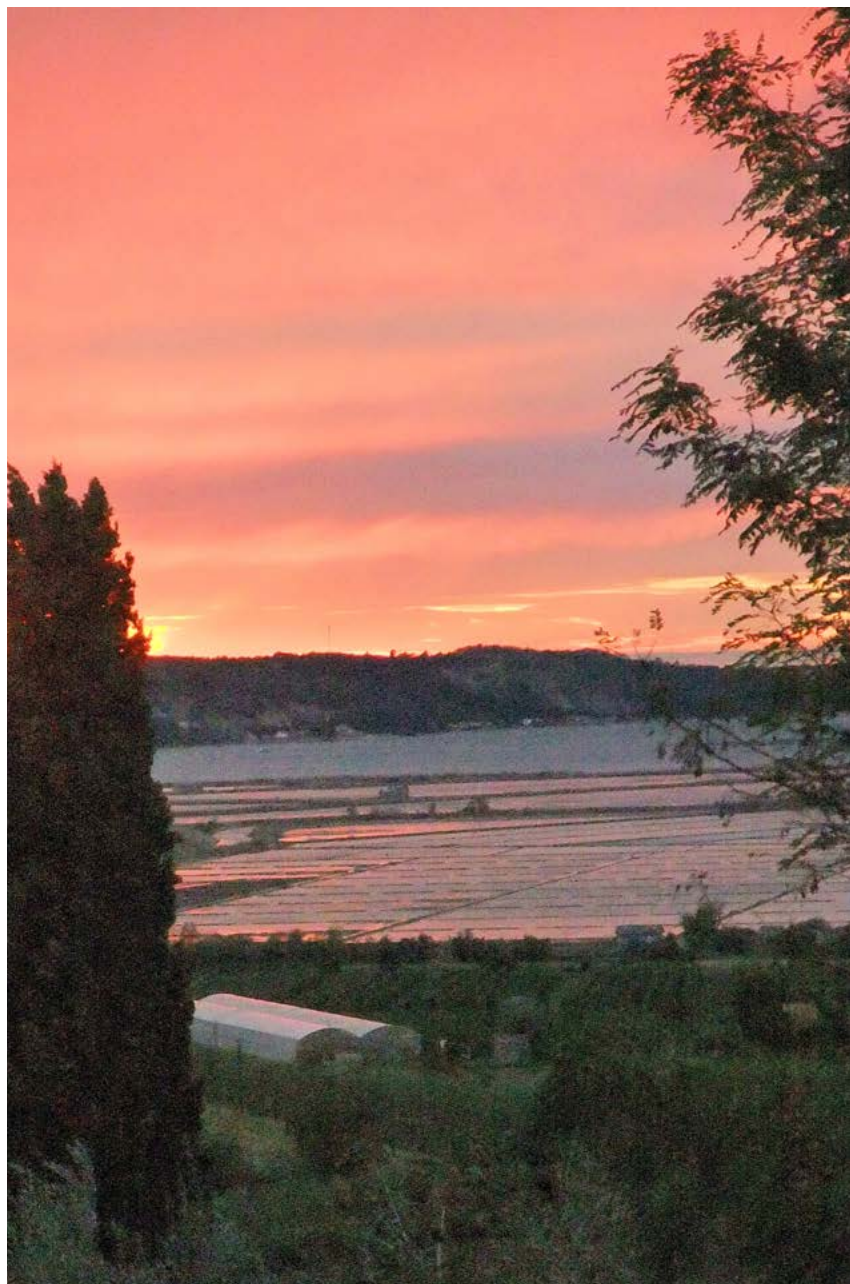
Na vzhodu se nad hišami dviguje hrib. Na vrhu je opuščen samostan, ki ga silovito načenja zob časa, a le kaže znamenja ohranitve. Tu gor se cesta v nekaj ovinkih močno vzpne. Pred leti sva ob njej obirala fige. Tokrat jih ni. Na vrhu nekdo goji konje. Pot se spusti in nekje na sredini je smerokaz za Sveti Peter in Novo vas. Zelo mi je všeč to dopolnjevanje slanega kopanja in hoje po obmorskem gričevnatem zelenju. Ne morem dolgo ležati med množico kopalcev.

Zvečer gledava sončni zahod. Sonce se še skriva za oblaki. Mrzel veter piha. Burja je razkrila globine morja in na obzorju se čez valovito vodovje dvigujejo italijanski Dolomiti. Nazobčani vrhovi silijo proti nebu in so rahlo ožarjeni. Temni modrikasti oblaki na zenitu prekrivajo nebo, proti obzorju lebdijo vodoravne sivo modre proge, le na zahodu je praznina, kamor se bo spustila v neskončno vodovje toneča luč. Tam bo začela zemeljska sončna krogla minevati v nevidnost. Čakava. Oblak, ki je zakrival sonce, dobi zlato obrobo. Potem pa se le pokaže sončna luč, ki se čedalje veča. Nebo okrog žareče krogle in podolgovatega zlatega pasu se barva rahlo vijoličasto, zlatnina nad morjem pa se čedalje bolj širi. Tudi Dolomiti se izraziteje, a temno odražajo desno. Pred njimi se izriše ladja. Nenavadno belo se vidi v daljavi. Pred njo še ena manjša. Kot dve belkasti ptici tičita v vodi. Čez nebo se zariše jata ptičev. V daljavi sivkasto modre gore, pred njimi belkasti trup plavajoče ptice, na levi pa zlato sonca v razkošnem rdečem plašču zahoda. Tik pred menoj pa skoraj že črni stražarji cipres. Prizor za bogove! Sončni sij razlije škrlat čez zahodno nebo in njegov odsev pordeči morje sečoveljskih solin. Dolgo časa ne pojenja njegova moč, potem pa le zbledi in sivo črna noč se zlije na rahlo begajoče valovje.

Ta barvitost morskega neba me še dolgo spremlja. Bogve kako bo zjutraj? Se bo žareče brezčasje ponovilo na vzhodu? Ne morem zdržati in še v rahli temini jo mahnem po isti poti kot zvečer proti hribu nad Sečovljami. Na vzhodu je nebo že rahlo rumeno belo. Črnikaste čipke vej dreves se rišejo pred njim. Barve niso tako izrazite. Pogledam proti Dolomitom. Tudi sedaj se zobčasto vijejo na obzorju. V skrajnih vrhovih se čutijo bele snežne lise. Bogve kateri vrhovi so to? Sončna luč z obrobja gričevja preganja temino in mrak zamira. A ne samo tu. Tudi Dolomiti se začnejo

izraziteje svetlikati v daljavi. Pravzaprav se sonce ob vzhajanju pokaže najprej na zahodu. Daljno gorovje je že rahlo rdečkasto. Sečoveljske soline se odražajo v belini neba tako, kot da bi jih pokrival sneg. Sonce posije in vitke ciprese se postavijo med hiše; zeleno strmijo proti nebu. Od nekje se zasliši petelinje petje. Nenavadno je, da to slišim na morju. Še malo in dan v polnosti zaživi. ○

*Temni modrikasti oblaki na zenitu prekrivajo nebo.
Foto Milka Bokal*

Franci Horvat

Po skrivnostni Kočevski

Goteniški Snežnik

Kot vnet raziskovalec Slovenije sem imel Goteniški Snežnik vedno za skrivnostnega in nedostopnega, zato sem ga puščal za čase, ko ne bi mogel več hoditi v visokogorje. Pred dobrim letom se je to zaradi zdravstvenih težav tudi dogodilo. Izkoristil sem prvo lepo nedeljo v juliju leta 2024, da sem se odpeljal proti Kočevski Reki. Želel sem se povzpeti na Goteniški Snežnik s ceste, ki vodi proti Medvedjeku. Priznam, da sem bil pri vzponu še kako pozoren na kakšen šum ali glas, ki bi spominjal na medveda, na vrhu sem bil pa vesel, da se s kosmatincem nisva srečala. Očarala me je prvobitna narava, kamor planinci še vedno zaidejo dokaj redko.

Naslednji obisk Kočevskega sem namenil malo poznanemu vrhu Nagelbihlu, ki je še redkeje obiskan kot Goteniški Snežnik. Tokrat je bilo moje izhodišče Koča pri Jelenovem studencu, ki stoji nad Kočevjem. Gozdna cesta me je nato vodila na jug, mimo Ledene jame na Stojni, ki sem jo pred leti že obiskal. Sam vrh žal ni razgleden, sem pa na njem začutil posebno energijo, ki mi je prevzela celo telo. Povratek k avtomobilu je bil nato prav lahkoten.

Značilnosti pokrajine

Kočevska pokrajina je gotovo eno od najbolj nedotaknjenih in naravno čistih območij v Sloveniji in leži med Kočevskim Rogom, reko Kolpo, Borovsko in Goteniško goro ter južnim delom Velike gore. Značilnosti območja so velike gozdne površine in uravnave, kot sta Kočevsko polje in Goteniška dolina. Zaradi gozdnatosti in slabo rodovitne prsti so bila težišča človekove dejavnosti gospodarjenja z gozdom, živinoreja, domača obrt in nekaj časa tudi premogovništvo. Zaradi težkih pogojev življenja so leta 1492 dobili "krošnjarski patent", s katerim jim je bilo dovoljeno krošnjarenje po deželah cesarstva.

Omeniti moramo, da na Kočevskem ni visokih gora, najvišji je Goteniški Snežnik, ki je visok le 1290 metrov. Nad Kočevjem se razteza masiv Stojne, ki se začne južno od Dolenje vasi pri Ribnici in sega do Štalcerskega prelaza (južno od Kočevja) s kar nekaj vrhovi, ki so višji od 1000 metrov. Najvišji je Ledenik, 1072 m, sledijo Slovenski vrh, 1040 m, Mestni vrh, 1034 m, in Požgani hrib, 1009 m. Na tem območju je kar nekaj večinoma dobro označenih poti, se pa zaradi prisotnosti medveda planinci redkeje podajo na Kočevsko. Koča pri Jelenovem studencu, 877 m, je edini oskrbovani planinski objekt na Kočevskem, ki služi kot odlično izhodišče za izlete po Stojni.

Območje Kočevskega pripada Dinarskemu gorstvu in ima dinarsko slemenitev, kjer prevladujejo karbo-natne kamnine (predvsem apnenec), kar povzroča nastanek kraških značilnosti. To območje je ekološko zelo občutljivo, z veliko padavin, plitvo prstjo in veliko gozdnatostjo. Padavine hitro poniknejo, voda se pretaka pod zemljo, rečna mreža je redka in večina rek je ponikalnic. Edina omembe vredna je reka Rinža, kraška ponikalnica, ki izvira blizu Slovenske vasi severozahodno od Kočevja. Prevladuje zmerno celinsko podnebje, v višjih delih tudi gorsko.

*Goteniški Snežnik iz Kočevske Reke
Foto Franci Horvat*

Tematski poti

Zanimiva **Risova učna pot**, ki je označena z markacijo risa, je odlična izbira za kratek potep po skrivnostnih kočevskih gozdovih. Pot je lahka in opremljena z informacijskimi tablami v slovenskem in angleškem jeziku, pri čemer spoznamo številne zanimivosti o tej največji evropski mački. Zaradi vplivov ljudi je ris (*Lynx lynx*) z našega območja prvič izginil v začetku 20. stoletja. V letu 1973 je bila na območju Kočevskega Roga načrtno izvedena ponovna naselitev treh parov iz Slovaške. Risova pot je krožna ter se začne in konča v bližini Koče pri Jelenovem studencu. Na voljo sta krajša, 7000 metrov dolga pot, in daljša, 2700 metrov. Pot je lahka, zaradi krajših vzponov potrebujemo primerno planinsko obutev.

Iz Kočevja vodi tudi znamenita **Roška pešpot**, ki je speljana skozi najbolj slikovite predele Kočevskega Roga in je označena z markacijo medvedove šape, ki planinca varno vodi po 64 kilometrov dolgi poti. Roško pot je leta 1999 pod okriljem kočevske območne enote Zavoda za gozdove zasnoval inženir Anton Prelesnik. Na izbranih tematskih točkah poti so postavljene predstavitvene table, ki vsebujejo pravo zakladnico znanja o naravi in zgodovini tega območja, kot so na primer: Kočevsko/Rudniško jezero, Željnske jame, gozdni rezervat Pugled - Žiben, razvaline vasi Rdeči kamen, zaselek Kunc, Vrh Roga, 1099 m, Roška žaga, pragozd Rajhenavski

Gotenica je bila ustanovljena v srednjem veku, verjetno v 14. stoletju kot ena številnih vasi, ki so jih naselili kočevarski Nemci. Cestna povezava z drugimi kraji je bila slaba, glavna pot iz Gotenice je vodila skozi Kočevsko Reko in naprej proti Kočevju, a je bila v slabem stanju in pozimi pogosto neprevozna. Njeni prebivalci so se ukvarjali s kmetijstvom, živinorejo, gozdarstvom in oglarjenjem. Do začetka 20. stoletja je vas štela nekaj več kot 100 prebivalcev. Med obema vojnoma je število prebivalstva začelo počasi upadati. Leta 1948 je v Gotenici živelo 138 oseb, ki so bile večinoma zaposlene na državnem kmetijskem posestvu. Nato se je začela preselitev, ki je bila izvedena v štirih fazah in se zaključila januarja 1950. V vasi so ostali le trije prebivalci, dve ženski in en moški, slednji je umrl leta 1951, tako lahko rečemo, da je bila Gotenica prazna. Tudi danes je Gotenica skoraj povsem prazna brez stalnih prebivalcev. Po podatkih iz leta 2012 sta v naselju živeli le dve osebi. Vas je pod upravo Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije, kjer je Vadbeni center Gotenica.

Rog, jelka "Kraljica Roga", pragozd Prelesnikova koliševka. Roška pot je razdeljena na tri etape: prva je Kočevje–Luža (19 km), druga Luža–Podstene (20 km), tretja Podstene–Kočevje (25 km). Etape si lahko izberemo tudi samostojno, prenočujemo pa lahko po vnaprejšnjem dogovoru v koči Luža (TIC Jezero, +386 (0)31 699 600), v Skavtskem okoljskem centru Kočevski Rog (+386 (0)31 210 944) in na kmetiji Rajhenau (Alojz Brdnik, +386 (0)51 656 346). Za to pot je pomembna ustrežna psiho-fizična pripravljenost, poleg tega vse, kar potrebujete, nosite s seboj. Zaradi kraškega sveta so vsi vodni viri skriti globoko pod površjem, zato je nujno, da seboj vzamete zadostno količino vode. Ker je območje pešpoti nenaseljeno, s seboj vzemite tudi dovolj hrane. V primeru, da srečate medveda, ostanite mirni in z umirjenim glasom opozorite nase ter se brez povzročanja hrupa počasi umaknite v smeri, iz katere ste prišli.

Zgodovinski ostanki na Kočevskem

Ob poti iz Kočevja proti reki Kolpi oziroma vasi Petrina stoji grad Kostel, 406 m. Že v preteklosti je imel pomembno strateško in prometno vlogo, saj je tu najzložnejši prehod čez Kolpo med Kočevsko

*Grad Kostel
Foto Franci Horvat*

*V bližini Koče pri Jelenovem studencu se začne in konča tudi Risova pot.
Foto Franci Horvat*

in Gorskim Kotarjem na Hrvaškem. Na mestu današnjega gradu je stala utrdba, prvič omenjena leta 1336, prvi fevdalci so bili oglejski vazali grofje Ortenburški, sledili so Celjani in Habsburžani. Po letu 1620 je grad večkrat menjal lastnike. Znano je, da so ga Turki po letu 1469 poskušali večkrat zavzeti, vendar je bilo močno obzidje zanje huda ovira, z zvijačo so ga osvojili leta 1578 in ga takrat tudi požgali. Leta 1809 so Kostelci v gradu napadli francoske vojake in tako sprožili oboroženo fazo kočevskega protifrancoskega upora. Francozi so nato grad požgali, ostala je trška naselbina, ki je ohranila svoj značaj do danes in je še edino tovrstno naselje v državi. Kostelsko, kot se imenuje to območje, je ime dobilo po gradu, ki stoji na levem bregu nekoliko razširjenega dela kolpske doline in njenega severnega zaledja med soteskama pri Kužlju in Žagi. Grad zdaj postopno obnavljajo. Če se še nekoliko spustimo proti reki Kolpi, nas bo pozdravil slap Nežica, ki sodi med najlepše slapove v Sloveniji. Petnajst metrov visok slap pada čez dolomitsko stopnjo, obloženo z lehnjakom in mahom.

*Izhodišče v Golenici za Goleniški Snežnik
Foto Franci Horvat*

Zahodno od Kočevja se širi masiv Stojne, poraščen z jelkinim in bukovim gozdom. Planota se vleče od vasi Rakitnice, mimo Kočevja do Štalcerskega prevala in s svojimi podaljški sega vse do Kolpe. Zanj je značilno kraško površje z nekaj kraškimi jamami in brezni. Sodi med planinsko najbolj obiskano območje Kočevskega in je precej na gosto preprežena s planinskimi potmi, ki so dobro označene. Na Stojni je Koča pri Jelenovem studencu, 877 m, pri kateri je izvir Jelenovega studenca. Prva planinska postojanka je bila postavljena leta 1953, žal so jo morali leta 1963 zapreti, ker ni ustrezala sanitarnim predpisom. Sledila je temeljita prenova, tako da je bila leta 1964 ponovno odprta, današnjo podobo pa nosi od leta 2000.

Ime je dobilo po znani pravljici o deklici Nežici, ki pravi: "Pri Drežniku je deklica Nežica napajala par volov. Voda je poniknila in jih potegnila v globino. Po silnem naliwu je voda pri izviru Prifarskega jarka izvrgla jarem, ovit z dekliskimi lasmi. Od tedaj se ta izvir in slap imenuje Nežica."

Zaradi odročnosti in gozdnatosti je bila Kočevska v srednjem veku redko naseljena. Ortenburžani so okoli leta 1330 z vzhodne Tirolske in zgornje Koroške naselili 300 kmetov v neposeljene gozdove med dolinama Črmošnjic in Kolpe vse do Ribnice. Poseljevanje se nadaljevalo v 15. stoletju, vrhunec pa doživele v 19. stoletju, ko je živele v več kot 170 vaseh na območju, velikem 860 km², čez 28.000 njenih članov, tako imenovanih Kočevjarjev. Bili so zadnji nemški poljedelski naseljenci v slovenskih krajih. Imeli so svoja društva, časopise, leta 1872 pa so v Kočevju ustanovili tudi svojo gimnazijo. Stiki z zunanjim svetom niso bili dovolj intenzivni, zato je njihov jezik z začetka 14. stoletja ostal ves čas nespremenjen. V drugi polovici 19. stoletja so se nekateri Kočevjarji že začeli izseljevati, v glavnem v Ameriko. S koncem prve svetovne vojne in s tem Avstro-Ogrske monarhije so Kočevjarjem prepovedali najprej njihov jezik, nato tudi njihove šole. V začetku druge svetovne vojne so bili z dekretom preseljeni na mejno območje Posotelje in Posavje, od koder so pred tem Slovence

Goleniški Snežnik, 1290 m, leži na območju Goleniške gore in je najvišji vrh Kočevskega hribovja. Dviga se jugovzhodno od vasi Golenica, po kateri je dobil ime. Gre za slemenasto goro brez izrazitega vrha. Čeprav na vrh pripeljeta dve markirani poti, so obiski tega vrha skrajno redki. Je razmerna visok vrh, ki je nekoliko oddaljen od večjih naselij, zato ohranja značaj divje in neokrnjene narave. Goleniška gora je naravni habitat številnim divjim živalim: medvedu, risu, volku, jelenjadi in številnim pticam. Zaradi izjemne pestrosti sodi območje med pomembne naravovarstvene habitate v Sloveniji.

izselili pretežno v Srbijo. Konec druge svetovne vojne se je večina preživelih Kočevarjev preselila v Avstrijo in Nemčijo, nekaj pa jih je odšlo v ZDA. To območje je bilo tako 600 let nemški jezikovni in kulturni otok. Območji Kočevske Reke in Gotenice na Kočevskem sta bili še pred leti zaviti v skrivnostno tančico. Dolga desetletja do leta 1990 je bilo zaprto za širšo javnost in simbol nadzora, izključenosti in skrivnosti. Leta 1948 je jugoslovanska oblast Kočevsko Reko izpraznila in razglasila za zaprto območje, vaščani so bili preseljeni, javnosti pa je bil dostop onemogočen. Kraj je prevzela Jugoslovanska ljudska armada, ki je tu postavila pomembno vojaško in varnostno infrastrukturo. Zapiranje 200 km² velikega območja Kočevske Reke je bilo povezano z graditvijo republiških zaščitnih objektov v Gotenici in Škrilju, ki jih je po sporu med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo politično vodstvo v strogi tajnosti začelo graditi po vsej Jugoslaviji. Goteniški bunker je bil eden izmed republiških bunkerjev, ki je sestavljal mrežo bunkerjev, lokacije nekaterih izmed njih so še danes neznane. Na celotnem zaprtem območju Kočevske Reke je veljal strogo vodeni režim varovanja, življenja, gospodarjenja in bivanja, ki je Kočevski, njenemu prebivalstvu in gospodarstvu pustil neizbrisen pečat.

Podzemni objekti niso bili nikoli uporabljeni, saj se je način vojskovanja po njihovi izgradnji bistveno spremenil. Zaklonišče na Škrilju je bilo zgrajeno med hladno vojno skoraj 80 metrov pod zemljo in obsega 500 metrov hodnikov, šest sob, samostojno vodno

Najdebelejši slovenski oreh raste v Kočevski reki.

Foto Franci Horvat

Vhod v Ledeno jamo na Stojni

Foto Franci Horvat

Na Kočevskem je več ledenic, najmogočnejša in najbolj znana je Ledena jama na Stojni. Po mogočnem poševnem udoru pridemo v veliko vhodno dvorano, kjer je manjše zamrznjeno jezerce, če smo bolj natančni, stojimo na površini ogromnega, kakih 40 metrov debelega ledenega čoka. Njena prostornina naj bi znašala 20.000 m³. Skupna globina jame je 105 m, do zamrznjenega jezera pa je okoli 70 m. Za notranje dele jame je značilna sorazmerno stalna temperatura, kar povzroči zelo majhna nihanja. Običajno je temperatura v jami taka, kot je srednja letna temperatura zraka kraja, kjer leži jama. Mogoče še ta nasvet – v jamo se podajte izključno z izkušenim jamarjem, drugače je bolje, da jamo opazujete z zgornjega roba udora.

zajetje in dva električna generatorja. V njem bi brez zunanje oskrbe lahko preživeli dobre tri mesece. Namen izgradnje je bil, da bi se ob jedrskem napadu sem umaknilo slovensko politično vodstvo. Zaklonišče v vasi Gotenica leži 70 metrov pod površjem, narejeno je v enem nivoju na približno 3000 m² površine. Skupna dolžina hodnikov znaša 1500 metrov, tam so spalni, delovni, bolniški prostori ... Zdaj si lahko ogledamo Škrilj v spremstvu vodnika z rezervacijo vsaj dva dneva vnaprej (TIC Kočevska Reka, +386 (0)59 959 204). Zaklonišče v Gotenici za ogled ni odprto in ga uporablja Ministrstvo za notranje zadeve RS.

Naravne znamenitosti

Območje Kočevske Reke je naravno zelo bogato, saj leži v enem najbolj neokrnjenih delov Slovenije. V Kočevski Reki ob novodobni cerkvi Janeza Krstnika raste orjaški oreh, ki ima prsni obseg 434 centimetrov in meri v višino 15 metrov. Starost ocenjujejo na več kot 400 let in je najdebelejši oreh v Sloveniji. Pod njim stoji kamnita miza z letnico 1696, kar je zgovoren podatek za starost tega kraja. Gozdovi, ki ga obda-

Reško jezero pri
Kočevski Reki
Foto Franci Horvat

Borovec pri Kočevski reki sodi v občino Kočevje. Ima komaj 61 prebivalcev in njegova površina znaša 21,3 km². Vas leži ob Borovniški dolini, obdajajo ga hribi, kot so Krempla, 944 m, Cerklj, 1192 m, Mož, 1125 m, Ravne, 846 m, in še nekaj drugih nižjih hribov. Sodi med najstarejša naselja na Kočevskem. Zemljiška knjiga iz leta 1498 omenja, da je bilo takrat zabeleženih pet celih kmetij in dve polovični kmetiji, leta 1770 pa so našteali že 25 hiš. Med obema vojnoma se je prebivalstvo precej premešalo, saj je šlo za slovensko in kočevsko nemško prebivalstvo. Med drugo svetovno vojno so vas požgali Italijani, prav tako je pogorela cerkev sv. Mihaela, ki je bila zgrajena v letih med 1858 in 1863.

jajo, so dom številnim redkim in ogroženim vrstam. Med njimi so rjavi medved, ris in volk, to so zveri, ki potrebujejo prostranstvo in mir. Kočevska Reka je vključena v različne naravovarstvene projekte, tudi v Naturo 2000.

Iz Kočevske Reke se napotimo do Reškega jezera, ki je dolgo dva kilometra in globoko do šest metrov, njegova površina znaša 20 hektarov in je nastalo po zajezitvi Reškega potoka. Zgornji del je zaščiten kot

Informacije

Kako do Kočevja: Iz Ljubljane se peljemo proti Škofljici, kjer zavijemo za Turjak, Velike Lašče, Žlebič, Ribnico, in kmalu smo v Kočevju.

Kako do Kočevske Reke: Iz Ljubljane se peljemo proti Škofljici, kjer zavijemo za Turjak, Velike Lašče, Žlebič, Ribnico, malce za Dolenjo vasjo zavijemo desno za Gotenico oziroma Kočevsko Reko.

Vodnik: Roman Mihalič: *Dolenjska, Bela krajina, Notranjska*. PZS, 2012.

Literatura: Slovenija: *Turistični vodnik*. Mladinska knjiga, 1995.

Mitja Fernec: *Kočevska, pusta in prazna: nemško jezikovno območje na Kočevskem po odselitvi Nemcev*. Modrijan, 2005.

Zemljevida: *Kočevsko*, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000. *Kočevsko*, pohodniška karta, Kartografija, 1: 50.000.

Velika Kočevska planinska pot povezuje znamenitosti jugozahodnega dela združene občine Kočevje, Kostel in Osilnica. Na severozahodu se navezuje na planinske poti občin Loški Potok in Ribnica. Med drugim povezuje tudi Stojno, kolpski rob od Gorenje Žage do Osilnice, Borovško in Goteniško goro, na severozahodu se dotakne pogorja Velike gore. Dolga je približno 120 km, prehodimo jo v približno 38 urah. Najnižja točka je Gorenja Žaga na Kolpi, 208 m, najvišja je na Goteniškem Snežniku, 1290 m. Pot je označena s Knafelčevo markacijo in na vseh razpotjih stojijo smerne table. Na poti obiščemo 24 kontrolnih točk, ki so vse opremljene s skrinjicami z vpisnimi knjigami in žigi.

gozdni rezervat in posegi vanj niso dovoljeni, spodnji pa je namenjen ribolovu iz čolna in ostalim vrstam rekreacije. Okoli jezera je speljana Orlovska pot, na kateri nas informativne table seznanjajo z življenjem orla belorepca, ki gnezdi v okolici Reškega jezera. Premer kril te velike ujede lahko meri 250 cm, in je lahko celo večji od planinskega orla. Gnezda so velika in prostorna, običajno visoko v krošnjah dreves. Njegov največji sovražnik je človek, kajti krivolovci ne izbirajo sredstev. Gozdarji in lovci se trudijo, da zaščitijo ogroženo ptico. Območje okoli gnezd so zavarovali tako, da so zamejili šest hektarov gozda, kjer ne sekajo in ne vzdržujejo cest. Ker gre pri nas za zelo redko ptico, ki je na motenje, še zlasti med valjenjem, občutljiva, moramo nujno spoštovati pravila obnašanja v naravnem okolju.

V bližini Borovca se razprostira tudi pragozd Krokari – edinstven ostanek prastarih gozdov, ki je vpisan na Unescov seznam svetovne naravne dediščine. Sodi med najbolj znane in največje slovenske pragozdove. Leži na višini od 850 do 1190 metrov. Na to, skupno 72,77 ha veliko območje lahko vstopajo le gozdarji in raziskovalci, saj je nekakšna učilnica v naravi, ki prikazuje dogajanje v gozdu, v katero ljudje nikakor ne posegamo. Oglejmo si ga lahko z Borovške naravoslovne poti, ki je speljana ob njegovem obrobju in nas pripelje na vrh Krempla, 944 m, ki se strmo dviga nad Zgornjo kolpsko dolino. Na vrhu sta vpisna knjiga ter žig Kočevske planinske poti. Malo pod vrhom na istoimenskem sedlu je najjužnejše rastišče narcis v Sloveniji.

Omenjeno kraško območje obiskujejo tudi jamarji, saj je tukaj lepo število slabo raziskanih jam. Na Goteniški gori so: Gladka jama 1 in 2, Jama morske deklice, med brezni omenimo Brezno v cerkvenih Talih, Brezno pri Gladkih jamah. Če se osredotočimo samo na Goteniški Snežnik, so tu še Brezno na Goteniškem Snežniku, Brezno zelenega Dragona in Kačja jama na Goteniškem Snežniku.

Kočevsko je res območje, ki nas prevzame, gledano zgodovinsko ali naravno. Prepričan sem, da bo tudi vas "zastrupilo", kot je mene, tako da ga obiščem vsaj enkrat na leto. ○

Goteniški Snežnik, 1290 m, čez Kameni zid

Kočevsko

Iz Gotenice vodi ena najlepših poti na Goteniški Snežnik čez Kameni zid. Poleg planinskih poti radi to območje obiskujejo kolesarji, saj imajo idealne pogoje, mir in dokaj redk promet na cestah. Na tem

območju so zaklonišča, do katerih nima mo dostopa.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, le pod Kamenim zidom je potrebna

večja previdnost v mokrem in poledenelem. Pot do vrha Kamenega zidu je precej strma, zato moramo biti ustrezno fizično pripravljene.

Oprema: Običajna planinska oprema
Višinska razlika: 620 m

Izhodišče: Vas Gotenica, 670 m. Iz Ljubljane se peljemo proti Škofljici, od koder zavijemo desno za Turjak, Velike Lašče, Žlebič, Ribnico in malce dalje od Dolenje vasi zavijemo desno proti Grčaricam oziroma Gotenici. Vozilo pustimo na parkirišču, desno ob cesti, tik pred tablo z oznako kraja.

WGS84: N 45,6148°, E 14, 7459°

Časi: Izhodišče–Kameni zid 1.30 h
Kameni vrh–Goteniški Snežnik 1.15 h
Goteniški Snežnik–Gotenica 2.15 h
Skupaj 5 h

Sezona: Vsi letni časi, pozimi sta nujna cepin in dereze.

Vodnik: Roman Mihalič: *Dolenjska, Bela krajina, Notranjska*. PZS, 2012.

Zemljevida: *Kočevsko*, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1 : 50.000; *Kočevsko*, pohodniška karta, Kartografija, 1 : 50.000

Skalnati Kameni zid nad vasjo Gotenica Foto Franci Horvat

Goteniški Snežnik, 1290 m, iz Kočevske Reke

Kočevsko

Goteniški Snežnik sodi v območje Goteniške gore in je najvišji vrh Kočevskega hribovja. Dviga se jugovzhodno od vasi Gotenica, po kateri je dobil ime. Gre za slemenasto goro brez izrazitega vrha. Goteniški Snežnik se ne ponaša s širimi razgledi, saj ga v celoti prerašča gozd,

vendar pa je z nekaterih mest na njegovih pobočjih mogoče opazovati okolico.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema, pozimi sta nujna cepin in dereze.

Višinska razlika: 721 m

Izhodišče: Cesta Gotenica–Kočevska Reka, 569 m. Iz Ljubljane se peljemo proti Škofljici, kjer zavijemo desno za Turjak, Velike Lašče, Žlebič, Ribnico. Za Dolenjo vasjo zavijemo desno za Gotenico in sledimo cesti do oznake ceste 15 km, ki se nahaja pred Kočevsko Reko. Le nekaj deset metrov naprej bomo opazili makadamsko cesto, ki se z glavne odcepi desno. Ob omenjeni cesti, kjer so obledele markacije, parkiramo na ustreznem mestu.

WGS84: N 45,5837°, E 14,7856°

Časi: Izhodišče–Goteniški Snežnik 2.45 h
Goteniška Snežnik–izhodišče 2.30 h
Skupaj 5.15 h

Sezona: Vsi letni časi

Vodnik: Roman Mihalič: *Dolenjska, Bela krajina, Notranjska*. PZS, 2012.

Zemljevida: *Kočevsko*, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1 : 50.000; *Kočevsko*, pohodniška karta, Kartografija, 1 : 50.000

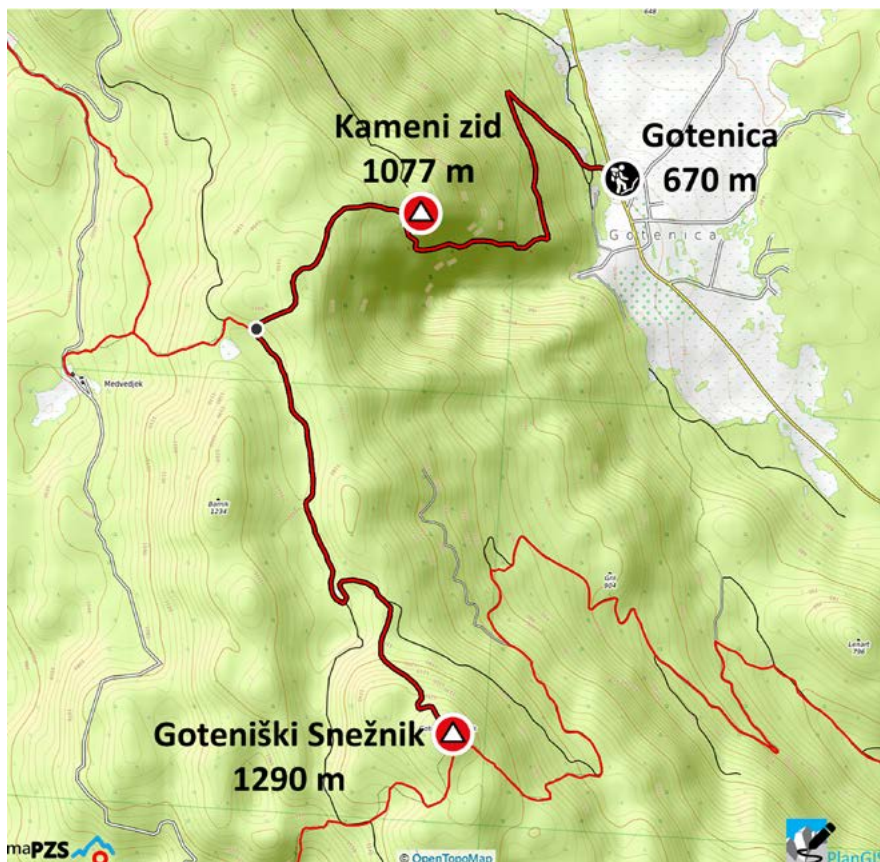
Vzpon: S parkirišča gremo po makadamski cesti nekoliko navzdol, nato pa se začnemo vzpenjati skozi

Na vrhu Goteniškega Snežnika Foto Franci Horvat

Goteniški Snežnik, 1290 m, čez Kameni zid

Kočevsko

Vzpon: S parkirišča nas oznake za Goteniški Snežnik vodijo na pot, ki se najprej nekoliko spusti, nato prečimo potoček in se dvignemo do široke vlake, ki ji sledimo. Na razpotju zavijemo ostro levo, kolovoz se kmalu spremeni v ožjo pot, ki se strmo vzpenja po pobočju Kamenega zidu. Nekoliko višje se pot malce položi in prečimo pobočja pod skalnimi stenami (v mokrem je nevarno za zdrs). Nato se spet strmo vzpenemo do sedelca pod vrhom Kamenega zidu, 1077 m, in z njega stopimo še na razgledni vrh.

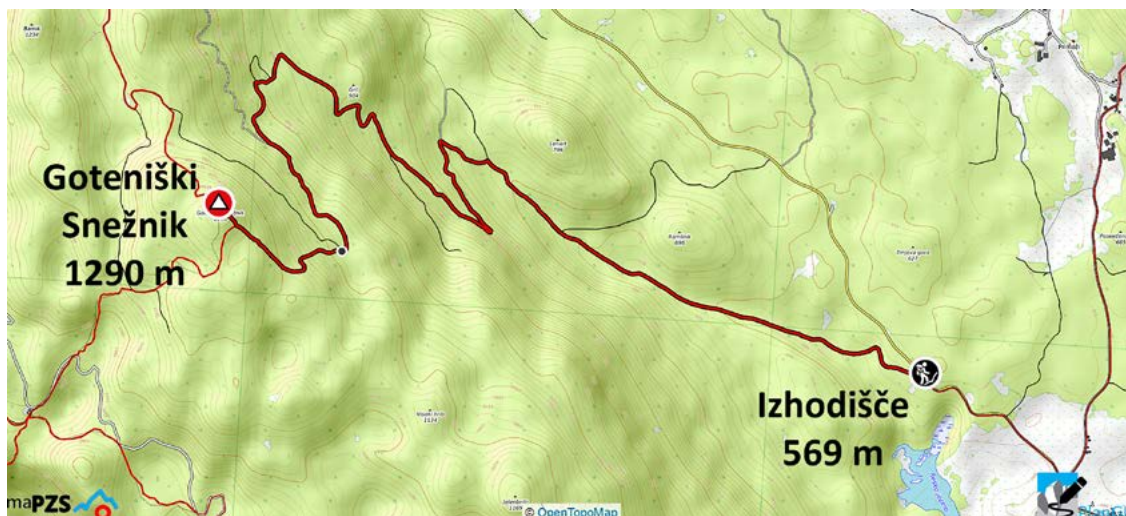
S sedelca se še nekaj časa vzpenjamo po kolovozu, ki se nato rahlo spusti do gozdne ceste. Po njej zavijemo levo, po skoraj treh kilometrih pridemo do križišča, kjer gremo ostro levo. Gozdna cesta se vzpne do prevala, od koder nas markacije vodijo desno na široko pot. Malce višje jo zapustimo in sledimo oznakam čez kraški svet vse do vrha Goteniškega Snežnika, 1290 m.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Franci Horvat

Goteniški Snežnik, 1290 m, iz Kočevske Reke

Kočevsko

prostrane gozdove. Nekoliko višje označena pot nekajkrat zapusti gozdno cesto, toda le za kratek čas. Po dolgotrajnem vzponu po cesti, ki ima kar nekaj križišč (obvezno sledimo markacijam), končno gozdno cesto zapustimo in vzpon nadaljujemo po razmeroma zaraščeni planinski poti, ki se začne vzpenjati strmeje.

Označena pot zavije nekoliko v desno in nas po nekaj minutah zmerne hoje pripelje pod vrh Goteniškega Snežnika z razpotjem (desno pot s Ceste proti Medvedjeku).

Vzpon nadaljujemo po zaraščeni in strmi poti, ki vodi čez krajši kamniti skok, nato strmina popusti. (Pri omejenem skoku je po dežju potrebna

pazljivost, prav tako če je pot poledelela oziroma zasnežena.) V blažjem vzponu dosežemo vrha Goteniškega Snežnika, 1290 m, kjer sta vpisna knjiga in žig. Razgled se nam nekoliko odpre proti vzhodu, kar pa običajno ne poteši naših želja.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Franci Horvat

Goteniški Snežnik, 1290 m, z Medvedjeka

Kočevsko

Naša pot "Cesta proti Medvedjeku–Goteniški Snežnik" je del Velike Kočevske planinske poti, ki povezuje znamenitosti

jugozahodnega dela občine Kočevje, Kostel in Osilnica.

Smerokaz za Goteniški Snežnik na izhodišču ceste proti Medvedjeku
Foto Franci Horvat

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot
Oprema: Običajna planinska oprema, pozimi sta nujna cepin in dereze.

Višinska razlika: 282 m

Izhodišče: Cesta Borovec pri Kočevski Reki–Medvedjek, 1008 m. Iz Ljubljane se peljemo proti Škofljici, Turjaku, Velikim Laščam, Žlebiču in Ribnici. Za Dolenjo vasjo zavijemo desno za Gotenico in sledimo cesti za Kočevsko Reko in Borovec pri Kočevski Reki. V Borovcu zavijemo zahodno ter na križišču za Osilnico (levo) in Medvedjek (desno) zavijemo desno (kakšen kilometer pred prelazom Strma reber). Po makadamski cesti nadaljujemo še približno 3,6 km, ko na desni opazimo markacije za Goteniški Snežnik. Parkiramo ob cesti na primernem mestu, da ne oviramo prometa.

WGS84: N 45,58773°, E 14,73134°

Časi: Izhodišče–Goteniški Snežnik 40 min
Goteniški Snežnik–izhodišče 40 min
Skupaj 1.20 h

Sezona: Vsi letni časi

Vodnik: Roman Mihalič: *Dolenjska, Bela krajina, Notranjska*. PZS, 2012.

Nagelbihl, 908 m

Kočevsko

Na poraščenem vrhu Nagelbihla Foto Franci Horvat

Kočevska planinska pot vodi tudi od Koče pri Jelenovem studencu do Nagelbihla, kamor smo namenjeni. Gre za manj izrazit, z gozdom poraščen vrh, hoja do njega ni naporna in je razmeroma kratka. Delno hodimo po makadamskih cestah, gozdnih kolovozih in poteh. Markirana pot nas vodi tudi mimo znamenite Ledene jame.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 31 m

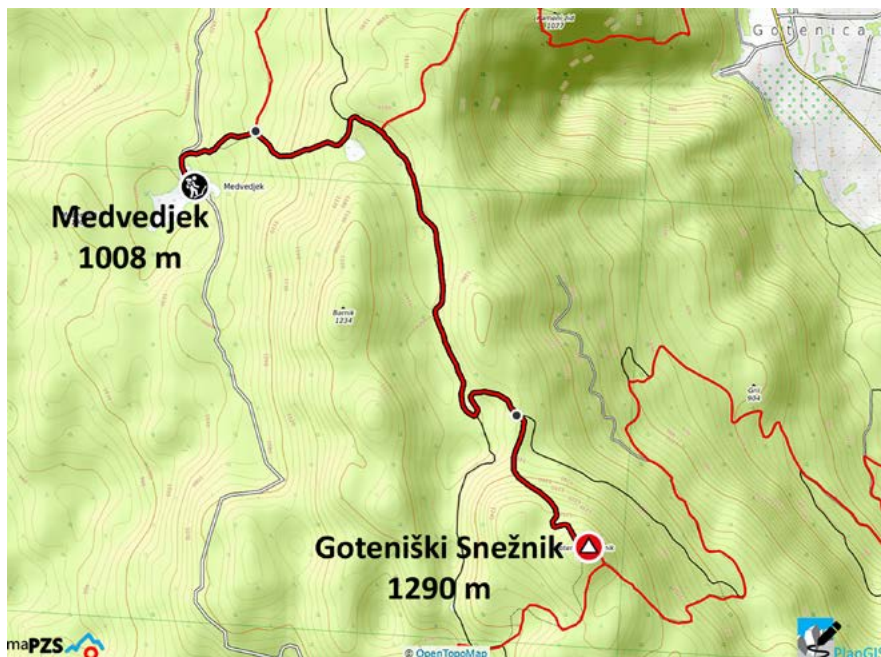
Izhodišče: Koča pri Jelenovem studencu, 877 m. Iz Ljubljane se peljemo proti Škofljici, Turjaku, Velikim Laščam, Ribnici in Kočevju, kjer zavijemo za Kočo pri Jelenovem studencu oziroma Mestni vrh. Paziti moramo na oznake v gozdu, da ne zavijemo za grad Fridrihštajn. Malce pred kočo je parkirišče. WG84: N 45, 62014°, E 14, 84728°

Koča: Koča pri Jelenovem studencu, 877 m, telefon +386 (0)41 521 001

Časi: Izhodišče–Nagelbihl 1.15 h
Nagelbihl–izhodišče 1.15 h

Goteniški Snežnik, 1290 m, z Medvedjeka

Kočevsko

Zemljevid: Kočevsko, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000
Vzpon: S parkirišča poiščemo začetek

markirane poti, to je na levem ovinku: desno navzgor se odcepi skromna vlaka, ob kateri je na desni strani rdeč

smerokaz, na katerem piše: Goteniški Snežnik, 1 h 30 min. (Ta podatek naj vas ne zavede!)

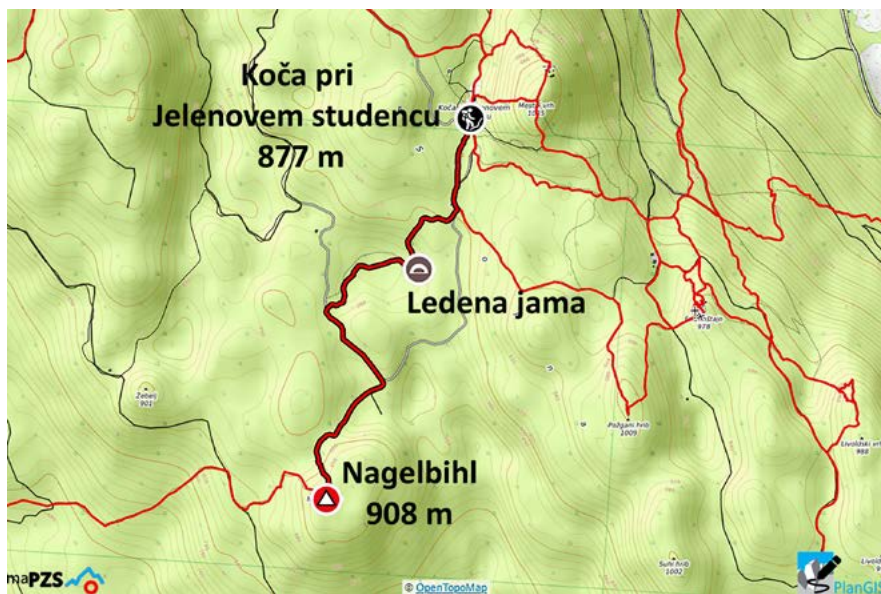
Sledimo markacijam na kolovoz, ki mu sledimo v desno, v pomoč so nam puščice na drevesih in na nekaj mestih z oznako GT (Goteniški Snežnik). Čez 200 m zapustimo kolovoz in sledimo oznakam naravnost navzgor (kolovoz gre na desno). Hodimo sprva desno, nato dosežemo greben, kjer zavijemo levo (severno) do razpotja. Na desni strani je na drevesu napis Vrh in lesen rdeč smerokaz za Kočevsko Reko, na bližnjem drevesu je pritrjena rdeča tabla z napisom Tabor st. 1 h 40, M, Dragarji 3 h 10, M (to je del poti, ki smo jo pravkar prehodili). Pred nami je kratak in dokaj skalnat ter strm odsek, v primeru dežja in poledenelega snega je treba biti še posebno previden. Do vrha Goteniškega Snežnika, 1290 m, imamo le še nekaj minut zmerne hoje.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Franci Horvat

Nagelbihl, 908 m

Kočevsko

Skupaj 2.30 h
Sezona: Vsi letni časi
Vodnik: Roman Mihalič: *Dolenjska, Bela krajina, Notranjska*. PZS, 2012.

Zemljevid: Kočevsko, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000
Vzpon: S parkirišča pri Koči pri Jelenovem studencu, 877 m, gremo južno

po cesti, nato se napotimo desno na gozdno cesto, po kateri nadaljujemo vse do table, kjer nas markacije in puščica usmerijo levo navzdol proti informativni tabli. Pri njej zavijemo desno navzdol na pot in že smo pri vходу v Ledeno jamo. Od nje sledimo oznakam, ki nas vodijo mimo številnih vrtač in skal. Nato pridemo na gozdno cesto, ki nas pripelje na makadamsko cesto, kjer zavijemo levo (južno). Po približno 100 m zavijemo desno, kar ponovimo čez 10 m pri novem razpotju, in spet smo na kolovozu. Skrbno sledimo markacijam, naša pot se zložno dviguje in pripelje do S zavoja. Malo pozneje dosežemo nekoliko slabšo gozdno cesto, kjer zavijemo levo, po krajšem vzponu nas markacije usmerijo desno na pot, po kateri hitro dosežemo vrh Nagelbihla, 908 m.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Franci Horvat

Skoraj čisto pravi čudež v Reziji

Pred vami se razgrinja nova pravljica zgodba, ki jo je v tihi noči brez spanca zaznalo moje prečuto srce in jo zdaj delim z vami. To je skoraj čudežna zgodba o trentarskih krivopetnicah, ko so skupaj s svojimi prijatelji iz Pravljičarije priskočile na pomoč rezijanskim krivopetkam in deklici Zali, ko je ta že skoraj izgubila bitko z mladim življenjem.

V temačnih votlinah, prikritih človeškimi očmi, v najbolj odročnem delu Rezije še danes živi trop komaj pol metra visokih, neznansko starih žena z dolgimi sivimi lasmi in dojki, visečimi do trebuha. Vse so samske in samotarske, ker so se odločile skrbno čuvati svojo prvobitno ženskost. Tisti redki srečneži med ljudmi, ki so jih nehote srečali, so vedeli povedati, kako okretne, hitre in nepredvidljive so, čeprav imajo pete obrnjene naprej, zaradi česar se vedno premikajo nazaj. Nekdo je slišal celo, da si med seboj pravijo babe, da so izredno bistre, jasnovidne in tudi dobrega srca, če začutijo, da kdo resnično potrebuje njihovo pomoč. Na pogled so neopazne, še posebno če jih srečamo v gozdu, saj so njihova čokata gola telesa prevzela zeleno barvo najbližjih drevesnih krošenj, kar jim omogoča zlitje z okoljem.

Najstarejša med njimi, baba Lovka, jih je vodila že vrsto desetletij in vse so jo priznavale kot dobro voditeljico. Ko je bila še mlada, je Lovka pred številnimi desetletji najraje tekala po poljanah in v svojo mrežo lovila planinske meglice, sedaj pa je veliko raje s kuhalnico mešala po ogromnem bakrenem kotlu, polnem slastne regratove čorbe, in tudi divje sadeže je z veseljem vkuhaval za dolge zimske noči.

Krivopetke ozdravijo Zalo

Živele so torej te krivopetke v svojem miru in daleč od ljudi sredi odmaknjene Rezije, vse dokler se ni nekega hladnega jutra prikazal razburjeni veter Peter in naravnost v velikansko uho napol naglušne Lovke pihnil: »Pšššššššš ... Napočil je čassss, da naredite dobro deloooo. Sliiiišal sem obupane človečke praviti, da v bajti sreeeedi vasi Milnica, v leseni pooostelji leži huuuudo bolna deklica Zala. Menda je že tako hudo, da ji s svojimi zdravnimi zelmi – če sploh še kdo – lahko pomagata samo še veeee! Zato vas rotim, pohitite in uredite, če je v vašššših močeh!«

Tako je hitel razlagati razburjeni veter in tako presunljivo zatulil okoli vogala, da sta najmlajši krivopetki Sana in Mana kar poskočili od presenečenja, ko sta ga zagledali.

»Kaj pa se ji je zgodilo?« se je pozanimala najstarejša baba. Kajti vedeti je morala, katera zelišča bodo potrebovale za zdravljenje.

»Če sem si prav zapomnil, jo je napadla neka bolezen po imenu pljučnica.«

»Aha, potem pa že vem, kako jo bomo ozdravile, če bodo sestre za to!« se je razveselila Lovka in z brilzgom iz svoje glasne piščalke brž priklicala vse sorodnice. V en mah so zastrigle z velikanskimi uhli, se povezale v magični krog in odločile: »Seveda ji bomo pomagale!« Vsaka je pohitela po svojo usnjeno torbo s čudodelnimi zelmi, veter Peter pa jih je odnesel naravnost v Milnico, kjer je v veliki postelji ležala mala deklica in se mučila z dihanjem.

Deklica Zala, ki je še prejšnjo nedeljo vsa zdrava in vesela praznovala svoj osmi rojstni dan, je živela skupaj z mamo, nono in noničem. Nona je skrbela za šest kokoši, nonič za staro kozo, Zala za belo muco Belico, mama pa za Zalo. Ker je imel vsak svojo skrb, se nikoli niso skregali. Še več – vedno so se imeli zelo radi. Zala je veselo posedala na hišnem pragu in v naročju pestovala Belico, ki je neprestano predla od ugodja, a nikoli nič napredla, mama je Zali kuhala kašo, nonič se je pogovarjal s staro kozo, nona pa je vsa srečna pobirala jajca, ki so jih v senu puščale njene kokoške. Življenje je mirno teklo in nikoli nič reklo ...

Potem pa so od praznovanja minili komaj trije dnevi in dve noči, ko je deklič povsem nepričakovano zbolel. Njeno zdravje je pešalo iz ure v uro, njeno dihanje je postajalo vse bolj plitko, vročina je naraščala, njo pa je močno sililo v mučno kašljanje in dušenje.

Vsa zaripla v obraz je Zala kazala prav klavrno podobo, ko so se rezijanske krivopetke približale

njenemu ležišču. Zaskrbljene so jo opazovale, jo pregledale in se posvetovale. Potem pa je steklo kot po maslu: po odločitvi o najbolj ustreznem zdravljenju se je že po nekaj urah in ščepcih zdravilnih zeli, prelitih z izvirsko vodo, ter nekaj čarobnih urokov in veliko dobre volje deklinčno zdravje vidno začelo obračati na bolje.

Ravno takrat, ko je prvič lažje zadihala in je vročica izginila z njenega obraza, je po hišnih vratih glasno potrkalo. Plašna muca Belica se je tiho prihulila k tlom in se skušala narediti čisto nevidno.

»Ali nam dovolite vstopiti?« se je zaslísal močan glas. Zalina mama je urno stopila k durim in jih na stežaj odprla. Zagledala se je v gručo visokoraslih belih žena z naprej obrnjenimi petami. »Kdo pa ste ve?« se jih je kar malo ustrašila.

»Krivopetnice smo, krivopetnice s trentarskih gora, kjer smo iz gorskih meglic prestregle nujno prošnjo za pomoč vaši Zali. Z nami sta tudi slavni zdravnik ježek Plešek in nabrita vila Aliv, ki nas vodi. Brž nas spustite k bolnici, da jo čim prej ozdravimo,« je pojasnjevala najstarejša med nevsakdanjimi ženami in pohitela k Zalini postelji. Za njo je stekla vsa četica z vilo na čelu, le postarani Plešek je počasi krevsal, ker so ga od dolge hoje čez drn in strn že boleli kolki.

Ob postelji so se krivopetnice spogledale s krivopetkami in od veselja, da se po dolgih časih ponovno vidijo, buhnile v prísrčno hihitanje.

»Od kod ste se pa ve vzele, ljube sestrične?« so radovedno spraševale druga drugo, se muzale in ugotavljale, koliko stoletij je že minilo, odkar se niso videle, pa se kljub temu niso prav nič postarale. To jim je zelo godilo, saj so bile tudi one rade lepe in enako stare ...

Ko so se krivopetnice in ježek Plešek na lastne oči prepričali, da je mala bolnica že skoraj ozdravela, je skupno veselje preraslo v velikansko srečo, ki se je kot nevidna topla energija razširila po vsej sobi.

»No, res lepo, da ste jo že ve uspele ozdravit! Tokrat mi sploh ne bo treba izvleči svoje čarobne paličice iz vrečke, hal! Saj veste, da sem znana po tem, da lahko ozdravim vse in vsakogar, ali ne?! Zadnjič sem jamskega zmaja rešila hude depresije, ki se ga je lotila, ko so se njegovi odrasli mladiči odselili na svoje,« ni mogla iz svoje kože bahačka Aliv, da so vsi po vrsti zavili z očmi in si mislili svoje. Ona pa je iz čiste nečimrnosti ponosno razprla čarobna krilca, zamahnila z njimi in poletela visoko pod strop. Potem je bliskovito izvlekla svojo paličico, z njo pričarala svetleče rožne kapljice in z njimi orosila Zalin obrazek.

Deklica, ki je še vedno tiho ležala z zaprtimi očmi, jih je zdaj počasi odprla, se zagledala v goste in jim je mirno povedala: »Sanjala sem, da so mi na hrbtu zrasla krila. Kar naenkrat sem se odlepila od postelje in poletela navzgor. Strop se je razprl nad menoj, jaz pa sem letela višje in višje naravnost

v nebo ... Nič me ni bilo strah in ko sem že skoraj pozabila vse svoje najdražje in se začela počasi razblinjati v prozornem zraku, se je v mojih rokah znašel mavrični balon. Z njim sem se zelo počasi začela spuščati nazaj dol, vse dokler nisem varno pristala na svojem ležišču. In zdaj sem tu med vami, srečna in tudi počutim se zelo dobro.«

Aliv je od veselja zaploskala s krilci, ostali so se spogledali solznih oči in si oddahnili, saj so zdaj trdno verjeli, da je Zala rešena.

Nemir v Pravljičariji in praznovanje v Reziji

Dixie se je živčno sprehajala pred svojo hiško v Zadnji dolini pod Triglavom. Minili so že celi štirje dolgi dnevi, odkar so se njene pravljíčne prijateljice in ježek Plešek podali na pot v Rezijo. Nobenih novic ni imela, njih pa tudi ni in ni hotelo biti nazaj, zato je postajala vse bolj nemirna in nestrpna. Gospodíčna jo je opazovala izpod čela in se čudila, saj še nikoli ni doživela, da bi njena vedno še preveč odločna pitbulka milo javkala tja v en dan, se prestopala s tace na taco in očitno vse bolj nestrpno čakala le kdo bi vedel koga.

»Kako naj ji pomagam? Tu nimamo nobenega veterinarja, pa še noč se bliža ... Najbolje, da nama skuham močan kamilični čaj, potem pa bo, kar bo,« se je slednjič odločila. In je tako tudi storila. Dixie je zlagoma srebal topel napitek iz svoje posode, gospodíčna si ga je privoščila iz líčne porcelanaste skodelice, iz katere je svoje čase pila njena stara mama, in ni minilo veliko časa, ko sta obe pomirjeni padli v blažen objem spanca. Iste noči je ob robu Milnice zagorel velikanski kres. Zelo se je potrudil in se vnel po svojih najboljših močeh tako zelo, da so njegovi zublji obliznili najnižji oblak.

»Uh, kako si vroč! Nehaj me žgečkati po trebuhu,« se je pritožil oblak. Ampak zublji niso znali zmanjšati svoje moči, zato se je oblak dvignil malo više in spet je bilo vse v redu. Kres so zakurili hvaležni vaščani v čast vsem, ki so pripomogli k Zalini skoraj čudežni ozdravitvi. Prvič se je zgodilo, da so se človeška bitja pomešala s pravljíčnimi in skupaj rajala okoli ognja. Krivopetke so se s krivopetnicami zavrtele v kolu, vila Aliv, ki jih je opazovala z bližnje skale, pa seveda spet ni zmogla zadržati jezička za zobki in se je pobahala, kako je nekoč pomagala okroglični luni, da se ta, pijana od zaljubljenosti v sonce, ni skotalila z neba. Vendar je zaradi glasbe, petja in glasnega pomenkovanja itak nihče ni slišal. Ježek Plešek je zaspano posedal na obronku in opazoval veselo družbo. Trgalo ga je po starih kosteh, a vseeno je bil zadovoljen, da ni ostal sam doma. Grizljal je jabolčne krljce in pomodroval: »S skupnimi močmi in srčnostjo nam je spet uspelo!«

Hvaležna Zalina mama je obiskovalce pogostila s še toplimi hlebci rženega kruha, nona jim je ponudila pečena jajčka na oko, nonič pa je vsem po-

"Sanjala sem, da so mi na hrbtu zrasla krila. Kar naenkrat sem se odlepila od postelje in poletela navzgor. Strop se je razprl nad menoj, jaz pa sem letela višje in višje naravnost v nebo," je pripovedovala deklica Zala. Ilustracija Jernej Myint

stregel z izvrstnim kozjim mlekom. O, kako so se mastili, gostili in veselili celo noč!

Ko pa je dan zamenjal noč in je res kazalo, da je nastopil čas za slovo, se je v srcih prav vseh prebudilo globoko spoznanje: dobro je spet premagalo slabo. Čeprav je kazalo hudo, je luč presvetlila temo in je zdravje zmagalo nad boleznijo.

Tudi ko kaže najslabše, obstaja upanje, ki vedno umre zadnje. Dokler imamo upanje in verjamemo v dobro, se včasih zgodi čudež, da se naše nesebične želje uresničijo.

Naslednjega dne sta se Gospodična in Dixie zbudili šele okoli poldneva. Kdo bi vedel, če je tako dolgemu spancu botroval kamilični napitek? Kakorkoli že: ko se je Dixie še vsa krmežljava prikazala iz hiške, si je močno pomela oči, saj sprva ni mogla verjeti, kaj vidi: po stezi se je izza ovinka vila četa krivopetnic, nad njimi pa je letela Aliv z utrujenim Pleškom v naročju.

Potem je velikansko navdušenje seveda zavladovalo tudi v Pravljíčariji in Zadnji dolini pod Triglavom, in kolikor vem, še kar traja in traja. ◉

Alina Ledinek

Dostop do koč
Taberta
Foto Miha Habjan

Pravi alpski podvig

U severni steni Ortlerja

Približevali so se prazniki, jaz pa še kar nisem vedela, kaj bi počela. Razmišljala sem o obisku Paklenice. Vzpenjanje po svetlo sivem monolitnem apnencu bi mi zagotovo prijalo. Letos sem prvič obiskala steno Aniče Kuka, nekoliko pozno, pa vendar. Ob vzponu so se mi po glavi vile raznovrstne misli, med drugimi sem se spomnila pripovedi starejših koroških alpinistov. Vedno so radi govorili o kampu, ki je stal pod steno Aniče, in o tem, kako so vzponi potekali na čisto drugačen način kot danes. Z nekaj domišljije sem se zlahka vrnila v tiste čase.

Danes seveda ni več tako. Skozi kanjon se vijejo množice turistov, ki jih spremlja precej hrupno vzdušje. Seveda so tudi časi, v katerih živimo, precej drugačni, kanjon je dostopen za vse in morda s tem ni prav nič narobe, le doživetje se posledično spremeni. Sama pa se nagibam k nekoliko samotnejšim kotičkom.

Hitela sem v službo in na telefonu se mi je pokazalo Mihovo sporočilo "Vem, da iščeš prevoz v Paklenico, pa vseeno poskusim – iščem soplezalca za Ortlerjevo severno steno. Te zanima?" Priznam, da sem za Ortler slišala prvič. Začela sem vzhiceno brskati po internetu in ugotovila, da gre za pravi alpski podvig. Vožnja v službo je potekala z Ortlerjem v mislih. Peljala sem se mimo Tivolija in zagledala pobeljene kamniške vršace, ta trenutek mi je vlil delček motivacije in željo po raziskovanju. Odločila sem se, da dam temu zloglasnemu velikanu, ki kraljuje v italijanskih Vzhodnih Alpah, priložnost, nenazadnje pa tudi sebi, saj gre za mojo prvo resnejšo preizkušnjo v višjih hribih.

Tako smo se Miha, Aljana in jaz v petek ob četrti uri zjutraj podali na pot proti Tirolski. Že med vožnjo se je pokazalo vzdušje, ki je zaznamovalo celoten vzpon. Naši značaji se precej razlikujejo, ampak ravno to pri-

speva k naši dobri medsebojni povezanosti. V plezanju mi je čedalje bolj pomembno, da imam ob sebi ljudi, s katerimi lahko delim še kaj drugega kot le plezalno vrvo. Med potjo sem nekajkrat padla v sen.

Bližali smo se izhodišču, pokrajino so krasili zlati macesni. Vijugasti cesti ni bilo konca, kar naenkrat pa je izza vogala sramežljivo pogledal Ortler. Njegov vršni del je zakrivala megla. Vzdušje je bilo mistično. Vzeli smo si čas in sistematično optrali nahrbtnike, saj smo mislili, da nas čaka spanje pod zvezdnatim nebom. Z vso bojno opremo smo začeli dostopati h koči Tabaretta, ki leži na nadmorski višini 2500 metrov. Med hojo sem razmišljala o mitologiji Ortlerja, prebrala sem namreč, da naj bi bilo to ime velikana, ki je prebival v Tirolskih Alpah. Nekega dne ga je eden izmed pritlikavcev tako razjezil, da se je v besu spremenil v kup kamenja in ledu in še danes počiva na istem mestu. Kdo ve, kdaj se bo spet prebudil?

Prispeli smo do ledeniške morene. Zdelo se mi je smiselno, da bi prespali kar tam, saj smo bili približno deset minut stran od vstopa v smer. Sama sreča, da sta tovariša vztrajala, da se povzpnejo še naprej do koč, kjer smo ugotovili, da ima zimsko sobo. Smejalo se mi je, saj sem vedela, da nam bo to v veliko pomoč,

ključna stvar pa je bila seveda to, da se bomo bolje naspali. Velikan je bil še vedno odet v meglo. Miha je legel k počitku, z Aljano pa sva debatirali o vzponu. Ugotavljali sva, da zna biti v spodnjem delu smeri veliko napihanega snega. Med diskusijo se je začela megla dvigovati in Ortler se je prikazal v vsej svoji veličini. Pokazala pa se je tudi njegova 1200 metrov visoka severna stena. Natančno sva si jo ogledali in poslikali. V osrednjem delu, tako imenovanem "The Gargoyle", nas čakajo glavne težave. Tam se linija zapre z obeh strani, edini naraven prehod čez ta del je ozek žleb, v katerem preži največ objektivnih nevarnosti. Zavedala sem se, da moramo biti tam čez res hitro, optimalno bi bilo pred prvimi sončnimi žarki. Nad severno steno namreč zlovešče zijajo seraki. Prvič sem plezala pod njimi in vzbujali so mi močno strahospoštovanje.

Dolgo strmo pobočje v zgornjem delu stene, naklonina 55 stopinj Foto Miha Habjan

Drugi raztežaj v stmem delu stene (detajl) Foto Miha Habjan

Vrh Ortlerja je
špička v ozadju.
Foto Miha Habjan

Po končani analizi sva si pripravili topel obrok ter legli k počitku. Sledila je množica misli. Začutila sem, da goro res spoštujem. Alpinizem je kot igranje šaha, vsaka odločitev, navidezno še tako majhna, bo imela določene posledice, in če ti med vzponom uspe narediti skupek pravih odločitev, boš uspešno razvozlal težave, ki se pojavljajo, in naposled le stopil na rob stene. Cilj je, da se ne ujamemo v šah mat.

Ob drugi uri zjutraj je zazvonila budilka, vzdušje je bilo pravo. Začeli smo z dostopom. Od kočice je sledilo prečenje pod steno, vedeli smo, da je vstop v smer nekakšen stožec. Ta nas je pripeljal v smer, a smo imeli zaradi teme težave z orientacijo. Znašli smo se na napačnem stožcu, kakopak! Nadaljevali smo še nekoliko bolj levo in naposled le pravilno vstopili. Začeli smo gaziti navkreber. Večkrat nas

je popadel dvom, ali smo prav, v temi se človek res počuti izgubljenega.

Prispeli smo do osrednjega dela, t. i. "The Gargoyle". Podlaga se je začela spreminjati, če smo prej gazili, smo zdaj s cepini tolkli v črn led oziroma v permafrost. Teren brez vrvi ni bil preveč prijeten, zato smo se navezali. Ozrla sem se okrog, začelo se je svitati. Prvi žarki svetlobe so posijali na serake na naši desni, obarvali so se v zlate barve, v daljavi pa se nam je odprl razgled na sosednje vršace.

Miha zagriže v prvi raztežaj, z Aljano mu slediva. Med plezanjem se po naju vsipajo pršni plazovi. Sčasoma postajajo čedalje pogostejši. Aljana se poda v naslednji raztežaj, kjer najde leden vijak z vponko, razmere pa se očitno slabšajo, torej to lahko pomeni le eno. Miha jo spusti nazaj do našega sidrišča. Izberemo prehod na naši desni strani, ki nas pripelje do vršne *flanke*. V tem delu postanem nestrpna. Želim si, da pridemo kar se da hitro čez. Miha to opazi in mi pravi: "We either kiss, or we get killed." Seveda je to šala, ki izvira iz knjige alpinista Marka Twighta *Kiss or Kill*. Na vršni *flanki* se po kakšnih stotih metrih spet navežemo. Naklonina ni velika, a v mečih me peče, zato daje vrvi občutek varnosti. Sidrišča si urejamo z lednimi vijaki, saj se pod plastjo zbitega snega skriva črn led, tako da imamo zagotovljeno dobro varovanje. Približujemo se vrhu, čez steno pa se valijo močni vetrovi. Le še nekaj višinskih metrov nas loči od vrha in po osmih urah in pol stojimo na najvišji točki.

Silno doživetje. Gledam gore, ki me obdajajo, vzbujajo mi občutek varnosti. Prostrani razgledi me pomirjajo, kako majhen je človek v resnici. Ukanili smo velikana Ortlerja, da nas je spustil čez steno,

Na vrhu Ortlerja Foto Aljana Kavčič

ampak nismo bili še popolnoma rešeni. Čakal nas je še težaven sestop. Navezali smo se in sestopali po ledeniku. Široke ledeniške razpoke so bile dobro vidne, zato nam ledenik ni povzročal večjih težav. Nekoliko utrujeni smo mislili, da moramo od bivaka nadaljevati po skalnatem grebenu, zato smo se razvezali, a ne za dolgo. Ugotovili smo, da smo šli narobe in da moramo še nekaj časa nadaljevati po ledeniku, dokler ne pridemo do zavarovane poti.

Pot se je spremenila v izpostavljen greben, ki ga spremljajo težave do III. stopnje. Sneg na grebenu nam ni bil v pomoč. Napravili smo sidrišče za spust po vrvi in nadaljevali po jeklenicah. Osredotočenost je bila ključnega pomena. Med sestopanjem smo opazili, da nad sosednjimi hribi kroži helikopter. Sprva temu nismo posvečali preveč pozornosti, pozneje pa smo izvedeli, da je šlo za hudo nesrečo. V sosednji gorski verigi je plaz zasul pet ljudi. Iskanje se je nadaljevalo še naslednji dan. Snežne razmere so bile v naši smeri sicer dobre, so se pa na sestopu iz metra v meter slabšale, veliko je bilo napihaneg snega, kar je zvišalo plazovno nevarnost. Sestopali smo kar nekaj časa, preden smo ugledali kočjo Payerhütte na višini 3028 metrov. Odleglo nam je, saj smo slutili, da se od tod le še sprehodimo do naše baze. Naposled smo prispeli do spodnje kočje in avanturo zaključili v stilu – s hidracijo in spanjem.

Naslednje jutro je rahlo snežilo. Opazovala sem okolico. Poskušala sem jo čim bolj vpiti, saj nisem vedela, kdaj bom spet naslednjič tukaj. Potihoma sem se zahvalila gori in se poslovila.

Ortler je zame nekakšna prelomnica na moji alpinistični poti, saj mi je z vidika izkušenj dal ogromno. Ugotovila sem, da me tovrstne ture res zanimajo, saj ne gre le za raziskovanje in osvajanje gora, ampak tudi spoznavanje same sebe. Lahko bi rekla, da so gore učbenik življenja. Nastavijo ti ogledalo in lahko prideš v stik z določenimi deli sebe, s svojo surovo naravo, ki pa se v takšnem okolju le še potencira. Poleg tega pa se tam na drugačen način povežeš z ljudmi, gre za pristno interakcijo s človekom, ki jo le poredko spremljajo maske, saj v gorah ni prostora zanje. Tako smo se tudi mi na poseben način povezali med seboj. Ortler nam bo vsem trem ostal v zelo lepem spominu.

Severna stena Ortlerja, 1200 m, D+, 70°–80°, 55°; plezali Miha Habjan, Aljana Kavčič in Alina Ledinek 1. novembra 2025. ●

Na sestopu, tik pred kočjo Payer, nas je ujela tema.

Foto Aljana Kavčič

Triglav ob
sončnem zahodu
Foto Dan Briski

Stolp nas gleda

Razstava ob 130-letnici Aljaževega stolpa

2864 metrov visoki Triglav – naša najvišja gora, naš ponos in naš simbol. Ko stopimo na vrh Triglava, ne stojimo samo na najvišji točki Slovenije. Zadrhti nam srce, prek vseh mnogih vršacev in vmesnih dolin se nam razpre pogled po naši čudoviti deželi. A našega najvišjega vrha si ne predstavljamo brez Aljaževega stolpa, tega majhnega kovinskega objekta, ki pa v sebi nosi veliko srce, pomen in simboliko za ves slovenski narod.

Ko so jeseni leta 2018 stolp odpeljali na restavratorsko obnovo, se mi je zdel vrh kar nekako prazen, neizrazit. Ta naš stolp je postal tako naš, da ob njegovem dotiku skoraj začutimo zgodbe o pripadnosti in vztrajnosti, opominja nas, da se velike spremembe začnejo z idejo in majhnimi dejanji. Zamisel o postavitvi tega prvotno mišljenega zavetišča pred strelami in nevihtami ter zdaj simbola slovenstva je v Jakobu Aljažu, župniku z Dovjega, zorela kar sedem let, preden so ga avgusta 1895 končno postavili. Od postavitve do letošnje častitljive obletnice pa mineva že 130 let. Jakob Aljaž je namreč stolp na "svojo" najvišjo goro postavil pred toliko leti. Hkrati letos praznujemo tudi 180 let od rojstva Jakoba Aljaža, župnika, graditelja, glasbenika, planinca ter predvsem narodnozavednega Slovenca in narodnega buditelja. Zakaj stolp na vrhu Triglava? Obdobje okoli preloma v 20. stoletje je bilo zaznamovano z narodnim prebujanjem in bojem za ohranitev slovenskega jezika, kulture in krajevnih imen – tudi v gorah, ki so bile pogosto pod vplivom nemških planinskih društev. Nemško govoreči gorniki so se začeli vzpenjati na vrhove, plezati v stenah, postavljati kočice ... Jakob Aljaž se je temu uprl in 15. aprila 1895 za zgolj en goldinar odkupil 16 kvadratnih metrov zemlje na vrhu Triglava. Jakob Aljaž je tako neposredno zaslužen, da je Triglav ostal slovenski. Avgusta istega leta je z lastnim

načrtom in s strokovno pomočjo mojstra Antona Belca iz Ljubljane postavil valjasti kovinski stolp. Izdelava stolpa in postavitve je Aljaža stala 300 goldinarjev. Postavljanje stolpa pa je bilo pravo malo čudo logistike: kose, ki so tehtali po 15–20 kilogramov, so vrli planinci, Aljaževi prijatelji, prinesli na Triglav na svojih hrbtih po poti s Kredarice, ki tedaj še ni bila zavarovana; najzahtevnejši za prenos je bil zgornji del, kupola. Dele so sestavili na vrhu Triglava. Stolp, prvotno imenovan Triglavski stolp, so 7. avgusta 1895 postavili v slabih petih urah. Slovensko odprtje in blagoslovi- tev sta potekala 22. avgusta, zadonela je tudi pesem pesnika Matije Zemljiča *Oj, Triglav, moj dom* (danes planinska himna), ki jo je uglasbil prav Jakob Aljaž. Stolp je Jakob Aljaž podaril Slovenskemu planinskemu društvu, predhodniku današnje Planinske zveze Slovenije, in hitro je postal naš narodni simbol v gorah. Skozi čas je stolp doživel številne spremembe: dodali so spominske plošče, večkrat je bil prebarvan (v jugoslovanskem obdobju tudi rdeče, z znamenjem rdeče zvezde na vrhu). Leta 1999 je bil razglašen za kulturni spomenik državnega pomena. Obnovitev, izvedena leta 2018, je bila poseben podvig: stolp so 7. septembra s pomočjo helikopterja odnesli z vrha, odpeljali v delavnico, ga pod budnim strokovnim očesom obnovili in ga v slabem mesecu 3. oktobra prepeljali nazaj na vrh Triglava, kjer znova ponosno pripoveduje zgodbo slovenskega naroda.

Aljažev stolp je simbol slovenstva

Pogovor z Neli Štular o razstavi

Ob letošnji 130-letnici stolpa je Slovenski planinski muzej (SPM) v Mojstrani pripravil razstavo "Stolp nas gleda – 130 let Aljaževega stolpa" in jo odprl 30. avgusta letos. "Vsem Slovincem naznanjamo preveselo vest, da smo si v staro last zopet priborili velikana slovenskih gor, veličastni Triglav. Postavili smo letos na njega vrhuncu po vsej Evropi že prosluli Aljažev stolp," je davnega leta 1895 prešerno oznanjal *Planinski vestnik*, prav tako letošnji 130-letnik. Razstava, ki bo na ogled v SPM tri leta (do leta 2028), raziskuje zgodovinski, kulturni in simbolni pomen Aljaževega stolpa ter njegove preobrazbe skozi čas – od narodnoobrambne geste duhovnika in kulturnega delavca Jakoba Aljaža do sodobnega simbola narodove identitete. Skozi bogato vsebino lahko začutimo, kako so posamezniki in skupnosti skozi desetletja doživljali Triglav, in nas spodbuja k lastnemu razmisleku – ali Aljažev stolp še vedno doživljamo kot simbol skupnosti ali morda le kot osebno trofejo?

O namenu in pomenu razstave nam je Neli Štular, kustosinja za pedagogiko in izobraževanje v Slovenskem planinskem muzeju, v pogovoru povedala veliko zanimivih dejstev, npr. kako čudovite fotografije so prejeli na fotografskem natečaju, pripravljenem ob obletnici postavitve Aljaževega stolpa in razstave.

Neli, na natečaju ste prejeli 86 zgodb in fotografij, najmlajši sodelujoči je bil star šest let, najstarejši pa več kot osemdeset. Katera zgodba te je najbolj navdušila ali najbolj ganila?

To je zelo težko reči. Vsaka zase je lepa in posebna. Obisk Aljaževega stolpa v življenju vsakega Slovenca ali vsakega planinca, ki ga obišče, ima svoj pomen. Triglav za marsikoga pomeni vrhunec planinarjenja ali osebnega življenja glede na sposobnosti in možnosti premagovanja vsakodnevnih izzivov. A Aljažev stolp je več kot to, je tudi simbol slovenstva, naše zemlje, naše identitete, samobitnosti, narodne pripadnosti. Vsakomur predstavlja osebno zgodbo. To smo želeli prikazati z zbranimi zgodbami v drugem sklopu razstave: kaj pomeni stolp Slovincem, kakšne misli in občutki se jim porajajo o njem ... Starejši si želijo, da bi ga zmogli čim dlje obiskovati in se ob njem ponovno razgledati po slovenski zemlji. Invalidom obisk in dotik stolpa pomenita poseben izziv in srečo, saj se jim z vzponom do njega uresničijo skoraj nemožne želje. Poleg napora, ki ga sami vložijo v vzpon, jim veliko pomeni sodelovanje in pomoč skupnosti pri uresničevanju njihovih sanj. Nekdo je zapisal, da je ponosen, ker je "del naroda, ki verjame v skupnost in dostopnost". Zapisali smo tudi nekaj zgodb, ki so nam jih skozi desetletja zaupali obiskovalci muzeja, na primer zgodbo gospe Minke Štampiljke. Minka je hodila po naših gorah in je vsak svoj obisk vrha ali kočee zabeležila s štampiljko oz. žigom v posebno knjižico. Žig je bil dokaz, da je bila res tam. Tako je popisala kar 21 knjižic. V naši zgodbi opisuje, kako si je

Stolp, ki je glavni junak filma Ta pleh ima dušo, je narejen po originalnem Aljaževem stolpu in je ena od osrednjih točk razstave. Vanj so na osnovi Aljaževega zapisa dali simbolične predmete, tudi šest kositrnih kozarcev. Foto Zdenka Mihelič

želela na Triglav, a je nihče ni hotel vzeti s sabo. Potem pa sta se je usmčila dva maturanta, prišla je na vrh in dobila prvi žig s Triglava. Zelo lepa je zgodba družine Rajgelj, saj so vsi štirje opisali svoje doživetje obiska stolpa in svoj odnos do njega s pomočjo različnih citatov iz planinske literature. Marsikatera zgodba o obisku Aljaževega stolpa odseva pogum, srčnost in ljubezen pripovedovalca do vseh slovenskih gora.

Neutrudna kustosinja Neli Štular je upravičeno ponosna na čudovito razstavo.
Foto Zdenka Mihelič

Kakšen je bil osnovni namen postavitve razstave? Vemo, da letos praznujemo 130 let Aljaževega stolpa, ampak ta razstava je vseeno nekaj posebnega.

Ja, res je nekaj posebnega. Odkar smo leta 2010 odprli naš muzej, nas obiskovalci nekako opozarjajo, da nimamo ničesar o Jakobu Aljažu in stolpu ali da imamo premalo takih informacij. Tako se nam je zdela letos res lepa priložnost, da vse to podrobneje predstavimo. Marsikateri turist in žal tudi Slovenec ne ve točno, zakaj stoji stolp na vrhu našega Triglava. Zato smo želeli, da bi bila razstava čimbolj didaktična, interaktivna in seveda v duhu časa, da bi obiskovalci čim bolj doživeto spoznali in si zapomnili to neponovljivo zgodbo o njem. Želeli smo tudi, da so v pripravo razstave vključeni vsi Slovenci, da sodelujejo s svojim mnenjem, kaj jim ta stolp predstavlja in pomeni. Z razpisom smo jih povabili k zbiranju zgodb in fotografij. Predstavljali smo si, da bomo na razpis prejeli tudi kakšne nenavadne fotografije, a smo dobili same lepe. Z njimi bi opozorili na neprimerno vedenje v gorah, kajti odnos do stolpa izraža tudi naš odnos do obiska gorske narave. V zadnjih letih se dogaja ogromno nesreč tudi zaradi precenjevanja lastnih sposobnosti in podcenjevanja našega gorskega sveta. Ker takih fotografij nismo prejeli – nihče se ni želel izpostaviti z neprimernim vedenjem, čeprav ga žal pogosto vidimo na družbenih omrežjih – smo k so-

delovanju povabili karikaturista Marka Kočevarja. Narisal je karikature, kaj naj se v gorah ne bi počelo – kot opomin in v razmislek, kako se obnašamo do našega očaka, do našega stolpa, do kulturnega spomenika. Postavljen je bil namreč z namenom, da smo ponosni na svoj rod, na svojo zemljo, na svoj jezik, na svojo tradicijo in da spoštujemo naravno in kulturno dediščino. Hkrati smo v razstavnem sklopu »Aljažev stolp, simbol ali trofeja« predstavili nekaj zgodb, o katerih si lahko gledalec svoje mnenje ustvari sam. Namen razstave ni obsojati, ampak obiskovalca povabiti k aktivnemu razmisleku in tudi obnašanju.

Na razstavi ste obeležili tudi vse pomembnejše dogodke, ki so se odvijali v Sloveniji, in proslavili tudi na vrhu Triglava ob Aljaževem stolpu.

Drži. Na primer ko se je Slovenija osamosvojila in ko je stopila v Evropsko unijo, pa ko je Planinska zveza Slovenije praznovala svoje visoke obletnice. Zabeležena je častna straža pri Aljaževem stolpu, tudi dan topništva, ki so ga v preteklosti praznovali tako, da so nesli na vrh top in z njim celo dvakrat ustrelili proti Stenarju. Tu praznujejo številna podjetja. Ko je praznovalo Gorenje, so na vrh prinesli štedilnik, skuhalni kavo in ga nato podarili eni od bližnjih planinskih koč. Ne smemo pozabiti pohodov železarjev, godbenikov, omeniti je treba pohod Sto žensk na Triglav. Ni vsa množičnost slaba, vsak ima pravico stopiti na vrh, a ne smemo pozabiti, da je to Triglavski narodni park in da poleg spoštljivega odnosa do narave in kulturne dediščine tam veljajo najstrožja pravila.

Zanimiv je prikaz Aljaževih predmetov in dramatičnost dostopa do stolpa.

V prvem sklopu sem želela, da obiskovalec začuti, zakaj je bil stolp postavljen. Kako so takrat Nemci označevali naše gore in postavljali svojo infrastrukturo – kažipote, kočice, in kako se je dvignila njihova želja po slovenski zemlji. Predstavljamo, kaj vse je počel Jakob Aljaž, kako je gradil v visokogorju, kako je želel, da se slovenske gore ohranijo Slovincem, zakaj je kupil vrh Triglava in postavil stolp. Kako je Triglav postal naš simbol, kakšen pomen ima za Slovence in našo državo. Razstava je zadela bistvo in pomen tako stolpa kot dogajanja tistega časa, prav tako pa stolp skozi čas in doživljanje, občutke ljudi ob obisku očaka in stolpa do današnjih dni. Ustvarili smo tudi hologram Jakoba Aljaža, ki nam govori o njegovih idejah. Njegovo fotografijo smo oživili s pomočjo umetne inteligence s kretnjami in glasom, ki mu ga je posodil eden od igralcev. Res smo uporabili veliko simboličnih predmetov, tako je tu daljnogled, ki ga je imel Jakob Aljaž v domači pisarni in je skozenj gledal na Triglav. Razstavljenih je veliko drobcev iz njegovega življenja s simboličnim pomenom. Žal sta se iz njegovega časa ohranila samo križ in kozarček, ko je bil posvečen v duhovnika. Z Dovjega smo pripeljali njegov harmonij. Naredili smo tudi prostor, kjer smo ustvarili dramatičnost z meglo ob postavitvi stolpa. Kajti ko so 7. avgusta 1895 postavili stolp, je bila megla

in Aljaž ni šel na vrh Triglava skupaj s postavljavci stolpa, ampak je čakal v Dežmanovi koči (danes Dom Valentina Staniča pod Triglavom, op. a.). Tako mora iti obiskovalec skozi prostor z meglo, da pride do stolpa. Je kot labirint, da ljudje vidijo, kako je nevarno, če je megla, zato naj ne bi hodili v hribe, saj lahko hitro zgrešijo pot. In če v muzeju zgrešiš pot, prideš v kotiček, kjer lahko poslušáš pesem *Oj, Triglav, moj dom* in si jo ogledáš v številnih različicah na video-spotih, podobno tudi pesem *Ave Maris Stella*. To sta pesmi, ki ju je Aljaž zapel ob slovesnem odprtju stolpa 22. avgusta leta 1895. Središče ali vrhunec razstave predstavlja stolp, ki nam ga je posodil restavrator konzervator Gorazd Lemajič. Narejen je bil za dokumentarni film z naslovom *Ta pleh ima dušo* in je posnetek originalnega Aljaževega stolpa. Vanj smo na osnovi Aljaževega zapisa dali simbolične predmete, ki datirajo v Aljažev čas, to je konec 19. stoletja, začetek 20. stoletja. Tu je recimo samovar, steklenica s špiritom, termometer, barometer, trije čevljarji stolčki, mala triglavska panorama Marka Pernharta, šest kositrnih kozarcev, ki smo jih iskali s pomočjo razglednic, ki so izšle v tistem času, in res našli podobne.

Razstavo ste pripravljali celo leto, in ko ste odkrili, da bi bilo vredno še veliko razstaviti, bi potrebovali kar nov muzej!

Ko smo se zakopali v drobovje proučevanja Aljaževega stolpa, smo ugotovili, da je to tema, ki bi zahtevala cel muzej, ne le ene majhne dvorane. Toliko zanimivih vsebin smo našli, ki bi jih radi predstavili, ker so imele v sebi veliko globine ... Tako pa smo se morali res potruditi, da smo iz gore gradiva izbrali in predstavili le najpomembnejše, s kratkimi besedili in številnimi fotografijami ter simboličnimi in originalnimi predmeti, med katerimi smo še posebej ponosni na prvo vpisno knjigo, ki jo je Aljaž leta 1895 dal v stolp in jo hranimo v naši planinski zbirki. Po naključju ali pa po zaslugi številnih rodoljubov, ki so se zavedali, kako pomembna bo nekoč njena vrednost za slovensko identiteto, se je ohranila do današnjih dni in bo v izvorni obliki razstavljena ves čas trajanja razstave. Poskrbeli smo tudi za najmlajše, ki smo jim pripravili igralni kotiček z zanimivo družabno igrico, ki jo je prispeval Slovenski šolski muzej, pobarvankami in zgodbami, v katerih sta glavna junaka miš in radio. Nekaj prostora v obliki uporabnih predmetov in filmčkov smo namenili tudi t. i. družbeno odgovornemu planinstvu, ki je prisotno že nekaj desetletij in je pomemben dejavnik pri vzdrževanju planinske infrastrukture in usmerjanju obiska v naših gorah. Čisto malo se dotaknemo celo "politizacije" stolpa. Ja, zanimivih vsebin na razstavi, povezanih s stolpom, je še mnogo.

Razstava z besedilom v slovenščini in angleščini je zdaj že nekaj časa odprta. Kakšen je obisk in odziv ljudi?

Zelo so navdušeni. Morda tudi zato, ker razstava vključuje zelo moderne pristope. Besedila so napisa-

na na kratko, ogromno je slikovnega gradiva in različnih predmetov. Ljudje z razstave odhajajo polni vtisov o pomenu naše planinske zgodovine.

Neli, kaj ste ugotovili – ali obiskovalci gora in našega Triglava doživljajo Aljažev stolp bolj kot trofejo ali kot simbol?

Kot ugotavljam, ga še zmeraj doživljajo bolj kot simbol. Še vedno se po večini čuti spoštovanje ljudi do stolpa. In to je odlično, saj ima tako res dobre možnosti, da se ohrani še nadaljnjih 130 let.

Zanimiva se mi zdi tudi anketa ob odhodu z razstave. Svoj odgovor lahko oddate ob treh kratkih vprašanjih, ki se glasijo: Ali mislite, da je obstoječi stolp na vrhu Triglava original ali replika? Ali se povzpnete na Triglav, ker je to najvišja slovenska gora, ali zaradi obiska Aljaževega stolpa? Tretje vprašanje pa se glasi: ali Triglav istovetite z Aljaževim stolpom? Ob mojem odhodu so bili naslednji rezultati: kar 35 odstotkov obiskovalcev misli, da je na vrhu Triglava replika, 75 odstotkov se na Triglav povzpne, ker je to najvišja slovenska gora, in kar 67 odstotkov enači Triglav z Aljaževim stolpom.

Igor Škamperle je dejal: "Aljažev stolp deluje kot unikatna, edinstvena umetnina. Lahko jo vidimo na plakatu ali na ekranu, a to ni isto. Izdelek tako zgubi svojo avro. Do Aljaževega stolpa na Triglavu se je treba zares potruditi, premagati ovire, nevarnosti in višino. Vzpon in pristop do stolpa zahtevata osebno udeležbo." 130 let po njegovi postavitvi nas stolp še vedno uči pripadnosti, ponosa in vztrajnosti. In ko se ga dotaknemo na vrhu Triglava, bodimo spoštljivi, zavedajmo se vse ljubezni do naše dežele; spodbudi naj nas k vztrajnosti, povezanosti, prav tako pa k pogumu in uresničevanju zamisli. ○

Če v razstavi zaideš v megli, prideš do glasbenega kotička s pesmima, ki ju je Jakob Aljaž zapel ob odprtju stolpa 22. avgusta leta 1895.
Foto Zdenka Mihelič

Junaki kupljenih življenj

*Bistveno je kazati pravi imidž.
Foto Franci Horvat*

Nekoč, sedaj je to že skoraj davno nazaj, ko sem bil še mladenič, sva s soplezalcem na parkirišču v Paklenici sedala v avto, ko je pristopila mladenka in naju prosila za prevoz do Starigrada. V avtu je najprej zahtevala, naj na radiu zaigra kak »gud mjuzik« in začela razlagati svoje plezalsko-planinske prigode, ki so bile v večini sestavljene iz ničesar. Nič ni preplezala, nikamor ni prišla in nič kaj dosti doživela. Bolj ali manj je »furala imidž« in zgolj malo »hengala« po Paklenici. Ampak videti je bila pa dobro.

Nekoč mi je znan in uspešen alpinist razlagal, kako je na neki zahtevni gori plezal v težki smeri. Ko sta s soplezalcem, še boljšim alpinistom, bivakirala, ju je dosegla italijanska naveza treh. Rekel je, da sta takoj vedela, da jim ne bo uspelo – ker so preveč lepo dišali. Lani je bila na priložnostnem poslovnem obisku znanka, ki dela v Bruslju. Sicer hribov vajena Italijanka je v kovčku s seboj prinesla zimske planinske čevlje in ultra lahke dereze. Ker gre za mini bitjece, je vse to zlahka stlačila v ročno prtljago poleg poslovnih in gorniških oblačil. Posodil sem ji lahek cepin, čelado in nahrbtnik, da sva lahko odšla na Begunjščico. Na poti gor in dol grede sva prehitela skupino slovenskih planincev, saj sva se dolgo zadržala na vrhu. Prehitevanje na poti navzdol je bilo kar malo zahtevno, ker so se precej vlekli in se nerodno prestopali. Nerodnost je bila izrazitejša, ker so vsi v rokah držali po dva cepina, kar je povsem neuporabno in nevarno. Imel sem jih dovolj, zato sem jih karseda hitro prehitel, česar pa ni uspelo moji znanki. Ko sem jo čakal, je z mano začel klepetati prvi v skupini. Vprašal sem ga, zakaj imajo

dva cepina. Razložil mi je, da se tako pač hodi v hribe in da se počuti zelo varno, ker imajo s seboj nekega »oh in sploh« vodnika.

Pred nekaj leti smo se odpravili na reševalno akcijo na pobočju Kriške gore. Odločili smo se, da se nekaj časa peljemo po vlaki, da bi čim hitreje prišli do ponesrečenca. Malo nad vasico Gozd je naš voznik zagledal dve mladi ženski v zelo vročih hlačkah, obe sta imeli sila dodelan make-up in obe sta imeli okrog vratu zavezani slikoviti rutici. Na prvi pogled sta bili videti tudi dokaj postavni. Šofer je postal ves zmeden in zdelo se je, da ne ve, ali naj ustavi, skoči iz avta, ju povabi v prepoln avto ali kako drugače z njima naveže stik. V zmedu je pritisnil na plin in zapeljal v strmino. Tisti hip so se odprla vrata prtljažnika našega avtomobila in ven je začela padati reševalna oprema. Še danes je nepojasnjeno, zakaj so se vrata odprla. Sam krivim vpliv mladenk na šoferja. Zagotovo sta tudi lepo dišali. Neko letošnjo jesensko nedeljo sem malo pospel in moral sem se pojaviti na zapovedanem družinskem kosilu. Na voljo sem imel nekaj ur, zato sem se odločil,

da skočim na Veliki vrh v Košuti. Ko sem se vozil k parkirišču pod Zajmenom, sem opazil, da so pred plačljivim parkiriščem zaparkirani vsi kotički na robu gozda, kjer je možno parkirati. Na teh kotičkih in izogibaljščih niso bili parkirani stari in majhni avtomobili revežev, temveč vozila, kakršna si lasti slovenski zgornji srednji razred. Sam sem z malo slabšim avtomobilom parkiral na plačljivem parkirišču. Ko sem obuval gojzarje, sta mimo mene počasi hodila gospod in gospa srednjih let, ki sem ju le malce niže videl izstopati iz velikega audija novejšega datuma. Na sebi sta imela lepa pohodniška oblačila, okrog nog pa se jima je smukal borderski ovčar.

Zakaj nizam takšna doživetja, ki se morda ne zdijo nič posebnega? Prav zato. Gre za prizore, ki so postali slovenski planinski vsakdan. Z malce mednarodnega razgleda ugotovimo, da gre za planinski vsakdan zahodnega sveta. V političnih, družbenih in ekonomskih analizah pogosto poslušamo, da umira srednji razred. Družba postaja razslojena na revne in ultra bogate, v sredini pa je vse bolj pusto. Ko hodim po slovenskih gorah in širšem alpskem svetu, sem vse bolj prepričan, da so analize bodisi napačne bodisi se je ves srednji razred preselil v gore. V obetu, da bi jasno zagledali, kar imamo preočitno pred očmi, moramo opraviti povsem kratko analizo sodobnega srednjega razreda in jo nato prignati v planino.

Brez natančnih socioloških podatkov in ekonometrije resnično ne morem povsem verodostojno oceniti velikosti srednjega razreda, lahko pa zapišem nekaj lastnih opažanj. Nekoč davno, v socializmu, ko sem bil še pastirček, je bil planinski svet drugačen. Namenjen je bil ljudem, odetim v pumparice in kariraste srajce. Iz njihove oprave si stežka sklepal, kakšen je njihov ekonomski položaj, verjetno tudi zato, ker je bil ta pretežno podoben. V današnji družbi, ki vsebuje jasno razvidne razredne razlike, je te treba pokazati na lokalno običajne načine. Torej z avtom, oblačili in psom. Po novem tudi s parfumom uniformnega vonja.

Sledi otroška smučarska prigoda. Nekoč, v rajniki Jugoslaviji, smo imeli mnogi tržiški otroci letno karto za smučišče Zelenica. Zjutraj si sedel na avtobus in se s temo privlekel domov. Popoln privilegij, ki si ga preživel na snegu, praktično brez hrane in pijače. Otroci smo imeli nove elanke, ki smo jih kupili z velikim popustom, in oblačila, ki smo jih podedovali po stricah, starših ter starejših bratih in sestrah. Smučali smo dobro in videti smo bili ubogo. Naše nasprotje so bili »zagrebčani«, ki so v času hrvaških počitnic zasedli naše smučišče. Videti so bili zelo moderno, novo, le smučati niso znali. Mene so jezili, ker so stalno padali z vlečnic in povzročali gnečo. Ko je bila njihova sezona, se je obisk na splošno povečal, saj so bili nekakšna atrakcija, ki je otroci nismo povsem razumeli.

In tako je v planinah tudi danes. Tja se je naselil imidž in izpraznila se je vsebina. Nekoč je veljalo, da gremo v hribe pobegniti pred slabim zrakom in množicami. Danes se zdi, da se gredo ljudje v gore pokazat drugim ter čim višje izpuščat CO₂ in dušikove okside. Pri tem

ni pomembno, koliko prehodijo, kam se vzpnejo, kje turno smučajo ali kaj preplezajo; pomembno je, da je videti, kot da bi. Seveda pri tem ne morejo preslepiti natančnega opazovalca.

Pred nekaj leti je bil moderen imidž »lumberjack«. Postaven moški tega videza naj bi nosil modne gojzarje, kavbojke, karirasto srajco ustrezne blagovne znamke, obraz pa naj bi imel pokrit s skrbno negovano brado. Ker živim v gozdarskem kraju in poznam precej gozdarjev, lahko pričam, da nihče izmed njih ni oblečen na ta način. Vsi so oblečeni v sodobna odsevna gozdarska oblačila, vsi malo umazani, nihče nima brade, niso vrhunsko negovani in le redko lepo dišijo, če odštejemo vonj po smrekovi smoli in bukovem lubju.

Telefon je primeren za orientiranje, pa tudi za selfije.

Foto Matevž Lavrič

Točno taka razlika med imidžem in vsebino je ena glavnih značilnosti sodobnega planinstva. Bistveno je kazati pravi imidž. Pravi športni copati ali čevlji za pristope (bognedaj planinski čevlji), pajkice (ženske), pajkice in kratke hlače (moški), pohodne hlače uglednih znamk, oprijet puloverček, lahka bundica vpadljivih barv, fluorescenten trak (ženske) in kape s senčnikom (moški). Seveda je treba misliti tudi na obvezne dodatke, med katerimi je najbolj priljubljen že omenjeni borderski ovčar.

Vsa oprema mora z velikimi napisi razglašati tistih nekaj blagovnih znamk, ki jih uvažajo slovenske trgovine z »outdoor« opremo. Vsi moramo biti čim bolj enaki, ker tako najbolj pripadamo. Smo lepi in kul ter smo zlahka, zgolj z nakupom opreme, videti kot povprečni alpinisti, ki so vrhunski v »furanju imidža« na socialnih omrežjih. Vsakdo si lahko kupi videz, kupi utvaro in upa, da s to utvaro preslepi svoje podobno oblečeno občinstvo, s katerim na Kofcah je pasijonkine štruklje.

*Nekoč je bil planinski svet namenjen ljudem, odetim v pumparice in kariraste srajce.
Foto Franci Horvat*

Nekoč so alpinisti plezali v pumparicah in karirastih srajcah. Takšna oprema ni bila povsem nepraktična, a tudi ne povsem praktična. Seveda je šlo tudi za modo, ki je nekega dne postala démodé. Takrat so alpinisti prešli na trenirke adidas, ki so bile narejene v Sloveniji in tako zlahka dosegljive ter celo bolj praktične od pumparic. Ta prehod je bil tudi modna in simbolna gesta. Staromodno tehnično plezanje se je začelo umikati prostemu plezanju ali kombinaciji obojega. Ljudje, ki so v gorah plezali v trenirkah, so si v plezalnih vrtcih nadeli pajkice spandex, ki so svojo pot našle tudi v gore. Ker so bile pajkice dokaj občutljive, so jih sčasoma zamenjale vse bolj specializirane alpinistične plezalne hlače. Podobno zgodovino je doživela tudi obutev, od gojzarjev preko adidas (via Planika) do specializiranih čevljev za dostope. Nekje nekoč sta se v planinsko modo vpletla še trail tek in turno smučanje s tistimi hecnimi puhastimi krilci za ženske.

Zakaj se je to zgodilo? Še v začetku stoletja so bila podjetja s planinskimi in alpinističnimi oblačili majhna podjetja, med katerimi so bila ena na robu preživetja, nekatera pa so celo propadla. Njihov poslovni model je bil precej nepremišljen, saj so ponujala draga oblačila revnim alpinistom in plezalcem. Eden od direktorjev teh podjetij je skoraj gotovo ugotovil, da morajo nekaj spremeniti. Zakaj bi svojo robo ponujali zgolj ozki skupini s slabimi prihodki? Odločili so se, da jo bodo raje ponudili širšemu krogu lastnikov audijev in priljubljenih pasem psov. Tam je bil potencial množic, kupne moči in »furanja imidža«.

Ideja je imela zmeren učinek, a vseeno dovolj velik, da so podjetja postajala vse uspešnejša, gradila so blagovne znamke, imela strategije pojavnosti na družbenih omrežjih in nekatera so postala del velikega korporativnega sveta. Eno izmed največjih je v duhu trajnosti kupce prosilo, naj svoja oblačila popravijo in čim manj kupujejo. Učinek je bil, da so ljudje kupili še več in več.

Na srečo teh podjetij je pandemija covid19 ljudi pognala v gore. Mladike so se na Instagramu začele kazati v športnih modrčkih, zgledu so sledile tudi druge mladenke in mladeniči so jim sledili na vrh lokalnega kuclja. Na alpinistične šole so se vpisovale množice ljudi, ki niso imeli namena plezati, pač pa so se želeli razgibati na zanimiv način, se zabavati in »furati imidž«, kar so najlažje storili tako, da so stopili do bližnje trgovine z gorniško opremo. Te v zadnjih letih cvetijo.

Postali smo junaki kupljenih življenj. Postali smo »zagrebčani«, ki si lahko kupimo opremo, a ne vemo, kaj bi v resnici z njo. Tudi sam v aristotelski maniri menim, da je boljše biti dobro oblečen kot slabo. Toda bistvo ni v oblačilih. Še vedno je pomembneje biti kot imeti. A takšno razmišljanje ni ravno moderno ali, kot bi rekel slavni pesnik, ni skladno z obračanjem Zemlje. Tudi v gorah je dandanes lažje imeti kot biti.

Iz tega se je rodil upor. Sponzorirani alpinisti, plezalci, gorski tekači in turni smučarji iz velikih trgov so postali zvezde družbenih omrežij, nekateri pa so se odločili za obrat stran. Objavijo malo, plezajo, tečejo in smučajo veliko, a njihov imidž ni ravno »presentable«. So bolj strgan decatlon kot patagucci. A kakor moda išče svojo pot, se sprašujem, kdaj si bodo mladenke in njihove mame na sprehodu po Veliki planini začele lepiti lepilni trak na nič strgane puhice? Če so bo to zgodilo, bomo morda spoznali, da je vseeno pomembno biti in da moda komercializira tiste, ki imajo neko vsebino, in jih nato izvrže za svoj dobiček. Seveda s tem neizogibno prizna, kako prazen je današnji planinski imidž in kako polna so jajca – se pardoniram, kako ustvarjalni so nameni tistih, ki plezajo težke stvari v scufanih oblačilih. ●

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Nomen est omen¹

Balkanski velikan pod oblastjo večnega Neba

Ko se odpravljam na pot v novo deželo, se mi pogosto zastavlja vprašanje, kako daleč naj se podam v njeno preteklost in ali bom tam dosegel kakšen gorski vrh. Če dosežem oboje, je pot bogatejša in hoja lahkotnejša. Prišel sem dlje in dosegel sem več, kot sem sprva mislil. Tako je bilo tudi tokrat v znameniti Rili, gorovju, ki je od leta 1992 največje zaščiteno naravno območje v Bolgariji.

Po površini je primerljivo s Triglavskim narodnim parkom. V njem najdemo več kot petdeset vrst endemičnih rastlin (posebej znana sta rilski jeglič in rilska rabarbara), 140 vrst zdravilnih rastlin, več kot dvesto vrst mahov, alg in gob. Na tem območju gnezdi več kot sto vrst ptic, petnajst od teh je vpisanih v Mednarodni seznam varstva narave. Rila je balkanska zelena oaza s stoletnimi gozdovi, a njeno največje bogastvo je voda. Tu izvira Marica, po pretoku najmogočnejša reka na Balkanu. Rila se ponaša z ledeniški jezeri. Sedem jih je pod imenom Musalska jezera, ki jih lahko občudujemo na poti do Musale. Triglavskih sedmerih jezer s Sedmimi rilskimi jezeri ne povezuje le magična številka sedem, temveč neštete skrbi naravovarstvenikov zaradi izsuševanja in onesnaženja.

Središčna verska in zgodovinska znamenitost gorovja je pravoslavni Rilski samostan, ki so ga v desetem stoletju ustanovili učenci puščavnika Ivana Rilskega in do katerega se danes skozi celo leto stekajo trume romarjev in turistov.

Ukvarjanje s preteklostjo na polotoku večnih vojn in selitev narodov ni lahka naloga. Tudi vzpon na goro, čeprav ta ni prav visoka in zahtevna, je lahko težji od popotovanja po zgodovinskih zapisih. Tako je bilo tudi z našim vzponom. 2925 metrov visoka Musala je najvišji vrh Bolgarije in hkrati Balkanskega polotoka. Višje sile nam niso bile naklonjene, zato smo trikrat neuspešno poskusili priti na vrh. *No ja, saj smo vendar na Balkanu*, sem si mislil. Vražam in legendam se tukaj resnično življenje že zdavnaj ne upira več.

Spreledana, a neizogibna prepletenost

Popotovanje sem začel tako, da sem se podal v preteklost in se ustavil v sedmem stoletju, v Prvem bolgarskem cesarstvu. Razprostiralo se je skoraj po celotnem Balkanu, a vodila ga je duhovščina iz reda tengristov, ki so častili in spoštovali *Nebo* – gospodarja vseh svetov.

*Pogled proti Musali
(v ozadju) iznad
Rilskih jezer
Foto Miha Pavšek*

¹ Lat. »Ime je znamenje.«

Eno izmed temeljnih načel njihovega nauka je bilo, da je vse na zemlji "pod oblastjo večnega Neba". Z Borutom, Joži in Majo smo končno dočakali dolgo pričakovano milost neba in vzpon na zastavljeni cilj. S seboj sem nosil spomine na preteklo noč, ko se je na zimsko letovišče Borovec zgrnila nevihta, ki novemu dnevu vse do jutranjih ur ni obetala kaj dobrega. Vedel sem, da bo tokrat gospodar neba megla in da bo za vsak razgled treba biti na preži. Tako kot so se okrog mene valile meglene gmote, se je po davni preteklosti kotalil tudi moj nevidni klobčič razmišljanja o zgodovini.

Tengrizem je bil prevladujoče verovanje starodavnih srednjeazijskih narodov in je bil uveljavljen kot srednjeazijski budizem. Nauk tengrizma so med drugim častili Turki, Mongoli, Madžari, Huni, Ujguri, Bolgari ... Bojeviti Azijci so tengrizem z osvajalskimi pohodi prinesli v vzhodno Evropo že pred šestim stoletjem. Kot uradna vera Bolgarov je obstal vse do razpada bolgarskega cesarstva v desetem stoletju. Tengri (Tangra) je zapisan v starodavnih azijskih

Stolpič v jekleni kletki na vrhu Musale

Foto Juso Ikanović

nadeli takšno ime, kakor so jo videli in doživljali. Če bi razkrili vse skrivnosti Balkana, bi zagotovo ugotovili, kako povezani smo.

Gora treh imen s četrtem v pripravi

Tudi Musala, sedanje ime najvišje bolgarske gore, ni izjema. Nastalo je v 14. stoletju po prihodu Turkov in s širitvijo islama po ozemljih Balkana. Tengristi in kristjani so se novim osvajalcem umaknili, za njimi so ostali le prostori za molitve. Malo verjetno je, da so Turki ob svojem prihodu ime gore poznali. Če bi ga, ga morda ne bi spreminjali. Poimenovali so jo po tem, kar so ob svojem prihodu lahko videli: ime Musala je najverjetneje povezano z odkritjem zapuščenih prostorov za verske obrede.

Bolgarski pisatelj Ivan Vazov in jezikoslovec Svetoslav Kolev se v svojih knjigah o gorovju Rila podrobneje ukvarjata z izvorom tega imena. Po njenem mnenju Musala ni turška beseda, temveč izvira iz arabske *musalla*. Tako jo je Svetoslav Kolev prevedel kot "prostor za molitve na odprtem", za vrh gore pa naj bi po njegovem mnenju bil najbližji prevod "molilni vrh". V arabsko-srbohrvaškem slovarju² *musalla* avtor podobno prevede v "prostor za molitev na odprtem, kapelo". Lahko sklepamo, da gora zagotovo ni bila muslimanska molilnica, temveč so z njo turški osvajalci opisali svetišča in molilnice tengristov. Z manjšimi fonetičnimi odstopanji prevedeni besedi zasledimo v skoraj vseh slovanskih jezikih. Kadar gre za daljno zgodovino, je ugibanj vedno veliko. Kakor koli že, Musala v svojem sedanjem imenu povezuje

Eden izmed redkih pogledov skozi meglice na Alekovo jezero
Foto Juso Ikanović

jezikih in njegov prevod *Nebo* je z majhnimi odstopanji enak v večini slovanskih jezikov. Tangra je danes v Bolgariji pozabljeno staro ime gore in starodavno božanstvo, tengrizem pa verovanje Prabolgarov. Pozabljena so tudi spoštljiva duhovna načela tengristov. Ostala je le Tangra, gora pod istim nebom, a z novim imenom. Gora je še vedno tu, medtem ko daleč stran v Aziji kraljuje častitljivi sedemtisočak Khan Tengri (*Gospodar Neba*), najvišja gora Kazahstana. Ona je Nebo na Balkanu, on je njen Gospodar v Aziji. Tiha verska idila med gorami je obstala, četudi je spregledana in pozabljena.

Najvišji kazahstanska in bolgarska gora z mistično besedno navezo razkrivata, da so bile gore in ljudje med seboj od vekomaj povezani, morda bolj, kot si danes mislimo. Svet je bil nekoč majhen in skrivnosti gorskega sveta so bile vselej občudovane, stara ljudstva so vanje predano in spoštljivo verjela. Ndvoumno ostaja le eno: v imenu gore je zapisano tako vzhičenje kot trpljenje naših prednikov. Gori so

² T. Muftić: *Arapsko-srpskohrvatski rječnik*. Sarajevo: NIP Oslobođenje. 1973. str. 1911.

dve verstri iz dveh izginulih svetov: z arabsko besedo iz islamskega sveta označuje starodavne ostanke izginelega tengrizma na Balkanu.

Leta 1949 so Bolgari svojo najvišjo goro uradno preimenovali v Stalinov vrh. Z novim imenom so gori odvzeli prejšnji verski pridih in ji dodelili ateističnega. Bolgarija je bila po koncu druge svetovne vojne pod ideološkim vplivom tedanje Sovjetske zveze. Celo njen najvišji vrh se je moral sprijazniti, da ni več Molilna gora in ni niti *pod oblastjo večnega Neba*. A ne za dolgo. Nekaj let po smrti Stalina, leta 1962, so jo spet preimenovali v že znano ime Musala. In tako smo pri minljivosti vladarjev in njihovih ideologij.

Kljub temu se boj za prevlado naše časnosti nadaljuje. Bolgarski domoljubi so za novo ime gore predlagali ime puščavnika svetega Ivana Rilskega, zdravilca in raziskovalca rilskega pogorja, ki je davnega leta 946 svoja opažanja strnil v zapisih svoje oporoke, iz katerih so zgodovinarji pridobili dragocene podatke o gorovju v tistem času.

In končno sem bil tu, na *Nebu*. Bliže nebeškemu prostoru je le naš tihi nasprotnik, človeški napredek in njegova radijska antena. Pred menoj so bili betonski stolpič, obdan z jekleno kletko, napis *Musala* in ikona s podobo svetnika Ivana Rilskega. Kletka ga varuje od ognjenih kač, gosta megla pa je danes dodobra razredčila *selfije* zmagoslavnih vzponov sodobnega sveta. Modrina neba mi na tej poti ni bila podarjena, opazil sem le njen turkizni odsev v jezeru, v skrivnostni igri svetlobe in modrikastih senc, značilnih za ledeniška jezera. Ledeno jezero na višini 2709 metrov je najvišje ležeče musalsko jezero. Na poti vrnitve sem ujel še zadnje okno v megli nad Alekovim jezerom.

Mozaik doživetij sestavijo tudi ljudje

Za mano je bila gora, ki je bila najprej le gora, občudovana v svoji nedosegljivosti, kot svetinja čaščena in

oboževana, pozabljena in spregledana, nazadnje pa ponížana in razžaljena. Preživela je milijone let brez imena, nato je tisoč let živela pod imenom Tangra, trinajst let pod imenom Stalinov vrh, šeststo let pa živi kot Musala.

Pod Tangro se je spisalo najslavnejše obdobje Velike Bolgarije, danes je pod imenom Musala najvišja gora sodobne države, Republike Bolgarije. Poleg slikovitega gorovja in burne zgodovine so tu tudi ljudje. Vsakdanji ljudje – Balkanci. Moj bolgarski prijatelj Mito in njegova sestra Milka iz Prtopopincev, vasice na srbski strani meje z Bolgarijo, sta nam že ob prvem poskusu vzpona na Musalo velikodušno ponudila udobje njihove rojstne hiše. Z rakijo in kavo sta nam izrekla dobrodošlico in ko smo se poslovili, smo srečanje ponovili. Deležni smo bili tudi Milkinega darila za na pot, znamenitega bolgarskega pindžurja.³

Nič manj ganljivo ni bilo slovo od Musale, kjer se za prevlado pod nebom bojujeta naša tehnosfera in zemeljska biosfera. To je bil še en vzpon, v katerem so bili sestopi v zgodovino zanimivejši kot vzpon na goro. Opisal sem videno in zapisal, kar sem vedel. Nekaterih besed nisem našel, pa tudi, če bi jih, bi neizogibno skazile čar skrivnosti resničnega čutenja. Toda nepopisanih doživetij na Balkanu sem že vajen. Ko se ozrem na svoja pretekla gorska doživetja, ugotavljam, da so se moji najlepši vzponi začeli z navideznimi predstavami in se končevali s hojo v resničnosti.

Za menoj ostaja najvišja balkanska gora. Morda je v pričakovanju nečesa, kar je že vajena, novega imena, kakršno koli ta že bo, staro ali novo, s pomenom ali brez ... Latinski rek *Nomen est omen* je že znan. ◉

³ Pindžur je tradicionalna balkanska zelenjavna priloga ali namaz, podoben ajvarju. Pripravljen je iz pečenih paprik, paradižnika in česna, včasih tudi jajčevcev.

Najvišje ležeče musalsko jezero (Ledeno jezero)

Foto Juso Ikanović

Simona Nahtigal

Prisluhniti goram

Blagodejni zvoki narave

Spomladi zaživim. Narava, ki ciklično pozimi počiva, se začne prebujati s prvimi zvončki, sledi jim mavrica trobentic, žafranov in zelenih brstov drevja. Postaja topleje, deževni dnevi ne režejo več v kosti, pred vetrom se ne ščitimo več s pokrivali in metri pletenih šalov, temveč pustimo sapi, da nam z vonjem po daljših dneh boža obraz. A najlepše je zame ptičje petje. Simfonija, ki naznanja, da smo preživelimi zimo.

Raziskave kažejo, da ptičje petje ugodno vpliva na naš živčni sistem. Že nekaj minut poslušanja zvr-golenja ptic naj bi ugodno vplivalo na naše počutje, saj spodbuja sproščanje enega izmed tako imenovanih hormonov sreče – serotonina. Četudi se zdi, da se človeštvo kolektivno razdružuje od narave, smo z njo neizogibno povezani. Ptičje petje nas namreč med drugim pomirja, zato ker smo evolucijsko naravnani na zavedanje, da se ptice oglašajo le, ko niso v nevarnosti. Posledično – tako vsaj trdijo študije – njihovo

petje tudi v nas vzbuja občutke varnosti. Tudi zvoki drugih živali, pa zvok vetra in vode, dokazano znižujejo stres na povsem biološki ravni, zmanjšujejo namreč izločanje stresnega hormona kortizola. Celoto, da bomo na deževno noč spali bolje, ni le prazna čenča, temveč ima znanstveno dokazano osnovo. Beli šum izboljšuje kakovost spanca, saj deluje kot stalna zvočna kulisa, ki blaži nenadne zvoke in zmanjšuje aktivnost v delu možganov, ki se odziva na hrup, zaradi česar je naš spanec trdnejši.

*Božična zimska idila
na Veliki Mojstrovki
Foto Simona
Nahtigal*

Frekvenca narave je nizka. Giblje se med 20 in 250 hertzi, medtem ko je denimo hrup mesta na frekvencah med 500 in 2000 hertzi – frekvencah, ki so povezane z napetostjo in imajo naravno opozorilno funkcijo. Visokofrekvenčni zvoki namreč aktivirajo naš simpatični živčni sistem, ki v nas povsem fiziološko vzbuja odziv "boj ali beg". Zvišajo raven kortizola in povečajo budnost in razdraženost, zato je daljša izpostavljenost tovrstnim visokim frekvencam lahko zelo utrujajoča, saj smo nenehno nevede na preži. Verjamem, da ste se kdaj iz nakupovalnega središča vrnili razdraženi ali izžeti. Z gora pa kljub fizični utrujenosti z napolnjenimi baterijami, kajne?

Zvočna kulisa se tudi v naravi spreminja. Medtem ko so na nižjih nadmorskih višinah prisotni zvoki živali, šelestenje listja, morda žuborenje potoka, se zdi, da više, kot se vzpenjamo, bliže prihajamo tišini. Ta nam ponuja prostor za refleksijo, saj se nemalokdo poda v hrib, zato da umiri misli in se lahko pogovori sam s seboj – ali pa morda končno odmisli skrbi vsakdanjega življenja. Pa vendar so gore polne zvokov, ki so lahko tudi pomenljivi: predstavljajo svojevrstno sporočilo in jih lahko uporabimo kot orodje. Ne le da nas nenehno

spremlja škripanje snega ali grušča pod nogami; plezalci recimo trkamo po skalnih strukturah, da se prepričamo o njihovi trdnosti in zanesljivosti, pozorni smo na zvok padajočega kamenja ali ledu, bobnenja sproženega plazu ali oddaljenega grmenja, ki nas nagovarja, naj se čim hitreje poberemo v dolino. Poslušamo soplezalca, ki se več deset metrov nad nami zadere ukaz, naj podremo varovanje, in nato znova, da nas varuje in lahko začnemo plezanje. Ta povelja morajo biti kratka in jasna, saj na prenos zvoka vpliva veliko dejavnikov. Če denimo stojimo v hribih ob močnem vetru, bo glas soplezalca zvenel raztrgano, saj turbulence razbijejo zvočne valove. V vrtničastem vetru namreč lahko različni zvočni valovi trčijo med seboj in zaradi njihovega nepravilnega prekrivanja pride do interference – nekateri zvoki se izničijo, drugi pa okrepijo. Medtem ko veter v hrbet naš glas ponese dlje, veter v prsi tega hitreje razprši.

Ni pa veter edini vremenski pojav, ki igra pomembno vlogo pri prenosu zvokov. Megla lahko zmanjša občutek smeri zvoka, saj kapljice vode razpršijo valove, zaradi česar težje določimo, od kod zvok izvira. Hkrati je zvok bolj pridušen, saj vlaga v zraku absorbira višje frekvence. Tudi v snežnih razmerah je bolj tiho, saj snežni kristali razpršijo in absorbirajo zvok. Celo temperatura zraka ima svojo vlogo pri širjenju zvoka; najzanimivejša je verjetno zvočna past, ki je razlog, da se v gorah v določenih vremenskih pogojih zvok širi nenavadno daleč ali ostane ujet v dolinah. Ko pride do temperaturne inverzije, toplejši sloj zraka v gorah deluje kot zvočna pregrada in zvok odbije nazaj proti hladnejšim tlam. Tako bodo naše Kekčeve pesmi v dolini, kjer je hladen zrak ujet pod toplejšim slojem, potovale nenavadno daleč, saj jih bo zvočna past odbijala nazaj proti tlam in preprečevala, da bi se razpršile navzgor. Če pa se bomo vzpeli višje in prešli v toplejši zrak nad inverzijo, bo zvok hitreje izgubljal svojo moč in se ne bo več tako učinkovito odbijal, zato bo naša pesem kmalu zamrla v širnem prostoru.

Poleg Kekčeve pesmi je repertoar glasbe, ki jo povežemo z gorami, precej širok, zlasti pa ne smemo pozabiti na jodlanje. Slednje so pastirji nekoč uporabljali za komunikacijo na daljših razdaljah v hriboviti pokrajini, menda pa naj bi ga uporabljali celo za pomirjanje živine. Poigramo se lahko tudi z odmevom v amfiteatru ali dolini s strmimi stenami. Dolomiti so denimo znani po jasnih odmevih zaradi gladkih apnenčastih skal, norveški fjordi zaradi strmih sten omogočajo odmeve, ki se ponovijo tudi večkrat; po nekaterih kanjonih, denimo po ameriškem velikanu Grand Canyonu pa zvok potuje celo več kilometrov. Ko sem bila majhna in smo se kdaj v gorah znašli obkroženi z visokimi stenami, mi je oče dejal, naj gori nekaj zakličem in pozorno poslušam, kaj mi bo odgovorila. Če ji bom rekla, da je čudovita, mi bo tudi ona odgovorila, da sem čudovita. Če ji bom zaklicala, da jo spoštujem, bo tudi ona odvrnila: "Spoštujem te." Z naravo smo eno – spleča se ji prisluhni. ●

Gregor Puncuh

Opravljeni izziv

K24

Start ob 5.00 pri vodnjaku v Črni na Koroškem. Zadnje preverjanje opreme, pritrjevanje. Pripravljen za odhod. Po prvem kilometru lahkotnega teka sem srečal skupino mladeničev. Veseli so se pohecali, če še kar tečem na K24 ultri, ki je potekala prejšnji teden. Odvrnil sem, da ne, da sem pravkar začel. Po njihovem odzivu navdušenja sem se zavedal, v kaj sem se spustil. Dobil sem dodaten zagon.

Vrh Uršlje gore
Foto Gregor Puncuh

Ko sem začel odkrivati hribe, sem nekega popoldneva stal pri koči na Peci. Tam je tabla pritegnila mojo pozornost. Tek, ki ga zmorejo le najboljši. Pet koroških vrhov, 4800 *višincev* v 24 urah. Tisti, ki zmore, spada v elito gorskih tekačev. To je na meji mogočega. Niti na kraj pameti mi ni prišlo, da bi jaz to zmoget, saj sem komaj prisopihal do kočice, in to v počasnem tempu. Upal sem, da mi sploh uspe prvi vzpon nad 2000 metrov. A seme je padlo in počasi je klilo.

Na podvig sem se potihoma pripravljaj dve leti. Z idejo, da mogoče pa bi, čeprav sem še sam težko verjel. Tu pa tam sem se včasih s kom od bližnjih pohecal, da bom, a nihče si ni mislil, da res. Bil je začetek avgusta. Pričakoval sem lepo vreme in tako tudi pakiral. A na Koroškem me je pričakalo presečenjenje. Oblačno z možnostjo dežja. Odhitel sem v bližnjo trgovino in kupil tekaško majico, da sem imel vsaj nekaj za slabše pogoje.

A realnost je bila še slabša. Prvi dež me je ujel že na Uršlji in napoved je kazala, da se stanje nekaj ur ne bo umirilo. Zdaj je bilo prepozno, da bi odnehal. Smisel preizkušnje ni, da bo lahka, ampak

da spoznam, kaj v resnici zmorem in iz česa sem zgrajen. Na Uršlji sem kupil dva odlična borovničeva zavitka in odhitel proti Smrekovcu.

Vreme se je obrnilo, prišla je huda nevihta. Lilo je kot iz škafa in veter me je bičal na vsakem koraku. Moj papirnati zemljevid je ključoval vremenu, a ni bil narejen za takšne razmere. Nekako sem prišel do Andrejevega doma na Slemenu, kjer sem se malo spočil. A pot naprej je težka. Stopiti iz toplega zavetja in vedeti, da je naslednja postojanka štiri ure stran, je velik preizkus za glavo. "Sempre avanti," si rečem. Vedno naprej.

V kratkih hlačah sem skakljal po terenu in meter visoke travne bilke so me spominjale na mučenje s kapljicami. Vsakič, ko sem se zagnal mednje, sem občutil tisoč ledenih kapljic, ki so me mrazile, hladile in mi jemale voljo. Skakljal sem po lužah in čofotal, brez ustavljanja. Celo pot nisem srečal žive

Na vrhu Smrekovca Foto Gregor Puncuh

duše. Kmalu sem prišel do koč na Smrekovcu. Naročil sem si pasulj in posebej še drugič povprašal, če je res vegetarijanski. Oskrbnik mi je odgovoril asertivno in odločno: "Ne dvomi vame, če sem ti rekel." Navdušen sem bil nad moško energijo in dejstvom, da beseda nekaj velja. Topel obrok že dolgo ni tako dobro sedel v želodec. Iz previdnosti sem se prvič v življenju podpisal v planinsko knjigo, zapisal smer odhoda in upal na najboljše.

Pot med Smrekovcem in Raduho je bila zame popolnoma nova. Čisto sem bil prevzet. Odmaknjen svet in neokrnjena narava, ki je še nisem poznal. Do koč na Raduhi sem prišel popolnoma zdelan. Po desetih urah težkega vremena se me je dotaknila misel o podhladitvi. Oskrbnico sem zaprosil za nekaj brisač in si dovolil pol ure počitka. Sedel sem, gledal in gledal na uro, ki se ni hotela ustaviti. Neusmiljeno se je vrtela. Če se ne odpravim, mi bo zmanjkalo časa.

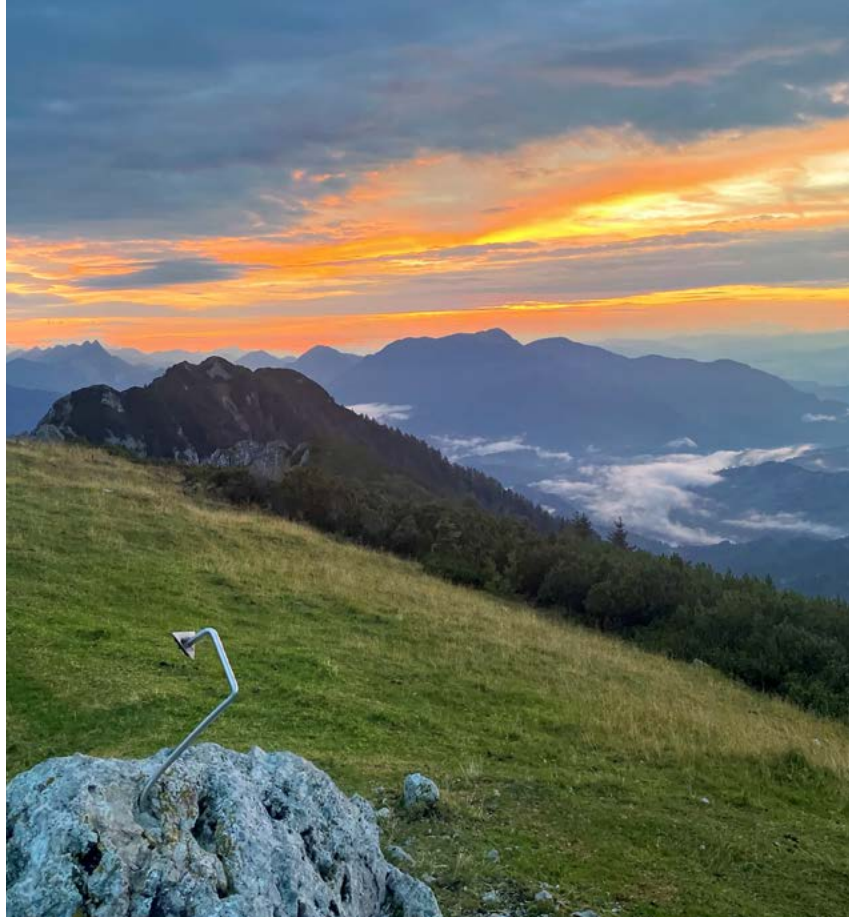
Sklenil sem, da grem na vrh Raduhe in se dogovoril z oskrbnico, da me spusti v koč, tudi če bi se vrnil ob pozni uri. Vedel sem, da sem na koncu z močmi in da me lahko težke razmere na Raduhi ustavijo. A zgoraj sem doživel preobrat. Mirno vreme in lepi razgledi so mi dali nov zagon. Počasi sem se ogrel in pogumno krenil proti Grohotu.

Tam sem si v koči naročil hrano. Oskrbnica me je povprašala, kam grem in ko sem omenil smer, me je zaskrbljeno opozorila, da je ura že pozna, blizu devet zvečer, in da naprej ni odprtih koč. Povedal sem, da sem na K24. Njeno navdušenje me je opogumilo. Ponovno sem se zavedal posebnosti trenutka in odhitel sem naprej.

Malo pod Olševo sem prejšnji večer na drevo obesil zalogo hrane in oblačil. Med obešanjem sem raztrgal vrečko, ki je bila zdaj premočena. Vseeno sem se odločil menjati nogavice. Vsaj za trenutek bodo noge bolj suhe. Ob slačenju nogavic sem občutil takšno bolečino, da nisem vedel, če bom še lahko naredil kak korak. Štirinajst ur čofotanja v razmočenih tekaških čevljih je pustilo posledice. Opogumil sem se. Ne vem, kakšna so stopala in jih niti ne bom pogledal. Kri in odprte rane bi me lahko ustavile, a mene čaka cilj.

Kolega mi je napisal sporočilo, kako mi gre. Odgovoril sem: "Samo še Olševa in Peca." Začudil se je, kako lahko človek reče samo še dva vrhova. To je mentaliteta, ki je potrebna za uspeh. Za tarnanje ni prostora, za obup še manj.

Na vrhu Olševe sem doživel blaženost. Po celotnem grebenu me je spremljal sončni zahod, ki je zašel ravno v trenutku mojega prihoda na vrh. Dogodek, ki ga ne bi mogel načrtovati ali ujeti niti, če bi želel. Kot da mi je narava dala posebno nagrado za trud. Med Olševo in Peco me je ujela megla na travniku. Nisem videl niti deset metrov naprej. Mobilnega signala ni in v tej temi mi niti zemljevid ni pomagal. Shojene poti ni bilo. Zavedal sem se, da lahko že sto metrov v napačno smer pomeni, da izgubim

pot in je ne najdem več. Izbral sem taktiko. Naprej sem šel samo toliko korakov, da sem še videl markacijo nazaj. Če ne bi zagledal naslednje, bi se vrnil. Kakšno uro sem blodil po travniku in zbudil kar nekaj krav, preden sem lahko normalno nadaljeval pot.

Pri kmetiji Kumer sem si osvežil zaloge. Prijazni domačini so mi jih shranili, za kar jim bom večno hvaležen. Pot na Peco je minila hitro. V zgornjem delu

*Vrh Olševe
Foto Gregor Puncuh*

*Na vrhu Peca
Foto Gregor Puncuh*

Marija Mojca
Peternel

Turistično društvo prijateljev prirode

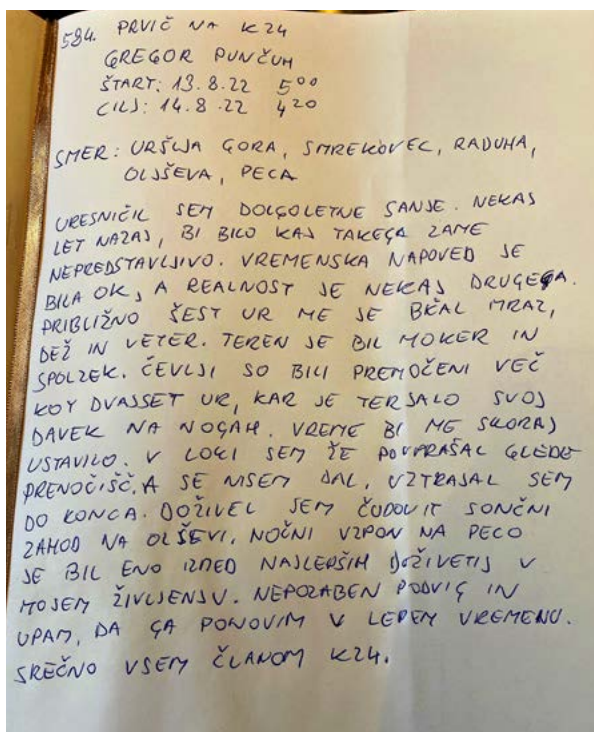
V drugi polovici 19. stoletja so pojavi kolere in tuberkuloze vodili k vse večjemu zavedanju o pomenu čistega zraka in vode ter smiselnosti gibanja v naravi. Posledično je to prineslo vrsto ukrepov na področju zdravstva.

Leta 1881 je bila ustanovljena Družba za zdravstveno varstvo (Gesellschaft für Gesundheitspflege). Zdravniki so vse glasneje zahtevali 8-urni delovnik tudi za najmanj plačane delavce, ki so živeli in delali v težkih pogojih. Tako se je znani avstrijski zdravnik in žurnalist Viktor Adler, tudi ustanovitelj Socialnodemokratske delavske stranke, kljub svojemu poreklu zavzemal za liberalne nazore. Delavstvo je vključeval v svoje politično delovanje, ob tem pa krepil stanovsko zavest, v začetku sicer predvsem iz družabnega in kulturnega vidika, a vse bolj tudi v skrbi za zdravje. K njemu je po njegovem najbolj pripomoglo gibanje v naravi, ki je bilo najcenejše in dostopno vsem. Morda se je v Adlerjevih krogih gibal tudi Georg Schmiedel, učitelj in pobudnik ustanovitve Društva prijateljev prirode. Zagovarjal je kakovosten pouk, a je hkrati želel otroke naučiti samostojnosti in uporabnosti pridobljenega znanja v življenju. Kljub neodobranju kolegov je z otroki večkrat izpeljal številne sprehode in izlete v naravo ter pri tem opazoval učinke na izboljšanje splošnega počutja varovancev. Kot učitelj je mladim želel vzbuditi ljubezen do narave ter tudi delavstvu približati naravo kot vir, ki krepi in napaja človeka. Z obžalovanjem je gledal, kako delavci svoj prosti

sem doživel nebeški mir. Prvič sem bil tako visoko sredi noči. Samo jaz. Ta majhen človek v kraljestvu gora. Na vrhu me je pričakal najlepši razgled. Majhne meglice so se spustile v dolino. Prišlo je do temperaturnega obrata in grel me je topli zrak. Vse skrbi glede vremena so bile odveč. Nepozaben trenutek. A ura se je bližala drugi zjutraj in ni bilo časa za počitek.

Pot od Doma na Peci do Črne mi je bila nepoznana in grozno slabo vidna. Markacije so redke in že na začetku sem večkrat zataval. Spoznal sem, da bom na tak način zamudil na cilj. Zato sem se jaz, ki sem *ziheraš* in se vedno držim markiranih poti, odločil za tveganje. Spustil sem se v dir in nisem iskal poti. Tekel sem po kolovozih, travnikih, prečkal ceste – samo da je smer pravilna. V dolini sem za nekaj kilometrov zgrešil Črno. S počasnim in zanesljivim korakom sem se odpravil po cesti, mimo zaspanih hiš v soju uličnih svetilk. Zavedal sem se, da sem že skoraj tam. Malo glasbe, ki me je dvignila in zadovoljno sem prispel na cilj.

Zapis v knjigo
Foto Gregor
Puncuh

Uspelo mi je nekaj, kar sem mislil, da je nemogoče. Spoznal sem, da niti sebe ne poznam. Ne vem, česa sem sposoben in kje so moji potenciali. To še moram odkriti. Spomnil sem se na spust s Pece pred nekaj leti, kjer sem srečal človeka z majico K24. Samo za trenutek sem ga ugledal, vendar sem začutil neko energijo, ki je ostala z mano. Začutil sem, da je v tem človeku nekaj, kar si želim tudi zase. Ali je to neomajna volja, trden značaj, vera vase, smisel življenja ali kaj drugega, ne vem. A vedel sem, da mi bo K24 to dal.

Naslednji dan sem se podpisal v spominsko knjigo in se odpravil domov. Sem petstoštiriinosemdeseti, ki je opravil ta izziv. ◉

čas preživljajo v zakajenih gostilnah in zatohlih kamrah svojih stanovanj. Iz teh razmer jih je želel popeljati v naravo, zato jim je s svojim zgledom pokazal, da se čas brez obveznosti lahko preživlja tudi drugače. Med 22. marcem in 12. aprilom 1895 je Schmiedel v delavskem časopisu *Arbeiter-Zeitung* objavil oglas, s katerim je pozval somišljenike k ustanovitvi Turistične skupine (Touristengruppe). Odgovorilo mu je trideset oseb, med drugim takrat še študent prava Karl Renner, poznejši kancler. Na velikonočni ponedeljek, 14. aprila 1895, je bil že izpeljan prvi izlet na Anninger (675 metrov visok vrh v Dunajskem gozdu), ki se ga je udeležilo 85 žensk in moških, študentov, učiteljev in delavcev. Letna društvena članarina je znašala en goldinar, predsednik je postal Alois Rohrauer, po katerem se danes imenuje koča Rohrauerhaus (Ennstalerske Alpe).

Karl Renner je oblikoval simbol združenja, to je stisk roke s tremi alpskimi vrtnicami, ki naj bi pomenil solidarnost z delavskim gibanjem. Podružnice društva (Ortsgruppen) so se začele pojavljati že kmalu, najprej v Gradcu.

Mesečni načrt društva je predvideval vsaj dva izleta tedensko. Redna tedenska srečanja društva so sčasoma preraščala v kulturne dogodke, ki so jih obogatila predavanja o naravi in znanosti. Člani so na ta način pridobivali dodatno izobrazbo, čas, preživet v naravi in na tovrstnih srečanjih, pa je zagotovo pomenil odmik od bremen težkega vsakdanjika. Mesec pozneje, 15. julija 1897, je v nakladi štiristo izvodov izšla prva številka društvenega časopisa *Der Naturfreund*.

Društvo je imelo svoje podružnice tudi na takratnem slovenskem območju v Mariboru in na Jesenicah. Tu je bila podružnica z 22 člani ustanovljena maja 1909, sicer pa imamo o njenem delovanju na voljo le skope vire. Razmere v Mariboru so bile na prelomu v 20. stoletje ugodne za nastanek delavskega gibanja, k čemur je pripomogel prihod železnice. Nastalo je veliko železniških delavnic, v mestu pa so bile med drugim še opekarne ter nekaj kemične industrije (npr. za izdelavo mila). Maribor je v začetku 20. stoletja doživil razcvet v elektrifikaciji, ureditvi občinskih komunalnih podjetij in izgradnji novega mostu čez Dravo. Za vtis o načinu delovanja mariborskega društva pogledimo v leto 1909, ko je imelo 84 članov. V tem letu sta bili organizirani dve generalni zasedanji in 12 društvenih večerov, ustanovljen je bil tudi Zimski odsek (Wintersportsektion). Izvedenih je bilo 12 poldnevni, 18 celodnevni, 2 dvodnevna izleta, po en tridnevni in en štiridnevni izlet s skupaj 391 udeleženci. Kot primer enodnevnega izleta navedimo izlet jeseni 1913, ko so se udeleženci odpravili na Obalo, pri čemer so med drugim obiskali Postojnsko jamo, Trst in grad Miramar. Hkrati se je društvo aktivno udeleževalo večjih dogodkov v mestu in okolici, tako je denimo sodelovalo pri odprtju koč na Pohorju.

Delovanju mariborske podružnice sledimo še med prvo svetovno vojno, po njej pa je delovanje ukinila uredba nove vlade, ki je prevzela nadzor nad vsem

Statut društva

Arhiv republike Slovenije (SI AS 1534 Moretti Jože, 1895–1968/1)

Članska izkaznica društva prijateljev narave iz leta 1914

Arhiv republike Slovenije (SI AS 1534 Moretti Jože, 1895–1968/1)

Simbol društva Naturfreunde
Vir Wikivand

premičnim in nepremičnim premoženjem podjetij, združenj in društev, ki svojega sedeža niso imeli pod njeno jurisdikcijo. Kljub kratkemu obstoju društva Naturfreunde v našem prostoru njegovega delovanja ne gre prezreti. Ob predavanjih v okviru društvenih večerov so se predvsem najmanj plačani delavci lahko izobraževali in krepili zavest o pomenu narave in njenem varovanju.

Zaton podružnice v Mariboru po koncu prve vojne še zdaleč ni pomenil konca društva. Slednje je namreč leta 1919 imelo 46.000 članov, tri leta pozneje pa že 159.000. Ker pa se je društvo ob prihodu Hitlerja na oblast leta 1933 postavilo na nasprotno stran, je bilo prepovedano. S tem je bila povezana tudi zaplenba premoženja društva, to je 428 planinskih koč, od tega skoraj 300 na nemških tleh. Po koncu druge svetovne vojne je društvo ponovno oživelo in se je leta 1950 preimenovalo v Naturfreunde Internationale (NFI). Društvo je (bilo) v avstrijskem prostoru precej dejavno in pustilo precej sledi. Tako so leta 1980 zbrali več kot 11.000 podpisov za ustanovitev Narodnega parka Visoke Ture (Nationalpark Hohe Tauern). V tem stoletju gre poudariti projekt iz leta 2002 z imenom Kulturna alpska pot (Kulturweg Alpen) v dolžini 1700 km ter leta 2011 ustanovljeno Team/Alpin/Akademie, namenjeno predvsem inštruktorjem in vodnikom. ●

Ivan Premrl

Uspeh in neizpolnjeno pričakovanje

Kozje češnje

Za družinske člane je že povsem samoumevno, če jih med turo začasno zapustim zaradi fotografiranja meni nepoznanih rastlin. Pri iskanju ustreznih motivov se zanašam na intuicijo. Prepričan v svoje sposobnosti tako prepričljivo napovedujem izid nepredvidljivega dogodka, kot da je ta čisto samoumeven. Pozneje zaradi te lažne slutnje pogosto doživljam sladko razočaranje.

Takoj sem podprl ženin predlog, da lep nedeljski dan izkoristimo za lagoden vzpon proti vrhu Pleše. Dogovorili smo se, da končni cilj kar med turo prilagodimo hčerkinemu počutju.

Tiho stopam za dvojico, ki si ima toliko povedati, kot da se ne bi videli že celo desetletje. Kmalu sprevidim, da se bom zaradi njune gostobesednosti le stežka vključil v pogovor, kar me nič ne moti, ker je moja edina naloga le hitro posredovanje ob morebitni nepredvidljivi situaciji. Budno spremljam hčerkino hojo in poizkušam oceniti njeno počutje, a kmalu ugotovim, da je punčara pri dobri kondiciji in nikakor ne bo potrebovala moje pomoči. Počakam, da se strmina poveča, in tedaj žena za trenutek predahne.

"Super! Prvič gremo skupaj z vnukom v hribe," se vključim v pogovor.

"Kaj noriš! Saj vendar veš, da ima še dva meseca do roka," me okara moja boljša polovica.

"Saj zato gre. Sosed se nenehno hvali, da je vpisal vnuka v planinsko društvo na dan rojstva, jaz pa peljem svojega že dva meseca prej v hribe. To ga bo gotovo utišalo," poučim ženo, ki se očitno ne razume

na moške zadeve. Nič ne odgovori, le nekam čudno zavije z očmi in nadaljuje pogovor o univerzalnih vozičkih, lupinicah, kengurujčkih (tj. nosilkah) in podobnih novotarijah, ki so v glavnem ženske zadeve. Kako pa bi lahko bilo sploh drugače, če niti ne veš, o čem se dečvi pogovarjata. Uvidim, da me je že zdavnaj povozil čas. Počutim se nekoristnega.

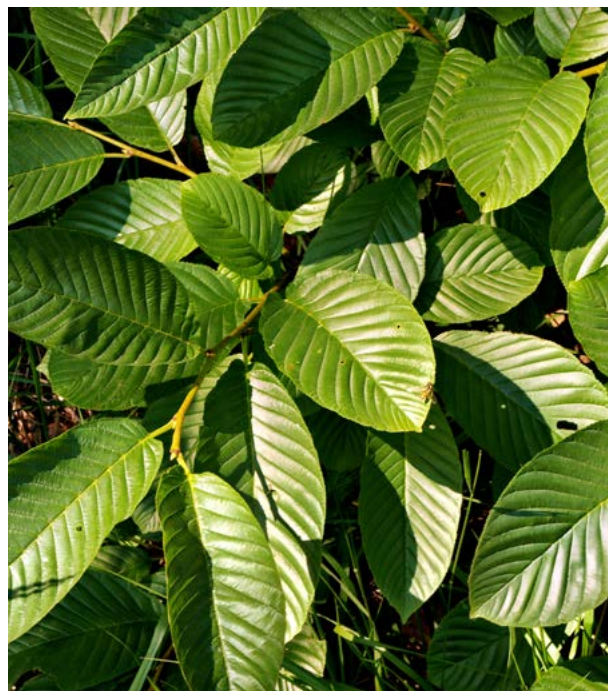
"Grem kar po svoje. Dobimo se pri svetem Hieronimu," glasno naznanim svojo odločitev in namignem na cilj, primeren za nosečnico. Počakam na privolitev, preden si drznem prestopiti s poti na najbližjo stečino. Ne skrbi me, da bi se kam zapezal. Nemarkiranih stezic, usmerjenih proti vrhu, je obilo še iz časov, ko so lokalni zagrežeji postavljali hitrostne rekorde za vzpone na Plešo. Prispem do grma z velikimi svetlečimi listi, po katerih zanesljivo prepoznam kranjsko kozjo češnjo. To je tako značilna rastlina kot na primer šmarnica. Ko jo enkrat opaziš, jo pomniš

*Čistilna kozja češnja
obilno cveti.*

Foto Ivan Premrl

Kranjska kozja češnja ima velike liste.

Foto Ivan Premrl

za zmeraj. Vseeno pa stikam za cvetovi, ki jih še nikoli nisem videl. Tokrat jih najdem na mladih poganjkih, kjer so zaradi zelenih cvetnih listov težje opazni.

Prisopiham do olistanih skal. Tako jih imenujem, ker listi meni nepoznane rastline poganjajo naravnost iz sklanih razpok. Zanimivo je, da ima taista rastlina poleglo steblo z razvitimi vejami, če raste iz grušča ob vznožju peči. Komaj začnem s pregledovanjem listov, ko prsti nežno zdrsejo čez nekaj zelenih cvetov, ki so primerljivi s cvetovi kranjske kozje češnje, kar pomeni, da obe rastlini pripadata istemu rodu. Uganka, s katero sem se mučil več let, je končno rešena. Le nekaj udarcev po tipkah računalnika bo še potrebnih in že se bo na ekranu pojavilo ime neznanke.

Hitro se povzpnem na rob planote, da ne bi zamudil dogovorjenega snidenja. Za trenutek postanem na mestu, od koder lahko vidim Alpe, morje in celo stolp na Učki. Poženem se v tek, a se kmalu ustavim. Na grmu, ki ima liste, podobne rdečemu drenu, se bohotijo zeleni cvetovi, ki jih zdaj že dobro poznam. Previdno razmaknem veje. Presenetijo me močni ravni trni, ki jih prej najdeni sorodni rastlinski vrsti nista imeli. Pomislim, da sem se prenačil z uvrstitvijo neznanke med kozje češnje, toda kakršnokoli ponovno razvrščanje ne pride v poštev. Privoščim si še kakšno minutko za fotografiranje, preden odhitim naprej.

Takoj po razpotju ju zagledam. Še vedno klepetata, čeprav stopata druga za drugo. To je dober znak, kajti sproščen pogovor je vedno znak dobrega razpoloženja. Vidim, da je za našega potomca dobro preskrbljeno. Kar pravilno razmišljam. Fantek ni samo njun, nekaj je tudi mojega in manjši del tudi od bodoče none. Trenutno ji vloga gardedame prav lepo pristaja. Jaz pa lahko svoboden kot ptiček letam od grma do grma. Lep in naporen konjiček sem si izbral, vendar ga zaenkrat kar dobro obvladam.

*Nizka kozja češnja pogosto ni podobna grmu.
Foto Ivan Premrl*

"Glej, glej. Vsaj enkrat si skoraj točen," me pikro pozdravi žena in po krajši pavzi nadaljuje pogovor s hčerko. Vem, da pričakuje kak duhovit odgovor, a moje misli so še vedno vrtijo okrog našega naslednika, zato sem raje tiho. Postanem pri nizkem grmu, ki ga deloma prerašča trava. Med vzdolžno prepognjenimi listi se skrivajo trni in posamezni zeleni cvetovi. Prepognjene liste ima včasih celo rešeljika, podobno trnat je tudi črni trn, toda cvetovi razpršijo vsak dvom. Tokrat lahko zanesljivo trdim, da sem na južnem pobočju Pleše naletel na štiri vrste kozjih češenj. Za tak uspeh mora človek imeti srečo, da je ob pravem času na pravem mestu. Na vrhuncu cvetne sezone je te zanimive grmovnice enostavno prepoznati. A dosežka nisem pretirano vesel, ker mi ne bo prinesel kaj prida koristi. Hvala pred prijatelji bi izzvala le pikre pripombe, hčerko zanimajo le živali, ženi pa so pri srcu rože in gobe. Edina korist od te najdbe bodo fotografije štirih novih rastlinskih vrst v digitalnem herbariju, ki ga urejam že več let. Pa še te bodo le kapljice v morju že shranjenih fotografij.

"Marička, spet zamujam!" vzkliknem, ko se spomnim na puncí, ki me morda že čakata pri avtomobilu. Zatopljen v delo se ne zavedam okolice in pozabim na čas. Med hitro hojo v dolino izbiram temo za klepet, ki bi najhitreje pomirila jezno ženo. Stavim na pogovor o potomcu. Pridružim se jima na lepo urejenem počivališču, kjer se hladita z vodo. Upam, da sta si vsaj nekoliko ohladili tudi jezo.

"No, pa smo vnuka varno pripeljali v dolino," se prilizujem zaradi slabe vesti.

"Kako pa veš, da bo fantek?" Žena me zna res presenetiti z zagonetnimi vprašanji.

"Vem, ker se je že razširila čez boke," se izmažem iz zadrege z kdove od kod slišano puhlico.

Tura se je končala tako kot vsaka druga – brez žuljev in bolečin v mišicah. Posledice nepremišljenih izjav pa sem občutil šele po dveh mesecih, ko sem postal nono kričavi deklíci. ○

*Razkrečena
kozja češnja s
posameznimi
cvetovi
Foto Ivan Premrl*

Znani nagrajenci fotografskega natečaja

cewe

FJÄLL
RAVEN

Fotonatečaj #LjubimGore je tudi v svoji deveti izvedbi požel veliko zanimanja med obiskovalci gora, ki svoja doživetja in doživljanje gora ohranjajo s fotografijami. Vsak udeleženec je prejel bon v vrednosti deset evrov za naročnino na *Planinski vestnik*, najboljši trije pa še nahrbtnik Fjällräven in izdelke CEWE. Ocenjevalno komisijo so sestavljali predstavnika podjetja CEWE Jasna Medar in Nejc Mažgon, tehnični urednik Planinskega vestnika Emil Pevec in strokovna sodelavka PZS Hedvika Petkovšek. Skrbno pregledovanje fotografij in tehtanje argumentov je slednjič prineslo zmagovalce fotonatečaja.

1. mesto: Mirko Potočnik – Trenutek za ustvarjanje spomina
Nagrajenec prejme nahrbtnik Fjällräven Bergtagen Touring 22, XL CEWE fotoknjigo (26 strani) in letno naročnino na Planinski vestnik.

Obrazložitev komisije: Prvo mesto na natečaju je osvojila črno-bela fotografija Mirka Potočnika "Trenutek za ustvarjanje spomina". Avtor je na vrhu Stola ujel jesensko jutro, ko se nad Gorenjsko razteza mehko morje megle. Prav ta nežna, svilnata

struktura meglic se na fotografiji prefinjeno dopolnjuje z izrazito, bolj strukturirano teksturo skalnega grebena, kar ustvarja močan vizualni kontrast in pogloblja občutek prostora. Poseben poudarek prinese planinec, ki ga je avtor vključil v kompozicijo. Njegova prisotnost prizor oživi, ga umesti v človeški trenutek doživetja in poskrbi, da fotografija ne deluje zgolj kot grafično urejen motiv, temveč kot ujet spomin – tih, oseben in hkrati veličasten pogled na naravo, ki jo avtor tako predano ljubi.

Ocenjevalna komisija je izbrala še deset fotografij, avtorji katerih so Ana Marinko, Andrej Pavlin, Ausma Cirulnice, Gašper Svetelj, Lucija Malovrh, Matevž Lavrič, Mirko Potočnik in Tadej Gorzeti. Odprtje razstave izbranih fotografij s podelitvijo nagrad bo 12. decembra 2025 v Slovenskem planinskem muzeju v Mojstrani. Vljudno vabljeni!

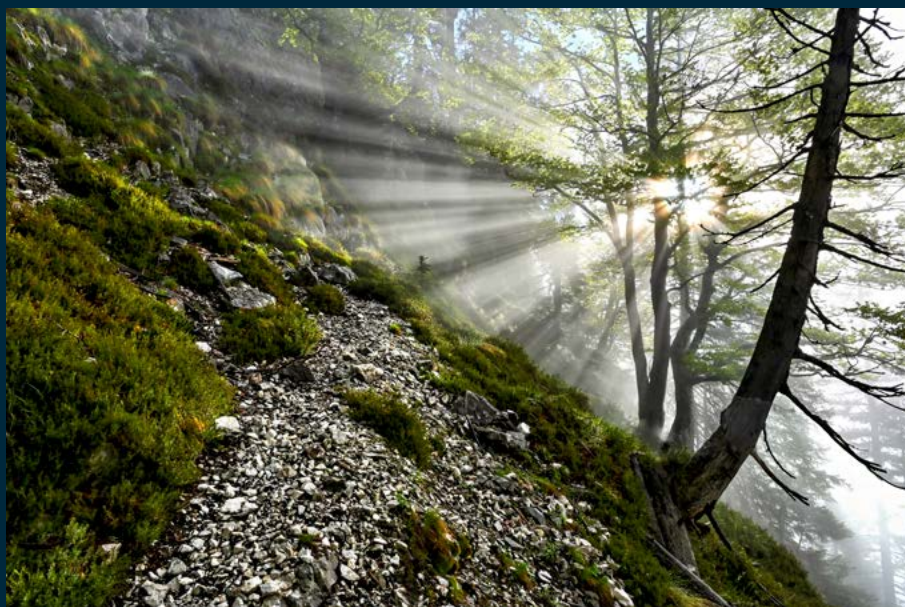

2. mesto: Alenka Klinar – Bližina med nama

Nagrajenka prejme nahrbtnik Fjällräven Abisko Softpack 16, CEWE fotoplatno 60 x 40 cm in letno naročnino na Planinski vestnik.

Obrazložitev komisije: Drugo mesto je osvojila fotografija Alenke Klinar z naslovom "Bližina med nama", ki na nežnen, a močan način pripoveduje zgodbo o povezanosti. Avtorica poudarja, da se bližina med ljudmi lahko ustvarja na različne načine – tudi skozi ljubezen do gora, ki povezuje dva s podobnimi željami in razumevanjem, brez nepotrebnih dodatnih razlag. Fotografija to misel čudovito uresniči v praksi: zanimivo izbran kader ujame

dva planinca, ki znotraj zavetja bivaka zreta skozi majhno okno proti najvišjemu slovenskemu vrhu Triglavu. Okvir okna deluje kot intimno gledališče narave, v katerem se mogočna gorska kulisa sreča z nežnim trenutkom med dvema človekoma. Pogled, ki ga delita, ni usmerjen le k vrhu pred njima, temveč odseva tudi notranjo bližino in skupno izkušnjo. Kombinacija skrbno izbrane nega kadra, simbolike okna ter tihega sopotništva ustvarja fotografijo, ki presega le dokumentaren prikaz planinske pokrajine – postane vizualna pripoved o odnosu, o razumevanju brez besed in o gorah, ki znajo ljudi še močneje povezati.

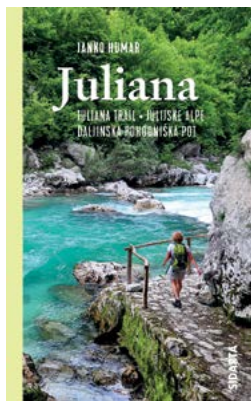
3. mesto: Franci Horvat – Pozdrav soncu izpod Brinove gore
Nagrajenec prejme nahrbtnik Fjällräven Abisko Softpack 16, CEWE A3 stenski koledar in letno naročnino na Planinski vestnik.

Obrazložitev komisije: Tretje mesto je prejela fotografija z naslovom "Pozdrav izpod Brinove gore", ki jo je avtor postavil tako, da diagonala vodi pogled gledalca skozi celoten kader, od grobih obrisov pobočja do prostora, kjer se razpre svetloba. Prav

sončni žarki, ki nežno prebijajo meglice in padajo čez razgibano površje, ustvarijo posebno dinamiko. Svetloba oblikuje relief in hkrati fotografiji doda toplino. Vse skupaj deluje kot pristen pozdrav iz narave – trenutek, v katerem se svetloba, teren in fotografov pogled srečajo v skladnem ravnovesju. Fotografija s svojo premišljeno kompozicijo in igro svetlobe gledalca povabi, da se za trenutek ustavi, začuti svežino gorskega zraka in se prepusti energiji, ki jo Brinova gora tako radodarno deli.

LITERATURA

Janko Humar: Juliana Trail. Sidarta, Ljubljana, 2025. 190 str., 22,90 EUR.

Juliana Trail je 270 kilometrov dolga pohodniška pot, ki zaobjame celotni del vzhodnih Julijskih Alp.

Pohodnik se bo po njej sprehodil skozi nekaj znanih turističnih krajev na območju Julijskih Alp, pa tudi skozi številne manj ali skoraj nič znane kraje, v katerih ni turističnega direndaja in ki so zaradi tega ohranili pridihih starih časov, prvinske značilnosti in neokrnjeno lepoto pokrajine. *Juliana Trail* je projekt Skupnosti Julijske Alpe (med ustanovitelji te poti je tudi Triglavski narodni park), ki povezuje celotno biosferno območje Julijskih Alp. Uradno so jo odprli 18. oktobra 2019; v petih letih se je uvrstila med najbolj priljubljene evropske daljinske poti. Sic!

Uradno izhodišče poti je Kranjska Gora, ker pa je pot krožna, jo lahko začnete, kjer vam najbolj ustreza. Krog je razdeljen na 16 dnevnih etap, povprečna dolžina etape je 17 kilometrov; od tega jih je šest daljših od 20 kilometrov, štiri manj kot 14 kilometrov. Etape so prilagojene krajem z možnostjo prenočitve.

K *Juliani* sta pripeta še dva dodatna neobvezna kroga: 60-kilometrski Kanalsko-briški s štirimi etapami in 42-kilometrski Breginjski s tremi etapami. Oba sta opisana v maniri *Juliane*. Razdalje v vodniku so povzete iz sistema *Outdooractive* in se lahko razlikujejo od števil v prenosljivih napravah pohodnika. Težavnostne stopnje etap so tri: lahka,

zmerna in zahtevna, ki pa niso prevzete iz nobene uradne lestvice.

Kažipoti in markacije po posameznih območjih se lahko barvno razlikujejo. *Juliana* poteka po ustaljenih poteh, zato je treba upoštevati tudi lokalne planinske, turistične in tematske poti ter njihove označbe. Tehnično ni zahtevna, običajna pohodniška oprava in oprema naj bosta primerni letnemu času. V to poglavje spada tudi telefon z aplikacijo za lažji razvid pri orientaciji.

Vsaka etapa se začne in konča v kraju s prenočiščem, vendar na višku turistične sezone ne pozabite na rezervacije. Sicer pa se je visoki sezoni najbolje izogniti; ob stabilni vremenski napovedi sta najprimernejši pomlad in jesen. Pri namestitvah je v vodniku kar nekaj koristnih informacij in nasvetov. Zemljevid za celotno pot še ni izšel, za pokritje celega kroga bi potrebovali pet papirnatih zemljevidov. Zato so najpripravnejše digitalne karte na portalu *Julijske Alpe*, kjer se podatki stalno posodabljajo, vključno z raznimi praktičnimi opozorili glede poti. Na telefon si lahko predhodno naložite brezplačno aplikacijo *Juliana Trail*. Na Facebooku ima skupina *Juliana Trail* okoli 14.000 članov, ki si izmenjujejo informacije in vtise.

Sledi še kratko poglavje o priporočenem obnašanju na *Juliani*, ki v celoti poteka po biosfernem območju Julijske Alpe, uvrščenem na seznam Unescove dediščine.

Kakor vam ne bi bilo všeč, če bi nekdo na vaš vrt ali pred vrata stresel vedro smeti ali še kaj hujšega, tudi lastnikom zemljišč in upravljalcem parka ni. Sicer pa se pričakuje, da so uporabniki *Juliana Traila* osveščeni in kultivirani ljudje, zato je moja pripomba najbrž nepotrebna.

Savica – epski slap. Globoko v gozdu, v senci mogočnih skal, se čez kamnite mahovnate pragove zliva slap Savica. V to veličastno prizorišče je France Prešeren umestil sklepno dejanje svoje mojstrovine Krst pri Savici.

In zdaj k etapam. Vse so opisane po enakem vzorcu: naslovno ime izhodišča in cilja (npr. Kranjska Gora–Mojstrana), kratek uvod o posebnostih in številka etape v rdečem krožcu. Nato si sledijo postavke:

kraj izhodišča, dolžina etape, višinska razlika, najvišja točka, čas hoje, zahtevnost in točko oziroma kraj, kjer se konča. Cela naslednja stran je namenjena zemljevidu etape, potek hoje je narisana z debelo rdečo linijo; oštevilčeni so kraji z zanimivostmi ob poti, na primer: 1-znamenja ob poti, 2-plezalni poti Jerman in Hladnik, 3-Martuljkova skupina, 4-Slovenski planinski muzej (mimogrede, nasproti muzeja sta plezalni poti v steni Grančičča.).

Na koncu etape je poglavje Znamenitosti in dogodki, ki me je nadvse prijetno presenetilo, celo navdušilo. Besedila, ki jih je imenitno spisala Katja Humar, so dodana vrednost (zoprna oguljena fraza, a tokrat pride prav) športni komponenti in poživijo dušo tistega, ki ima posluš za običaje, kulturno-zgodovinske spomenike in naravne lepote. Nekaj podnaslovov: Triglavski občutki na zadnjici, Jakob Aljaž, Čebelnjak Antona Janše – "... po njegovi smrti je habsburška cesarica Marija Terezija izdala odlok, da morajo vse čebelarke šole poučevati in delati le po Janševih knjigah. 20. maj, rojstni dan Antona Janše, je OZN potrdila kot svetovni dan čebel." Poglejska cerkev (ledeniški spodmol nad vasjo Poljščica pri Gorjah, kjer je navrtanih 34 zahtevnih *frikovskih* smeri), Resonančni les – glasba, ki zori v pokljuških smrekah, Šverc in šnops, Bohinjska proga, Čez Most po modrost, Cerkev sv. Lucije in Tone Kralj, Sir tolminc, Volarja, Kobariški muzej, Soča ... in še bi lahko našteval. Če prehojene etape prispevajo k odličnemu telesnemu počutju, so dodana poglavja mana za dušo, saj poglobljajo poznavanje manj znane lokalne zgodovine in umetniške dediščine.

Ne poznam nobenega vodnika, ki bi tako spontano združil dve tako različni komponenti – fizično in ume-tnostno-zgodovinsko-etnografsko. Prileglo bi se abecedno kazalo. V knjigi je veliko fotografij, nekatere celostranske so zelo dobre in vabljive.

Mire Steinbuch

Dare Vidic, napisala Biba Jamnik Vidic: Strela z jasnega: krivda preživelega in pot odrešitve. Chiara, Ljubljana, 2025. 248 str., 28 EUR.

Vsakdo, ki se je kdaj povzpел na Triglav, ve, kako presunljivo je videti na skalah majhne tablice z imeni in datumi smrti ponesrečenih. Najbolj pa gotovo pretrese sivo-črna tabla na Malem Triglavu, na kateri so vgravirana imena petih mladih, ki jih je 29. julija leta 1972 ubila strela. Ne samo da ti mali opomniki človeka presunejo, ampak mu dajo vedeti, kako ranljivi smo, kako majhni v primerjavi z naravo, in mu govorijo, pazi, le eno življenje imaš. Nisem si mislila, da bom kdaj brala knjigo o nesreči, ki ji je botrovala strašna strela na Malem Triglavu. A prav *Strela z jasnega* govori o tej tragediji, ki je za vedno zaznamovala življenje Dareteta Vidica. Pretresljiva pripoved človeka, ki je v svojem življenju doživel tako krute tragedije, da bi po prvi in drugi lahko rekli, saj ni mogoče doživeti še kaj hujšega. In ne samo to, doživel jih je še kot otrok, ki jih ni mogel niti dojeti, kaj šele predelati; nato v zgodnjih odraslih letih in nato še v odraslem življenju. Pomislila sem, da kaj bolj strašnega od tragedije, ki se zareže v dušo in srce, ne more biti.

Pripoved se začne sproščeno, v skoraj idiličnem otroštvu, dogajanje je razigrano. Nato po velikem pričakovanju in skrbnih pripravah na prvi vzpon trinajstletnega dečka na Triglav zareže prvi udarec. V skupino prijateljev, ki se z vrha že vračajo, malo pred Malim Triglavom strupeno udari strela. Trije njegovi prijatelji obležijo mrtvi, ob njih še en mladi mož, peti pa zaradi posledic udara in poškodb umre v bolnišnici. Nepojmljiva grozota, ki je deček Dare še zdaleč ne more preboleti. Po nekaj letih, ko si že ustvari družino in se zdi, da je vse za njim in da bo končno lahko zaživel, udari nova nesreča s smrtjo še ne štirimesečnega sina, ki ga Dare najde v tišini noči negibnega

v posteljici. In kot da še ni dovolj, mu po težki bolezni malo pred svojim štirinštiridesetim letom umre žena. Ostane sam s tremi otroki. Kako, zakaj, se je spraševal in se verjetno sprašujemo mi.

Kljub podajanju v naravo in zatekanju v hribe, ko je kar moral iti, da je sprostil misli po napornih dnevih in nepredelanih tragedijah, pa tudi narava ni pomagala. Na koncu je pomagalo samo to, da se je s strahoto spopadel in ne bežal pred njo. Moral se je poglobiti v svojo notranjost, potopil se je v srčiko težav. Priznati si je moral bolečino, razkriti vse potlačene delčke občutkov in svinčeno težo krivde, ki ga je nenehno spremljala – zakaj sem preživel jaz, prijatelji pa so umrli. In pri tem mu je bila v trdno oporo žena Biba, ki pa namesto njega te teže ni nosila. Tega ne more nihče, z njo se moramo spoprijeti sami, in čeprav je težko, je edino vredno in mogoče. Po poti odrešitve je moral Dare sam.

Zdi se, da je knjiga res morala biti napisana, in dokumentarni film, ki je nastal na podlagi knjige, prav tako. Dare je moral za svojo odrešitev, da je lahko pogledal iznad gladine in zaplaval proti obali novega življenja, ponovno skozi vsak trenutek boleče preteklosti – s pomočjo žene in s filmsko ekipo je šel po stopinjah tedanjih dogodkov od trinajstletnega dečka naprej.

Glavno sporočilo knjige je, da se moramo s stiskami in travmami čim prej spoprijeti, saj s časom nič čudežno ne izgine, le bolj potlačeno je. Da to zmoremo, nam je dana notranja moč, ko se končno spoprimemo z bolečino, čeprav se zdi, da je nemogoče. Pri tem nam je v veliko oporo strokovna pomoč in ljubljena oseba, ki ji popolnoma zaupamo.

Res odlična knjiga. Hvala Daretu in Bibi, da sta jo napisala. Požirala sem vsako besedo, stran za stranjo, spretavela so me močna čustva, solze in srh po telesu, kar zmoro malo knjig. Vsem jo iskreno priporočam v branje – hribovcem tudi v opozorilo, kaj se lahko zgodi, in tistim, ki se še spopadajo z različnimi travmami, morda tudi s tistimi iz otroštva. Pomagala jim bo, da se bodo lahko odločili za soočenje z lastno notra-

njostjo. Skozi vse se dá iti, vse je moč doseči, tudi odrešitev in mir duše. A na pot odrešitve je treba stopiti in narediti prvi korak. Pot ni lahka, je pa vredna, saj je nagrada notranja svoboda.

Po idejni zasnovi Daretove žene Bibe je nastal tudi scenarij dokumentarnega filma *Triglav: pot odrešitve*, ki bo premierno predvajan na festivalu gorniškega filma februarja 2026. Ne zamudite ga. Še prej pa seveda preberite knjigo. Vem, da boste ostali brez besed.

Zdenka Mihelič

Janez Dovžan: Z Dovjega do Himalaje: zgodbe Janeza Dovžana. Prva izdaja. Didakta. Radovljica, 2025. 197 str. 29,99 EUR.

Kdor je imel priloiko spoznati Janeza Dovžana, bo dobro vedel, da je knjiga navihana kot on sam. Zbirka kronološko urejenih zgodb izžareva igrivost, hojo po meji med drznostjo in predrznostjo ter ples med dvema pristopoma – med tem, da alpinizem jemlje resno, življenje pa lahko. Vendar njegove zgodbe odsevajo mnogo več kot to, namreč predanost naravi in neomajno spoštovanje tistega, kar je večje od nas, pa najsi bo to gora ali tisto nadnaravno, kar nas varuje, ko se vzpenjamo nanjo. Avtor kraje predstavi na način, da se bralec vanje zaljubi, začeniši z domačim Dovjem, gorski svet pa na trenutke opisuje s tako očarljivo natančnostjo, da če bi se ozrli okrog sebe, bi utegnili zagledati vse vršace, grebene in doline.

Zapisi so preplet plezalnih vzponov, gorskih reševanj in vaških norčij, hkrati pa popis nekaterih pomembnih zgodovinskih dogodkov, v katerih izpostavi dosežke rojakov, pa najsi bodo alpinistični, lovski, pisateljski, izumiteljski ali kaj drugega. Priča

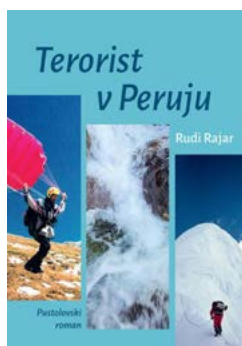
smo tipičnim "gorenjskostim", in to vse od tekmovalnosti med dovškimi in mojstranškimi mladci pa do tega, da so bili gorenjski plezalci na odpravah tako varčni, da so del za odpravo zbranega denarja prinesli nazaj na sončno stran Alp. Nasmejimo se lahko hudomušnim anekdotam z dekleti, pa najsi bodo ta z Dovjega, sosednjih krajev ali iz oddaljenega Nepala, od koder Dovžan nazadnje v Slovenijo le ni pripeljal za poroko godne šerpani, pa drugim prigodam, ko so piscu mimo glave leteli ne le kamni, temveč tudi bolj nekonvencionalne nevarnosti – da se izognete ugibanju, kaj je to bilo, priporočam, da knjigo sami vzamete v roke. Avtor nas popelje čez strahospoštovanja vredne yosemitske stene, pod vrhom katerih se kot fatamorgana znajde nahrbtnik z žlahtno kapljico, in skozi prostrano zasneženo himalajsko pokrajino, ki jo je avtor na predstavitvi knjige opisoval kot dih jemajočo: "Potem se kar naenkrat vse sveti, kot tisoč diamantov. Od lepote sem padel na kolena." A tudi brez bridkosti ne gre. Srečamo se s skorajda nerešljivimi situacijami v "coni smrti" nad osem tisoč metri, z nesrečami, pomrznjenimi prsti, neosvojenimi vrhovi in neuresničenimi sanjami.

Podnaslov Zgodbe Janeza Dovžana je nedvomno na mestu, saj v ospredje ne silljo izjemni dogodki (četudi utegnute ob branju zadrževati dih v negotovem pričakovanju naslednjih gibov impozantnih alpinističnih imen), temveč resnične zgodbe, ki jih tkejo ljudje. Odsevajo pomen skupnosti, ki jo je bilo moč čutiti že na predstavitvi knjige v Slovenskem Planinskem muzeju. Dogodka se je udeležilo toliko ljudi, da je bila dvorana premajhna in je Dovžan skupaj s predstavniki založbe nenadržtovo izvedel kar dve zaporedni predstavitvi knjige. Takšen obisk nedvomno priča o življenju, bogatem s prijateljstvi, ki jih avtor opisuje v svojem delu, na predstavitvi knjige pa je, ko se je med govorom večkrat ustavil in poimensko naslovil svoje soplezalce v dvorani, svojo pripoved zaključil z: "Cel kup vas je tukaj, ki ste naredili moje življenje lepše. Vesel sem, da vas imam."

Poleg hvaležnosti je neizogiben del Dovžanovih zgodb še humor, ki bralca mestoma nasmeji skorajda do solz. Dovžan je avtor večine fotografij, ki bogatijo knjigo, tako da se nesrečna lektura v celoti odkupi z bogato vsebino. Mikec Drašler, sicer avtor predgovora h knjigi, je na predstavitvi knjige njeno vsebino strnil v slednje: "Za srce gre, in srce je tisto, kar je v Janezovi knjigi."

Simona Nahtigal

Rudi Rajar: Terorist v Peruju. Silapa, Mujalin Suangsin s. p., Domžale, 2025. 312 str., 44 EUR.

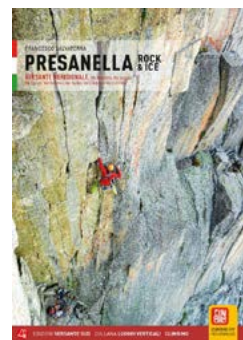
Rudi Rajar je po svojem prvem romanu *Profesor terorist* (2022) napisal novo knjigo in, kot mi je povedal, piše že tretjo. *Terorist v Peruju* ima veliko podobnosti s prvo knjigo, saj gre spet za pustolovski roman s kriminalnimi primesmi, ki se večinoma dogaja v Peruju. To državo Rajar dobro pozna z druge jugoslovanske alpinistične odprave v perujske Ande leta 1975 in od svojih potovanj po deželi. Zgodba je silno napeta in težko bomo odložili branje vse do konca. Dogajanje je dinamično postavljeno na ocean (z brodolomom) in tudi na visoke vrhove, kjer ne manjka cele vrste aktivnosti, od alpinističnih tehnik s plezanjem, jadrnim padalstvom, jadranjem in potapljanjem do borbenih spopadov, torej vse, kar avtor očitno dobro obvlada. Rajar, ki je strokovnjak specialist za mehaniko vode, se znajde sredi državljanske vojne in s svojim znanjem odločilno pomaga predstavnikom države v boju proti teroristom.

Zaslužni profesor dr. Rudi Rajar je v študentskih časih veliko potoval in gojil vrsto športnih aktivnosti. Že med študijem na hidrotehničnem oddelku gradbene fakultete

je začutil veliko ljubezen do raziskovanja pojavov v vodi. Že leta 1966, ko je bila uporaba računalnikov še v povojih, je obiskoval prvi računalniški tečaj in s sodelavci, diplomanti in doktorandi razvijal lastne numerične modele. Tridimenzionalni model, s katerim so reševali vrsto praktičnih hidrotehničnih problemov, je zaradi mnogih objav in mednarodnih sodelovanj priznan v svetovnem merilu. Avtorju ponovno vse čestitke za odlično delo. Tudi ta knjiga, tako kot prva, kar kliče po filmski uprizoritvi!

Vladimir Habjan

Francesco Salvaterra: Presanella. Rock&Ice. Sul versante meridionale. Versante Sud, Milano. 360 str., 35 EUR.

Milanska založba je ponatisnila vodnik klasičnih in modernih plezalnih smeri na območju gore Presanella, 3558 m (prva izdaja leta 2021). Pogorje Presanella leži na koncu Dolomitov, za skupino Brenta in na jugu skupine Ortlerja, torej v Italiji. Vodnik je urejen geografsko po dolinah: Val Ronchina, Val Dossón, Val Cèrcen, Val Gabbio, Val Nardis, Val d'Àmola in Val Cornisello. Za območje so značilni ledeniki (žal so vedno tanjši; posebno na severni strani so bile nekdaj odlične ledne smeri) in ogromni skalni bloki (tonalit). Tu je idealno "igrišče" za vse discipline alpinizma, od klasičnega do lednih in kombiniranih ter modernih ali klasičnih športnih smeri. V zgodovini so tu plezala mnoga znana imena, kot so Walter Bonatti, Carlo Mauri, Armando Aste in drugi. Za kratkim uvodom z zgodovinskim pregledom so nanizana po dolinah urejena območja, ki so predstavljena s preglednim zemljevidom, kratkim opisom in opisom dostopa. Oprema vodnika je podobna ostalim plezal-

nim vodnikom te založbe. Večina smeri ima skico in fotografijo, tako da si uporabnik zlahka predstavlja, kje poteka smer. Že naslov pove, da so zbrane tako kopne kot zimске smeri. Med opisi najdemo nekaj zanimivih zgodb plezalcev. Vodnik je v italijanščini.

Vladimir Habjan

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Upravni odbor (UO) Planinske zveze Slovenije se je 20. novembra v prostorih PZS v Ljubljani sestal na svoji 18. seji v mandatnem obdobju 2022–2026. Najpomembnejše teme so bile priporočena članarina za leto 2026, planinsko gospodarstvo in nove priporočene cene spanja v planinskih kočah v letu 2026, sprejem novih društev v družino PZS in potrditve prejemnikov najvišjih priznanj PZS za leto 2025. Na svečani podelitvi najvišjih priznanj PZS 6. decembra na Muti so tako podelili 21 spominskih plaket PZS in 11 svečanih listin PZS, Bojan Pollak pa je na tej slovesnosti prejel naziv častni član PZS (več o tem bomo pisali v naslednji številki *Planinskega vestnika*). Potrdili so korekcijske popravke v končni različici Statuta PZS glede šifer dejavnosti.

V skladu s Statutom PZS in na predlog Odbora za članstvo je UO potrdil zneske priporočene **člarnine za leto 2026**, z vključenim dodatkom iz Pravilnika o članstvu posameznikov, in sicer A članarina za polnoletne osebe, ki obiskujejo

domače in tuje gore in imajo največji obseg ugodnosti, bo po novem znašala 72 evrov (letos 68 evrov), A/d+i članarina z družinskim ali z invalidskim popustom bo 65 evrov (letos 61,80 evrov), B članarina za polnoletne osebe z osnovnim obsegom ugodnosti 35 evrov (letos 32 evrov), B/d+i 28 evrov (letos 25,80 evrov), B1 članarina za osebe nad 65 let 26 evrov (letos 24 evrov), S+Š članarina za srednješolce ali študente do 26. leta starosti 23 evrov (letos 21 evrov), S+Š/d+i 18,40 evrov (letos 17 evrov), P+O članarina za predšolske ali osnovnošolske otroke 12,00 evrov (letos 9 evrov) P+O/d+i 9,60 evrov (letos 7,20 evrov), IN članarina za osebe s posebnimi potrebami brez poslovne sposobnosti 10,00 evrov (letos 9 evrov), IN/d 8 evrov (7,20 evrov) in B-tujina 19,70 evrov. Prav tako je UO potrdil spremembo Pravilnika o članstvu posameznikov, da se k članarini P+O doda dodatek v višini 2 evra za programe dela z mladimi, ki ni predmet delitvenega razmerja; sredstva se namenijo za program Mladinske komisije (MK) PZS.

UO je dal soglasje k spremembi hišnega reda planinskih koč glede vpisnih knjig (po novem se namesto stavka *Vsak obiskovalec se ob prihodu vpiše v vpisno knjigo* zapiše *Vsak obiskovalec ima možnost vpisa v vpisno knjigo*) in žiga (po novem *Planinska koča mora imeti žig planinske koč*). Prilagoditi je treba točko glede uživanja lastne hrane in pijače znotraj planinske koč, saj predlog *Uživanje lastne hrane in pijače v notranjosti planinske koč ni dovoljeno* ni bil potrjen.

V družino PZS, ki odslej šteje 301 društvo, so sprejeli Športno društvo Flapper in Plezani klub Kočevje

(mentorsko društvo obeh bo PK Dobre razmere), medtem ko na podlagi negativnega mnenja Komisije za športno plezanje UO ne potrjuje včlanitve Športnega društva Triumf. Naslednja seja bo predvidoma 22. januarja 2026.

Predsednik PZS Jože Rovani in podpredsednik PZS Martin Šolar sta se med 24. in 26. oktobrom udeležila redne letne skupščine Mednarodnega združenja planinskih organizacij (UIAA), ki jo je gostilo kosovsko mesto Peč v organizacijskih rokah Planinske zveze Kosova in predsednika Arianita Nikcija. Skupaj je sodelovalo več kot 90 delegatov iz 54 članic UIAA.

Miha Habjan je v novih delih podkasta *V steni* gostil najuspešnejšo alpinistko zadnjih let Anjo Petek. Leta 2024 sta skupaj s Patricijo Verdev opravili prvenstveni vzpon in prečnje 6243 metrov visoke gore Lalung I v indijski Himalaji, za kar sta kot prvi Slovenki prejeli posebno priznanje mednarodne strokovne žirije Zlatega cepina za ženski alpinistični podvig leta 2024. Habjan je s sodivateljem alpinistom Petrom Podgornikom gostil tudi neformalno skupino gornikov, plezalcev in alpinistov iz Drežnice – Drežniške samorastnike, ki so jo sestavljali Albin Kapitan – Kapetn, Jože Rakušček – Cerkovnik, Mirko Kurinčič in Rado Rakušček, in so predvsem v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja največ plezali v primorskih stenah, zlasti v Krnskem pogorju.

Mladinska komisija (MK) je objavila rezultate regijskega tekmovanja Mladina in gore, ki je potekalo 15. novembra na treh prizoriščih. 19 najboljših ekip med 56 ekipami se je uvrstilo na državno tekmovanje, ki bo 17. januarja 2026 v Pirničah.

Višina popusta v odstotkih ostaja za člane in mlade enaka, nove priporočene cene nočitev v planinskih kočah v letu 2026 pa so naslednje:

	Koča v I. kategorije, polna cena	Razlika v € primerjalno z letom 2025	Koča v II. kategorije, polna cena	Razlika v € primerjalno z letom 2025	Popusti člani	Popusti mladi
Družinska soba	47,50	2,50	47,50	2,50	20 %	20 %
Soba 2 postelji	40,00	2,00	31,50	1,50	30 %	30 %
Soba 3–6 postelj	38,00	2,00	27,70	1,50	30 %	40 %
Skupna ležišča 7–12 postelj	31,50	1,50	25,50	1,50	40 %	50 %
Skupna ležišča nad 7 postelj	27,50	1,50	23,00	1,00	40 %	50 %

Letošnje najvišje priznanje MK, imenovano Mladina in gore, sta prejeli Anita Mlinarič (PD Gornja Radgona) za življenjsko delo in Osnovna šola Gustava Šilaha Velenje (na predlog PD Velenje).

Vodniška komisija. V času med 12. in 19. novembrom je v Črni gori potekal osnovni tečaj za planinske vodnike. Na tečaju je sodelovalo pet inštruktorjev iz tujine: eden iz Srbije, dva iz Makedonije ter inštruktorja planinske vzgoje Mijo Kovačević in Franc Gričar iz Slovenije.

Gospodarska komisija. PD Radovljica išče oskrbniški par za oskrbovanje Roblekovega doma na Begunjsčici v času poletne sezone med 1. junijem in 30. septembrom.

Planinska kočica na Ermanovcu (PD Sovodenj) bo zaradi obnovitvenih del zaprta skoraj pet mesecev, v tem času bodo obnovljene kuhinja, jedilnica in sanitarije.

39 gospodarjev in predstavnikov planinskih društev s kočami se je 18. oktobra podalo na strokovno ekskurzijo v Vojkovo kočico na Nanosu (PD Postojna), ki je bila v večji meri ob-

novljena v okviru državnega razpisa za energetske in okoljske prenove planinskih koč. Vojkova kočica je energetske varčna in opremljena z delujočo čistilno napravo.

Komisija za alpinizem (KA). Med 18. in 21. septembrom je na prelazu Falzarego v osrčju Dolomitov potekal tradicionalni tabor za pripravnike KA pod vodstvom Andreja Ježa (AK Črna na Koroškem), pri izvedbi pa so sodelovali izkušeni inštruktorji Borut Demšar (AO Žiri), Jernej Radoja (ŠAO) in Matej Balažič (AO TAM). V kopni skali, v super vremenu in ob izvrstni družbi so udeleženci (skupaj jih je bilo pet začetnikov in nekoliko bolj izkušenih pripravnikov) v treh plezalnih dnevih spoznali razgiban svet skalnega plezanja, pridobili izkušnje in nabrali samozavest za samostojno plezanje v gorah.

KA je posredovala povabilo k izpolnitvi ankete, ki so jo pripravili na Zdravstveni fakulteti Univerze v Ljubljani v okviru raziskave, kje obiskovalci visokogorja pridobivajo informacije o višinski bolezni, kako dostopne in razumljive so te informacije ter kako

se pripravljajo na morebiten pojav višinske bolezni.

Komisija za športno plezanje (KŠP). Janja Garnbret je letošnjo sezono sklenila z dvema naslovoma svetovne prvakinje, odlično formo pa dokazuje tudi izven tekmovalnih sten. Pri Arcu v Italiji je v prvem poskusu na *flash* preplezala smer Pure Dreaming (8c+/9a).

Plezalka Lucija Tarkuš se je po koncu tekmovalne sezone posvetila tudi plezanju v skali in v prvi polovici novembra dosegla nov mejnik v svoji plezalni karieri. V Mišji peči je preplezala svoj prvi 9a, legendarno smer Martin Krpan. S tem vzponom se je Lucija, ki že vrsto let trenira pod vodstvom trenerja Gorazda Hrena, pridružila Mini Markovič in Janji Garnbret, ki sta prav tako preplezali smer težavnosti 9a.

Slovenska reprezentanca v hitrostnem plezanju je v letošnji sezoni dosegla pomemben napredek, z vrsto osebnih in državnih rekordov, med njimi tudi nov članski rekord Aneja Koštomaja (5,90 sekund).

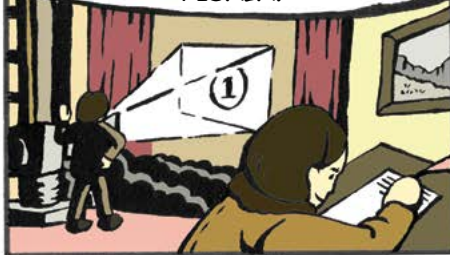
NEUSTRASHNA PAVLA JESIH

V KRALJESTVU ZLATOROGA ...

MED VEČNIMI IMENI SLOVENSKEGA ALPINIZMA JE TUDI NEUSTRASHNA PAVLA JESIH.

BILA PA JE TUDI PODJETNICA. V LASTI JE IMELA NAJVEČJO KINEMATOGRAFSKO VERIGO V JUGOSLAVIJI - PA ŠE ZA PLANINSKI VESTNIK JE PISALA!

SPLOH PA JE ZNANA PO LEGENDARNEM VZPONU PO CENTRALNEM STEBRU V TRIGLAVSKI SEVERNI STENI Z JOŽO ČOPOM.

VZPON JE ZNAN TUDI ZARADI REŠEVANJA, KER JE PAVLA ONEMOGLA, VENDAR SE NA KONCU NI PUSTILA IZVLEČI IZ STENE.

RAJE BI SE ODVEZALA! KLJUB NAPORNI 4-DNEVNI TURI JE IZ SMERI IZPLEZALA SAMA.

NEPOPOPUSTLJIVA PAVLA JESIH JE BILA ENA PRVIH ŽENSK, KI SO PLEZALE V ENAKOVREDNI NAVEZI Z MOŠKIMI. PA LEP PLANINSKI MESEC!

Slovenska mladinska reprezentanca je sezono, zaznamovano z izjemnim uspehom Lane Gorič, mladinske svetovne podprvakinje v težavnosti (U19) iz Helsinkov, zaključila začetek novembra na tekmi evropskega mladinskega pokala v težavnosti v Toulousu.

KŠP je do 23. novembra zbirala prijave na razpis za mesto selektorja članske in selektorja mladinske reprezentance za obdobje 2026–2029.

Planinska založba je z bogato bero edicij in popustov povabila na 41. Slovenski knjižni sejem, ki se je odvil med 24. in 30. novembrom na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani. Založba je izdala novo knjigo avtorja Andreja Stritarja z naslovom *Svet je lep – potepuške zgodbe Andreja Stritarja z gora in iz sveta*. Neustavljivi raziskovalec sveta in priznani pisec planinskih vodnikov, sicer pa mednarodno uveljavljeni strokovnjak za jedrsko varnost, bralce razveseljuje s svojo deseto knjigo.

Preventiva. V Radomljah je 29. novembra potekal 19. strokovni posvet Gore in varnost. Teme, ki so jih predstavili, so bile: Turni smučarji in smučišča – siva cona med pravili, nevarnostjo in realnostjo, Socialni mediji kot varnostni izziv v gorništvu, Predstavitev zbiranja in analiza podatkov o alpinističnih nesrečah, Predstavitev primerov gorskih nesreč v sezoni 2025 in Zimska planinska sezona je pred vrati – kako dobro smo pripravljene?

PZS je 10. decembra v bližini Doma pod Storžičem pripravila novinarsko konferenco na temo zimskega gorništv.

Zdenka Mihelič

Podprimo pobudo Praznik Triglava

Julius Kugy, veliki raziskovalec Julijskih Alp z začetka 20. stoletja, ki jih je znal tudi romantično lepo popisati, je dejal: "Triglav ni gora, Triglav je kraljestvo." Zgodbe, ki so se odvijale okoli njega, je zato preprosto ogromno. Skozi zgodovino je Triglav povezal Slovence, oblikoval našo identiteto in nas še vedno definira v očeh drugih. A vse do letošnjega leta, ko praznujemo 130 let, odkar je doviški župnik, hribovec in narodnozave-

Triglav z Aljaževim stolpom, naš ponos Foto Zdenka Mihelič

dni Slovenec Jakob Aljaž na vrhu Triglava odkupil sam vrh in nanj še istega leta postavil Aljažev stolp, se ni nihče spomnil, da bi imeli Slovenci svoj praznik Triglava, našega najbolj pomenljivega simbola. Imamo ga v vseh državnih simbolih, a še več kot to – imamo ga v naših srcih. Marko Viduka, kreativni vodja turizma iz Stare Fužine, vasi, skozi katero so avgusta 1778 šli na Triglav tudi štirje srčni možje in se dokumentirano kot prvi povzpeli na našega očaka, je na državni zbor Republike Slovenije vložil pobudo, naj se 7. avgust razglasi za državni praznik – dan Triglava, to je dan, ko praznujemo obletnico postavitve Aljaževega stolpa.

Zbiranje podpisov volivcev se je začelo 30. oktobra, zadnji, šestdeseti dan pa je nedelja, 28. december. Predlog zakona lahko predloži državnemu zboru najmanj pet tisoč volivcev, zato mora biti za predlog zakona oddanih pet tisoč podpor. Volivec lahko poda podporo samo enkrat, kar lahko stori osebno na upravni enote ali prek računalnika z digitalnim potrdilom. Zbiranje podpor poteka pod šifro 1111 ter geslom zakona Praznik Triglava. Pobudo je podprla tudi Planinska zveza Slovenije. Verjamem, da praznika Triglava ne bomo proslavljali z bučnimi proslavami in množič-

nimi dogodki, ampak s spoštljivim odnosom do našega simbola, vseh gora in z odgovornimi vzponi nanj. Triglav pripada vsem nam, zato je na nas, da pobudo pravočasno podpremo s podpisom ter pokažemo, kaj nam pomeni.

Zdenka Mihelič

Lubnikarji in 50 let organizirane hoje na Lubnik

V Škofji Loki je 15. oktobra potekala svečanost ob 50-letnici organizirane hoje na Lubnik, ki jo je pripravil Klub lubnikarjev v sodelovanju s Planinskim društvom (PD) Škofja Loka. Dogodek je združil številne pohodnike, ljubitelje narave in prijatelje Lubnika, ki so se zbrali v počastitev polstoletne tradicije.

Zgodovina lubnikarjev se je začela v sezoni 1975/76, ko se je na vrhu Lubnika v posebno knjigo vpisalo 80 pohodnikov. Poimenovali so se za Prijatelje Lubnika, kar je pozneje preraslo v TOZD Lubnikarji, danes pa delujejo kot Klub Lubnikarjev (KL). Korenine organiziranega planinstva na Loškem pa segajo še dlje – v leto 1907, ko je bila v Češnjici na Selškem ustanovljena podružnica Slovenskega planinskega društva. Leta 1929 se je dejavnost preselila v Škofjo Loko. Prva planinska koča na Lubniku je bila odprta 22. maja 1932, a je žal pogorela pred 1. majem 1943. Današnji dom so začeli graditi leta 1950, v uporabo pa je bil predan 24. maja 1953. Pomemben mejnik je bila ti-

*Dom na Lubniku
Arhiv PD Škofja Loka*

sočletnica Škofje Loke leta 1973, ki je spodbudila odprtje Loške planinske poti in navdušila mlade za redne vzpone na Lubnik. Od leta 1981 pohodniki beležijo vzpone v Lubnikarsko izkaznico. Zaradi sezonskega delovanja doma so lubnikarji pozimi našli zavetje v preurejenem hlevčku, ki je služil kot zbirališče več kot 15 let. Pozneje so se preselili v kletne prostore doma in jih uredili v Zavetišče Lubnikar. Ta je deloval do leta 2013, ko je bila sprejeta odločitev, da bo dom odprt tudi pozimi.

Lubnikarstvo je postalo množično gibanje, ki spodbuja zdrav način življenja, prijateljstvo in povezanost z naravo. Ves čas so lubnikarji tesno sodelovali s PD Škofja Loka – pomagali so pri adaptaciji doma, gradnji žičnice, urejanju poti, oskrbi doma in številnih drugih akcijah.

V jubilejni sezoni 2024/2025 se je vpisalo kar 22.815 pohodnikov, rekordnih 524 pa je izpolnilo pogoj 15 vzponov in si prislužilo naziv Lubnikar. V 50 letih se je v posebne knjige vpisalo že 923.418 oseb, leta 2029 pa pričakujejo milijonti vpis. Najbližji lubnikarji živijo pri Zalubnikarju, najbolj oddaljena lubnikarica pa prihaja s Češke.

Ob tej priložnosti sta KL in PD izdala publikacijo *50 let KL*, ki so jo obiskovalci prejeli ob izhodu s svečanosti. Na ogled so bili tudi razstavljeni dokumenti in slikovno gradivo, ki pričajo o bogati zgodovini lubnikarstva.

V imenu prireditelja so se organizatorji zahvalili osebju doma na

Lubniku za vso podporo v teh petih desetletjih. Posebna zahvala je bila namenjena šestim načelnikom – pokojnim Dragu Novaku, Frančku Poljancu, Lučotu, Slavotu Božnarju, Matevžu Prevodniku, Tonetu Muleju ter Milki Kolman za 16 let vodenja in Branku Mattiasu za sedanje vodenje Kluba Lubnikarjev. Svečanost je potekala v prepričanju, da bo lubnikarstvo živelo še naprej – kot gibanje, ki povezuje ljudi, naravo in tradicijo.

Jože Stanonik

Lubnikarji s priložnostno dopisnico in žigom

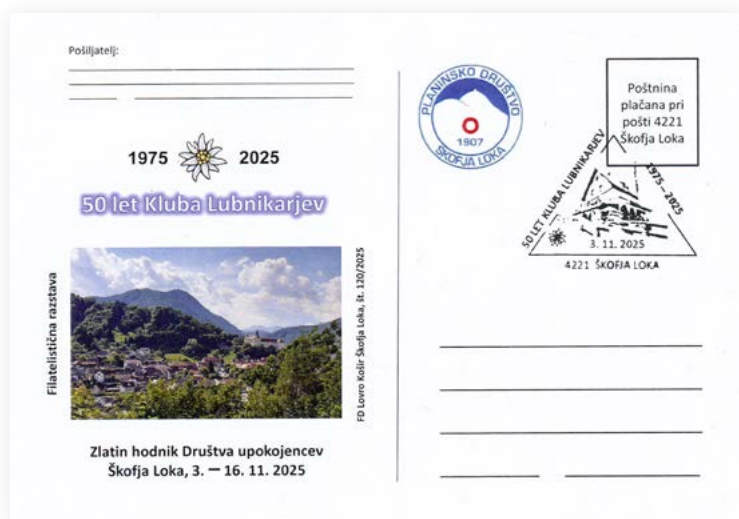
V počastitev 50-letnice Kluba lubnikarjev (1975–2025) je na eni od dveh jubilejnih spominskih prireditev Filatelistično društvo (FD) Lovro Košir Škofja Loka skupaj s PD Škofja Loka med 3. in 17. novembrom na Zlatinem hodniku Društva upokojencev Škofja Loka organiziralo priložnostno

spominsko filatelistično razstavo. Na dan odprtja sta bili izdani tudi priložnostna ilustrirana dopisnica in priložnostni poštni žig, ki je bil petnajst dni na voljo na uradu pošte 4221 v Škofji Loki.

Na razstavi so sodelovali trije filatelisti FD Lovro Košir Škofja Loka s svojimi filatelističnimi eksponati, ki so na enaindvajsetih razstavnih vitrinah predstavili sedem filatelističnih zbirk. Skupni moto filatelistične razstave je bil predstaviti planinarjenje in pohodništvo s posebnim poudarkom na Lubniku, pa tudi alpinizem v svetovnem pomenu besede. Naslovili so teme, ki so pomembne za ohranitev našega edinega planeta, od katerega je odvisno naše preživetje, zato smo ga dolžni ohraniti tudi našim zanamcem. Ostale teme, ki so se jih dotaknili: zdrav duh v zdravem telesu, vsakodnevno gibanje, sobivanje človeka v naravi, drevesa in njihov pomen za ohranjanje biodiverzitete, užitne in strupene gobe ter njihov izjemni pomen za ohranjanje in obnavljanje narave.

Odprtje razstave je potekalo 3. novembra v Marinkini dvorani DU Škofja Loka. V kulturnem programu so sodelovali Bojan Rakovec z neuradno himno lubnikarjev in uveljavljena moška pevska zborovska zasedba Garažni décet, v imenu občine Škofja Loka je vse pozdravila in razstavo simbolično odprla podžu-

*Priložnostna filatelistična
ilustrirana dopisnica
Arhiv FD Lovro Košir Škofja Loka*

panja Tina Teržan, spregovorili pa so še predsednik PD Škofja Loka Janez Pintar, načelnik Kluba ljubnikarjev Branko M. Mattias, dolgoletni predsednik PD Škofja Loka in zaslužni član PD Jože Stanonik, tajnik Filatelistične zveze Slovenije Primož Čebulj in predsednik FD Lovro Košir Škofja Loka Srečko Beričič.

Pričujoča razstava je pokazala, kako se z raznim filatelističnim gradivom dá lepo prikazati naravo, planinstvo, pohodništvo, gornišтво in alpinizem.

Gregor Cerkvjenik

Trzin ima nov plezalni center

Vse se je začelo pred tremi leti, ko so se srečali trije trzinski ljubitelji plezanja – izkušen alpinistični inštruktor Blaž Grapar, trener športnega plezanja Jaka Prijatelj in navdušena plezalka Tjaša Pavček. Združila jih je ideja, da bi v Trzinu ustvarili nekaj več kot le vadbeni prostor. Želeli so kraj, kjer bi se ljudje lahko gibal, družili in preživljali prosti čas na aktiven in hkrati zabaven način. Tako je nastalo Plezalno društvo Trzin.

Od samega začetka so sanjali o lastni plezalni steni. A pot do nje ni bila ravno lahka; iskali so pravi prostor, ki bi ustrezal vsem zahtevam, in svojo idejo predstavili županu Petru Ložarju. Ta je bil nad pobudo takoj navdušen in jim ponudil podporo. Nekaj prvih predlogov za lokacijo žal ni šlo skozi, a ekipa se ni predala. Njihova vztrajnost se je obrestovala. Skupaj z Občino Trzin so se prijavili na razpis LAS - LEADER/CLLD s projektom Plezalni center Trzin. Prvi poskus ni uspel, a v drugo so zadeli v polno in Trzin ima sedaj svojo balvansko plezalno steno.

Nova stena stoji v sodobni športni dvorani, plezanje s čudovitim pogledom na KSA, vodene vadbe za vse starostne skupine pa so že v polnem teku. Na 110 kvadratnih metrih plezalne površine se razprostira pravi raj za vse, ki imajo radi izzive – od popolnih začetnikov do izkušenih plezalcev. Del prostora bo zavzemala interaktivna plezalna stena *Moon-Board* s 40 stopinjami naklona, ki preko aplikacije povezuje plezalce z navdušenci po vsem svetu in je namenjena zahtevnejšim plezalcem. In ja, plezanje bo mogoče tudi sa-

mostojno brez trenerja, trenutno ob petkih med 17. in 20. uro.

Plezalni center bo ponujal še brezplačne delavnice za različne starosti, namenjene celo gluhih in naglušnim. Prostor pa je primeren tudi za *team buildinge*, programe za podjetja ali druge športne dogodke – skratka, idealen kraj za vse, ki radi združijo gibanje in druženje. Za več informacij obiščite njihovo spletno stran: plezanje-trzin.si, Fb/Ig Plezalno društvo Trzin.

Tjaša Pavček

slovesu od planinskega prijatelja, gorskega reševalca in upokojenega naravovarstvenega nadzornika Jelka Flajsa poskrbele za veličastno naravno kuliso. Vse, kar je izkusil na poteh svojega pestrega življenja, je presojal z vatli, ki jih je umeril tam pod Jelenkom, Bavhom, Vrhom Krnice in Briceljkom v dolini Bavšice. Spontano samorastniško plezanje med sledenjem drobnice na paši v bavških strminah¹ je pozneje nadgradil z malo bolj "učenenim" alpinizmom. Vedno pa je šlo za spoštljivo tipanje raskavih skal in preudaren korak. Po lastnih zapiskih je v letih 1975–1988 opravil 71 plezalnih vzponov v Julijcih.² Gore je doživljal čustveno, celo na paši ob strastnem branju knjig. Te so mu bile vir energije in zamisli, da je včasih tudi sam zavihtel pero in hribovska doživetja delil z drugimi (objave v *Planinskem vestniku* in *Krplju*). Ko se je odprl, je bil prijeten sogovornik, pripovedovalec zgodb in poznavalec ledinskih imen svojega rodnega okolja.

Kot zidar, večč tudi tesarstva, je bil nepogrešljiv pri vzdrževanju poti, brvi na Soški poti ter pri obnovi in popravilu stavb v Triglavskem naro-

Nova plezalna stena v Trzinu vabi k druženju in aktivnemu preživljanju prostega časa.
Arhiv Plezalnega društva Trzin

U SPOMIN

Jelko Gabrijel Flajs

(1949–2025)

"Vem, da te bom srečevala v vsakem izpiljenem zavoju – upam, da še kdaj na najlepšem smučišču, Kaninu, pozno popoldan, ko so kuclji in je [...] smučanje čisti užitek, najlepše zato, ker ni najlažje." (Katja Stanič)

S poznojesenskim soncem obsijane bovške gore so ob žalostnem

¹ "Marsikdaj sem se povzpel na kakšen vrh, po še nikjer opisanih pristopih" [...]. "Včasih je 'padeš' tudi kakšen 'cug' kasnejše trojke ali štirice."

² : Vir: www.primorskestene.com in Peter Podgornik, sporočilo 17. 11. 2025; 10 prvenstvenih in 5 prvih ponovitev ali znanih kopnih vzponov ter 5 prvenstvenih in zaledenelih slapovih.

dnem parku (TNP). Od leta 1984 do upokojitve 2008 je opravljal naloge naravovarstvenega nadzornika, v začetku kot prvi med njimi, ki ni bil lovec. Deloval je v površinsko najobsežnejšem okolju parka, od Predela, Mangarta, Loške Koritnice, Možnice, domače Bavšice, Krnčice in Krna, podkrnskih planin ter na južni strani Bohinjsko-Tolminskih gora do Črne prsti. Med drugim je sodeloval pri obsežni obnovi pastirskih stavb na planini Za skalo in urejanju poti v Tolminskih koritih. S sovaščanko je oživil skoraj pozabljeno božjo pot iz Bavšice v Trento. Kot zelo razgledan naravovarstvenik in vzornik mlajšim je bil prijazen do spoštljivih obiskovalcev in nepopustljiv do nesramnih kršiteljev parkovnih pravil. Njegove alpinistične izkušnje so bile dobro-

došle pri zimskih in letnih terenskih izobraževanjih nadzorne službe TNP.

V Gorsko reševalno službo Bovec se je vključil kmalu po težki osebni izkušnji na prizorišču tragične helikopterske nesreče pri gradnji kaninske žičnice (1972). Tudi tu je prišlo do izraza njegovo alpinistično znanje in odlično poznavanje delokroga postaje. Zabeležil je sodelovanje v 58 različno težavnih reševalnih akcijah (1973–1994). V letih 2006–2016 je bil udeležen v 108 akcijah. Aktivno delo med reševalci je sklenil leta 2016.

Kot stalni prebivalec je več kot petindvajset let vzorno skrbel za PUS Bavšica (Planinsko učno središče Bavšica). Njegovo hudomušnost in smisel za delo z mladimi pomnijo generacije tečajnikov in vodstva.

Čeprav je cenil samotarstvo, se je rad družil z njimi in jim približal posebnosti Bovškega in tamkajšnjih ljudi.

V vodniški odsek Planinskega društva Tolmin se je vključil leta 2007 (vodniški izpit je opravil leta 2000). Dokler mu je zdravje dopuščalo, je s svojimi bogatimi izkušnjami pomagal pri vodenju pohodnikov upokojeincev pod vodstvom Rudija Raucha. Z njimi se je vedno sporazumeval v svoji značilni domači melodični govorici. Leta 2015 je prejel zlati častni znak PZS za 25 let oskrbnitva učnega centra v Bavšici, za desetletja dela v GRS Bovec in vodniško delo v PD Tolmin.

Dragi Jelko! Vsi, ki smo se s tabo srečevali na skupnih poteh, se te bomo s hvaležnostjo spominjali.

Žarko Rovšček

*Drage bralke in bralci
Planinskega vestnika,*

praznično 130. leto naše revije se tudi zaključuje praznično – z božičem in prihajajočim novim letom, s praznikoma, ki iz nas izvabljata iskrene želje in upanje, da se bodo te tudi uresničile. Iskreno si želimo, da bi z vami praznovali še veliko jubilejev in da bi skupaj napisali še veliko zgodb, predvsem takih s srečnim koncem.

Naj letošnji božični večer prinese mir, vonj po cimetu, čaju in piškotih, jutro pa naj vas preseneti s čarobno belino, v katero boste zarisali svoje sledi, ki bodo vodile v novo leto, polno doživetij, vrednih zapisa.

Vesel božič in srečno novo leto vam želimo!

Uredništvo

U prihodnjih številkah Planinskega vestnika boste lahko prebrali ...

TEMA MESECA

Dokumentarni film o Planinskem vestniku, 70 let Zasavske planinske poti

INTERVJU

Tomaž Žganjar

Z NAMI NA POT

Dolina Grossarl in turno smučanje

TV Krpan

urednistvo@produkcijakrpan.eu +38640 146 101

www.facebook.com/tvkrpan

TELEVIZIJA Z MERO IN OBČUTKOM

GLEJTE NAS

V DIGITALNI SHEMI TELEMACH (PROGR.MESTO 750)

PRI KABELSKIH OPERATERJIH
(PROGR.MESTO 30)

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,

99,5 MHz, 103,7 MHz,

105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.

ZIMSKA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na radiu Ognjišče

z Blažem Lesnikom

RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

RADIO
UNIVOX

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

ALTERNATIVA sport

trgovina za gornišтво in alpinizem s strokovnim
svetovanjem za vse, ki ljubijo hribe

www.alternativasport.it

Sesljan, 41/D Devin-Nabrežina (Trst)
Tel. +39 040 2916120

Vsem bralcem Planinskega vestnika
podarja bon v vrednosti

10 €

Velja za nakupe v trgovini ob znesku nad 100,00 €.

Pozabite na mraz

Jakna Fjällräven je zasnovana tako, da vam služi desetletja – kasneje se lahko preda naslednji generaciji ali proda na trgu rabljenih oblačil. Na ta način se proizvede manj novih izdelkov, porabi manj energije in nastane manj odpadkov. A da bi to res delovalo, potrebujemo vašo pomoč.

Boste svojo jakno izkoristili do njenega polnega potenciala? Jo boste nosili dolga leta in je ne boste

zamenjali že po nekaj sezonah? Morda bo sčasoma potrebna dodatna skrb ali kakšno popravilo, a dolgoročno se bo izplačalo. Tako vam – kot tudi okolju.

fjallraven.com

